

Mezinárodní politika

ROČNÍK XXXV

4/2011

CENA 59 Kč

**WikiLeaks: krásný nový svět
a žádní diplomati v něm**

DIPLOMATIC

HANDBOOK

**Budoucnost
diplomacie
v době
globalizace**

**Veřejná diplomacie
v proměnách času**

**Rozhovor s dlouholetým diplomatem
Karlem Kovandou**

9 770543 796005

ÚSTAV
MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ
PRAHA

INSTITUTE
OF INTERNATIONAL RELATIONS
PRAGUE

VÝBĚR Z NOVINEK KNIHOVNY ÚMV

- BALABÁN, Miloš** 57 573
Kapitoly o bezpečnosti / Miloš Balabán, Libor Stejskal a kolektiv. – 2., změněné a doplněné vyd. – Praha : Karolinum, 2010. – 483 s. : gr., il., tab. – Autor části: Jan Eichler. – Bibl.-Pozn. ISBN 978-80-246-1863-0
- BARŠA, Pavel** 57 575
Kritika depolitizovaného rozumu : úvahy (nejen) o nové normalizaci / Pavel Barša ... [et al.]. – 1. vyd. – Všeň : Grimmel, 2010. – 230 s. – Bibl.-Pozn. ISBN 978-80-902831-6-9
Rec. - In: A2. - Roč. 6, č. 5 (2010); Rec. - In: Britské listy, 22.11. 2010.
- BEN-AMI, Shlomo** 57 539
Válečné šrámy, mírové rány : izraelsko-arabská tragédie / Šlomo Ben Ami. – 1. vyd. – Praha : Argo, 2010. – 371 s. – Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 978-80-257-0334-2
- ČEJKA, Marek** 57 582
Dějiny moderního Izraele / Marek Čejka. – 1. vyd. – Praha : Grada, 2011. – 351 s. : il. – Bibl.-Rej. ISBN 978-80-247-2910-7
- DEJMEK, Jindřich** 57 576 PK
Lotyšsko / Jindřich Dejmeck. – 1. vyd. – Praha : Libri, 2010. – 174 s. – (Stručná historie států ; 73) ISBN 978-80-7277-481-4
- DEUTSCHE** 57 480
Deutsche Aussenpolitik : Sicherheit, Wohlfahrt, Institutionen und Normen / Hrsg. Thomas Jäger, Alexander Höse, Kai Oppermann. – 2., akt. u. erw. Aufl. – Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2011. – 768 s. : gr., tab. – Bibl.-Pozn. ISBN 978-3-531-17894-3
- DRULÁKOVÁ, Radka** 57 563/2
Mezinárodní vztahy. II. Pracovní náměty a výběr textů / Radka Druláková, Štěpánka Zemanová a kolektiv. – 1. vyd. – Praha : Oeconomica, 2010. – 287 s. – Bibl.-Pozn. ISBN 978-80-245-1710-0
- DUŠEK, Jiří** 57 543
Udržitelný rozvoj v evropských regionech / Jiří Dušek, Lubomír Pána a kol. – České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. – 400 s. : il., mp., gr., tab. – (Studia ; 1). – Bibl. ISBN 978-80-86708-90-4
- EHL, Martin** 57 586
Třetí dekáda : o životě, politice a lidech mezi Bruselem a Gazpromem / Martin Ehl. – 1. vyd. – Praha : 65. pole, 2010. – 229 s. : il. ISBN 978-80-903944-8-3
- FERIANCOVÁ, Alena** 57 586
(Ne)nájděná bezpečnost : Československo, Německo a úpravy mezinárodního systému v Evropě 1922–1926 / Alena Feriancová. – 1. vyd. – Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2010. – 287 s. – Pozn.-Bibl. ISBN 978-80-8094-689-0
- FISCHER, Jan** 57 570
Ano, pane premiére aneb Rozhašená země / Jan Fischer. – 1. vyd. – Praha : Daranus, 2010. – 235 s. ISBN 978-80-87423-02-8
- FUČÍK, Josef** 57 538
Stín jaderné války nad Evropou : ke strategii vojenských bloků, operačním plánům a úloze Československé lidové armády na středoevropském válečnickém území v letech 1945–1968 / Josef Fučík. – 1. vyd. – Praha : Mladá fronta, 2010. – 230 s. : il., mp. – Bibl.-Pozn. ISBN 978-80-204-2199-9
Rec. - In: Vojenské rozhledy. - Roč. 19 (51), č. 4 (2010), s. 190-196.
- GREGOR, Jan** 57 544
Rusko členem EU? : (historické, kulturní, geopolitické a socioekonomické aspekty) / Jan Gregor, Miroslava Šafránková. – 1. vyd. – České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. – 138 s. : il., mp., gr. – (Studia ; 2). – Bibl.-Rej.-Pozn. ISBN 978-80-86708-93-5
- HLADKÝ, Ladislav** 57 537
Slovensko / Ladislav Hladký. – Praha : Libri, 2010. – 190 s. – (Stručná historie států ; sv. 67) ISBN 978-80-7277-463-0
- HOURLANI, Albert Habib** 57 532
Dějiny arabského světa : od 7. století po současnost / Albert Hourani. – 1. vyd. – Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. – 566 s. : mp. – Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 978-80-7422-059-3
- KAMIŇSKI, Marek Kazimierz** 57 529
Edvard Beneš we współpracy z Kremlem : polityka zagraniczna władz czechosłowackich na emigracji 1943–1945 / Marek Kazimierz Kamiński. – Wyd. 1. – Warszawa : Instytut Historii PAN ; Wydawnictwo Neriton, 2009. – 305 s. – Rej.-Bibl.-Pozn. ISBN 978-83-7543-080-6
Rec. - In: Slovanský přehled. - Roč. 96, č. 3-4 (2010), s. 434-444.
- KOVÁCS, Attila** 57 565
Alláhovi bojovníci : vizuální kultura islámského radikalizmu / Attila Kovács. – 1. vyd. – Bratislava : Chronos, 2009. – 363 s. : il. + 1 CD. – (Religionistická knižnica ; zv. 6). – Bibl.-Přil.-Pozn. ISBN 978-80-89027-29-3
- MAREK, Jindřich** 57 533
Krvavé mise OSN : modré barety v pasti mezinárodní politiky / Jindřich Marek. – Praha : XYZ, 2010. – 363 s. : il. – Bibl.-Pozn. ISBN 978-80-7388-437-6
- MISSION** 57 521
Mission militaire française auprès de la République Tchecoslovaque 1919–1939. Série I. 1919–1925 ; Volume 3, Propositions, notes, aide-mémoires = Francouzská vojenská mise v Československu 1919–1925 ; Série I. 1919–1925 ; Svazek 3, Návrhy, nóty, memoranda. – 1. vyd. – Praha : Vojenský historický ústav, 2010. – 256 s. : il. – (Edition documentaire = Edice dokumentů). – Pozn. ISBN 978-80-7278-549-0
- MUSIL, Petr** 57 521
Globální energetický problém a hospodářská politika : se zaměřením na obnovitelné zdroje / Petr Musil. – 1. vyd. – Praha : C. H. Beck, 2009. – xiii, 204 s. : gr., mp., tab. – (Beckovy ekonomické učebnice). – Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 978-80-7400-112-3
Rec. - In: Ekonomický časopis. - Roč. 58, č. 8 (2010), s. 860–862.
- NOVÁK, Martin** 57 536
Ropa a krev : americko-irácké války 1990–2003 / Martin Novák. – 1. vyd. – Praha : Epoque, 2010. – 349 s. : il. – (Polozapomenuté války ; sv. 22). – Bibl.-Chron. ISBN 978-80-7425-069-9
- NOŽINA, Miroslav** 57 564 PK
Dějiny Laosu / Miroslav Nožina. – 1. vyd. – Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. – 317 s. : il., mp. – (Dějiny států). – Chron.-Rej. ISBN 978-80-7422-063-0
- SKŘIVAN, Aleš** 57 571
Československý vývoz do Číny 1918–1992 / Aleš Skřivan ml. – 1. vyd. – Praha : Scriptorium, 2009. – 485 s. : gr., il., tab. – Bibl.-Pozn.-Přil. ISBN 978-80-87271-12-4
- SLÁDEK, Karel** 57 578
Ruská diaspora v České republice : sociální, politická a religiozní variabilita ruských migrantů / Karel Sládek. – Červený Kostelec : Mervart, 2010. – 144 s. – Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 978-80-87378-49-6
- SPENGLER, Oswald** 57 540
Zánik západu : obrysy morfologie světových dějin / Oswald Spengler. – 1. vyd. – Praha : Academia, 2010. – 772 s. – (Europa ; sv. 25). – Bibl.-Rej. ISBN 978-80-200-1886-1
- SVĚTOVÁ** 57 523
Světová ekonomika : obecné trendy rozvoje = World economy : general trends in its development / Eva Cihelková a kolektiv. – 1. vyd. – Praha : C. H. Beck, 2009. – xxxvi, 273 s. : gr., tab. + CD-ROM. – Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 978-80-7400-155-0
- ŠVIHLÍKOVÁ, Ilona** 57 572
Globalizace a krize : souvislosti a scénáře / Ilona Švihlíková. – 1. vyd. – Všeň : Grimmel, 2010. – 291 s. : gr., tab. – (Ekonomie, politika). – Bibl.-Pozn. ISBN 978-80-87461-01-3
- TSCHECHOSLOWAKEI** 57 604
Die Tschechoslowakei und die beiden deutschen Staaten / Hrsg. Christoph Buchheim ... [et al.]. – 1. Aufl. – Essen : Klartext, 2010. – 282 s. – (Veröffentlichungen der Deutsch-Tschechischen und Deutsch-Slowakischen Historikerkommission ; Bd. 10) (Veröffentlichungen zur Kultur und Geschichte im östlichen Europa ; Bd. 36). – Autor části: Vladimír Handl. – Pozn.-Rej. ISBN 978-3-8375-0452-1
- WANNER, Jan** 57 534
Krvavý zrod moderního Turecka : Ankara mezi Londýnem a Moskvou / Jan Wanner. – 1. vyd. – Praha : Libri, 2009. – 291 s. : il., mp. – Bibl.-Pozn. ISBN 978-80-7277-387-9
- ZBOŘIL, František** 57 581
Československá a česká zahraniční politika : minulost a současnost / František Zbořil. – 1. vyd. – Praha : Leges, 2010. – 434 s. – Pozn. ISBN 978-80-87212-38-7

Světozor • 1

Robert Mikoláš | Katastrofa v Japonsku: Nepřátelé a marný boj s přírodními živly • 2

Proměny umění diplomacie | -zz- • 3

PROMĚNY DIPLOMACIE

Ondřej Horký | Nové víno do starých lahví? Budoucnost diplomacie v době globalizace • 4

Ondřej Ditrych | WikiLeaks: krásný nový svět a žádní diplomati v něm • 7

Jana Peterková | Veřejná diplomacie v proměnách času • 9

Radomír Jungbauer | Druhy soudobé diplomacie • 11

Martina Varkočková | Borat 2: opravdu šťastný krok v budování „značky Kazachstán“? • 14

Karel Kovanda | „Diplomat by se měl snažit porozumět druhé straně, umět vycítit, o co jí jde.“ • 16

VZTAHY A PROBLÉMY

Petr Válek | Mezinárodní reziduální mechanismus pro trestní tribunály: nový osud v „pohotovostním“ režimu • 19

Zora Hesová | Muslimské bratrstvo ztratí monopol na islámskou politiku • 22

Vladimír Votápek | Český pohled na Východní partnerství • 24

ZEMĚMI SVĚTA

Pavel Maškarinec | Nová vláda v Nepálu: konec, nebo nový počátek (ne)stability? • 27

FRANCIE OČIMA ZDEŇKA MÜLLERA

Tápání francouzské diplomacie • 30

KDO JE CATHERINE ASHTONOVÁ

Adam Černý | Baronka Ashtonová plní očekávání – bohužel • 32

INFORMACE

Daniel Putík | Herzlia 2011. Konference o národní bezpečnosti Izraele • 34

VOLNÁ TRIBUNA

Pavel Hlaváček | Obama, jaderné zbrojení a teorie úpadku • 36

RECENZE A ANOTACE

Lenka Soukupová | Diplomacie minulosti? • 38

Eduard Gombár | Džihád • 38

POSLEDNÍ STRANA**Tiráž**

Ročník XXXV • Vydává: Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i. • Šéfredaktor: Robert Schuster • Úvodníky, komentáře: Zdeněk Zbořil • Odpovědná redaktorka: Milena Strejčková • Grafický návrh: Jakub Tayari • Distribuce: Dagmar Červinková • Redakční rada: Veronika Bilková (předsedkyně), Vojtěch Belling, Miloš Čalá, Jiří Fárek, Ondřej Horký, Jiří Kuděla, Kristina Larischová, Jaroslav Olša jr., Pavel Pšejja, Michael Romancov, Jiří Schneider, Jiří Štěpanovský, Zuzana Trávníčková, Tomáš Weiss • Jednotlivé příspěvky vyjadřují názory autorů, nikoli vydavatele. Nevyžádané rukopisy redakce nevrací.

All rights reserved. Copyright under the International Copyright Convention. No part of this publication may be reproduced, stored in retrieval systems or transmitted in any form or by any means without the prior permission of the International Politics editorial office. Reprints are available upon request. Reprints and permissions: Write to International Politics, Nerudova 3, 118 50 Praha 1.

Redakce a administrace: Nerudova 3, 118 50 Praha 1 • telefon 251 108 151, 251 108 114, 251 108 107 • e-mailová adresa umvedo@iir.cz • Objednávky a předplatné přijímá administrace redakce. Vychází měsíčně. Cena výtisku 59 Kč. Předplatné na rok činí 590 Kč, ve Slovenské republice 29,28 €. Registrováno MK ČR E 5210.

Tiskne Petr Dvořák – Tiskárna, Jeřábová 1302, 263 01 Dobruška. Rozšiřuje redakce a další distributoři v drobném prodeji. Ve Slovenské republice rozšiřuje L.K. Permanent, s.r.o. P.P.4., 834 14 Bratislava 34 • telefon +421 244 453 711 • fax +421 244 373 311 • e-mailová adresa Herslova@lkpermanent.sk • www.predplatne.cz. Informace o MP a ediční činnosti ÚMV na www.iir.cz • Podávání tlačkoviny povolené SsRP Banská Bystrica č.j. Opč-3215/B-96 zo dňa 12. 9. 1996. ISSN 0543-7962 • INDEX 46911

**15. únor 2011 až
15. březen 2011****Světozor**

15. 2. V Bratislavě se konalo zasedání u příležitosti 20. výročí Visegrádské čtyřky.

16. V Libyi propukly nepokoje. Demonstranti žádali odstoupení Muammara Kaddáfího.

17. V bahrajnské metropoli Manámě žádali demonstranti, konec diskriminace šíitské většiny, vytvoření nových pracovních míst a odstoupení vlády. Bahrajnská policie proti nim zasáhla slzným plynem a obušký.

18. Spojené státy vetovaly návrh rezoluce Rady bezpečnosti OSN, která odsuzovala Izrael za pokračující budování osad na okupovaných palestinských územích.

20. Libyjský režim Muammara Kaddáfího nasařil proti demonstrantům těžkou techniku včetně tanků.

22. Libyjský vůdce Muammar Kaddáfí v televizním projevu odmítl odstoupit a vzdát se moci. Prohlásil, že raději zemře mučednickou smrtí. V reakci na masakrování protestujících v ulicích libyjských měst se od vlastního režimu distancovala řada libyjských diplomatů ve světě.

22. Nový Zéland postihlo zemětřesení o síle 6,5 stupně Richterovy stupnice, které si vyžádalo nejméně 100 lidských životů.

23. Několik nadnárodních koncernů zastavilo těžbu ropy v Libyi.

23. Recko ochromila generální stávkou. V Aténách protestovalo sto tisíc lidí proti škrtnutím.

26. V předčasných parlamentních volbách v Irsku zvítězila opozice. Strana Fine Gael pod vedením Enda Kennyho získala 36,1 procenta hlasů, levicoví labouristé obdrželi 20,5 procenta a dosavadní vládnoucí strana Fianna Fáil pouze 15,1 procenta hlasů.

28. Novým francouzským ministrem zahraničí se stal dosavadní ministr obrany a expremiér Alain Juppé. Nahradil Michelle Alliot-Marieovou, která odstoupila po kritice za postup během událostí v Tunisku.

1. 3. Valné shromáždění OSN jednomyslně pozastavilo členství Libye v Radě OSN pro lidská práva.

1. Masový příliv uprchlíků z Libye na libyjsko-tuniské hranici vyvolává humanitární krizi.

2. Kaddáfího jednotky zaútočily na několik měst ovládaných povstalci. Podařilo se jim dobýt zpět dvě města.

Foto na titulní straně

Koláž Jakub Tayari

2. Německý ministr obrany Karl-Theodor Guttenberg rezignoval kvůli obviněním, že opsal část své disertační práce. Nahradí ho dosavadní ministr vnitra Thomas de Maizière.
3. Nizozemské vládní strany liberálů (VVD) a křesťanských demokratů (CDA) utrpěly těsnou porážku v senátorských volbách.
4. Kaddáfího komanda rozpoutala v Tripolisu hon na příznivce povstalců.
4. Nový egyptský premiér Isám Šaráf slíbil demonstrantům na náměstí Tahrír, že udělá vše pro splnění jejich požadavků.
5. Vítězové irských voleb, středopravá strana Fine Gael a levicoví labouristé, se dohodli na vytvoření vládní koalice.
6. Parlamentní volby v Estonsku vyhrála středopravá koalice premiéra Andrusa Ansipa. Jeho Reformní strana získala 33 křesel a koaliční partner Res Publica a Vlast (IRL) 23 míst v 101členném parlamentu.
7. Maďarsko zmírnilo svůj mediální zákon podle požadavků Evropské unie.
10. Dalajlama oznámil, že si ponechá jen roli tibetského duchovního vůdce, tibetský exil si má vybrat nového politického lídra.
11. Japonsko postihlo ničivé zemětřesení o síle 8,9 stupně Richterovy stupnice. Pobřeží prefektury Mijagy na východě ostrova Honšú následně zasáhla vlna tsunami, která se dostala až 5 km do vnitrozemí. Počet obětí se odhaduje na 10 000, škody na majetku na 35 mld. dolarů.
13. V japonské jaderné elektrárně Fukušima vypadl proud a selhal chladicí systém jednoho reaktoru, který se přehřál a došlo k výbuchu vodíku. Evakuováno bylo 180 000 lidí.
13. Afghánský prezident Hamíd Karzáí oficiálně požádal NATO o ukončení bojových operací.
15. Z jaderné elektrárny Fukušima 1 začala po dvou výbuších unikat radiace.
15. Německá kancléřka Angela Merkelová v reakci na události v Japonsku nařídila odstavit na tři měsíce sedm nejstarších jaderných elektráren, které mají projít kontrolou.

Česko a svět

22. 2. Český premiér Petr Nečas důrazně odsoudil násilí proti demonstrantům v Libyi.
23. Evropský prezident Herman van Rompuy, který navštívil Prahu, se setkal s premiérem Petrem Nečasem. Nečas podpořil „pakt ekonomické vlády“, který eurozóna chystá.
28. Česká diplomatka Jana Hybášková byla jmenována unijní velvyslankyní v Bagdádu. Stala se tak prvním zástupcem ČR na postu v evropské diplomacii.
8. 3. Europoslanec Jan Zahradil (ODS) byl zvolen do čela frakce Evropských konzervativců a reformistů (ECR).

Glosa

Katastrofa v Japonsku: Nepřátelé a marný boj s přírodními živly

Robert Mikoláš

Apokalyptické záběry přicházející po 11. březnu z Japonska rozpoutaly vlnu solidarity doslova v celém světě. A nejen proto, že právě země vycházejícího slunce patří k hlavním donátorům humanitární pomoci od Barmy po Haiti. Státy bohaté i chudé, spojenci i nepřátelé, všichni nabízeli Tokiu pomocnou ruku. Záchranné týmy, generátory, deky, pitná voda i peníze přicházely ze Spojených států, Filipín i Afghánistánu.

Půl milionu dolarů nabídl i diktátor Kim Čong-il, jehož země se přitom doslova topí v hospodářských problémech a severokorejští žáci a studenti se učí mezi obrazy, na kterých pionýři napichují na bodáky úhlavní nepřátele, nejprve Američana a pak právě Japonce. Samozřejmě jde především o symbolické gesto, které ovšem na druhé straně vztahy mezi Pchjongjangem a Tokiem nijak nezmění. A navíc podobná suma se do KLDK rychle vrátí, díky Severokorejčům provozujícím v Japonsku výherní automaty pačinko.

Rychle na pomoc přispěchali i další dva odvěci japonští rivalové, Rusko a Čína. Moskva, která se s Tokiem pře o část Kurilských ostrovů obsazených Rudou armádou na samém konci 2. světové války a odmítá je vrátit, slíbila zvýšit energetické dodávky včetně plynu do Japonska. Dočasný klid zbrání vyhlásil i Peking, který se poslal tisíce tun pohonných hmot, stany či

nouzová svítidla. Do Japonska pak vůbec poprvé v historii odjel i čínský záchranný tým.

Ostatně podobně se zachovalo i Tokio při ničivé katastrofě v S'-čuanu před dvěma lety, a tak se nyní stejná reakce Číny dala očekávat. Historické i územní spory mezi oběma zeměmi jsou však příliš zakořeněné, a tak když do Japonska mířila čínská loď s desetitisíci lahvemi balené pitné vody, čínský vrtník se ve sporných vodách nebezpečně přiblížil k japonskému torpédoborci. Při podobných incidentech v uplynulých dnech a týdnech, naposledy těsně před zemětřesením vzletěla do vzduchu i japonská bojová letadla a zhavily se telefonní dráty na obou stranách Východočínského moře.

Snížení napětí ve vzájemných vztazích, a to platí i mezi Moskvou a Tokiem, je tak vskutku jen dočasná a přestávka v konfrontační politice bude trvat maximálně do doby, než budou mít Japonci to nejhorší za sebou. Čína i Rusko se svých nároků, navíc prosazovaných se stále agresivnější rétorikou nevzdají. Ostatně o sebevědomí Moskvy svědčí i neuvěřitelný incident, když ruská vojenská letadla včetně stíhačky SU-27 pronikla do japonského vzdušného prostoru. Sice s cílem zjistit množství radioaktivity, přesto na tuto provokaci musela císařská armáda okamžitě reagovat, přestože desetitisíce japonských vojáků pomáhaly odstraňovat následky přírodní katastrofy.

Pro Japonsko je ovšem v tuto chvíli mnohem důležitější zjištění, že ani tato technologická velmoc pravidelně připravovaná na nejrůznější katastrofy nedokáže přírodním živlům čelit. Tsunami doslova smetla vše, co jí stálo v cestě a vybudované vlnolamy ani další obranná zařízení ji nezastavily, bez ohledu na to, že jejich stavba stála miliardy dolarů.

Z pobřežní hráze v městečku Kamaiši (Kamaiši), která se díky svým úctyhodným rozměrům zapsala do Guinnessovy knihy rekordů, zbyla jen půlka. Nestačila ani její dvacetimetrová šířka, ani to, že zasahovala až do hloubky 63 metrů. Úder vlny o síle rovnající se zásahu 250 obřích Boeingů letících rychlostí tisíc km/h nemohla zastavit.

Obyvatele další zničené obce Rikuzentakata pak neuchránila ani obří ocelová vrata v přístavu, která se v případě vyhlášení nebezpečí tsunami mají uzavřít. Zemětřesení zřejmě jejich mechaniku poškodilo a veškeré úsilí zhruba padesáti místních hasičů bylo marné. Dnes tak tato brána, mimochodem stále otevřená, zůstává smutným mementem celé apokalypsy, která nejen Japoncům vyslala jasný vzkaz.

Robert Mikoláš je východoasijským zpravodajem ČRo.

Proměny umění diplomacie

Henry A. Kissinger ve svém *Umění diplomacie*, s charakteristickým a důležitým podtitulem *Od Richelieua k pádu Berlínské zdi*, nazval diplomacii jakýmiś artes liberales, a při této příležitosti se sám prohlásil umělcem. Je to docela pěkné a nové pojmenování jednoho z nejstarších instrumentů mezinárodních vztahů a mezinárodní politiky. Jeho autor, obdivovatel, a také student diplomacie Clemense Metternicha do té míry, že jedna z jeho protipartnerek, izraelská ministerská předsedkyně Golda Meierová, jej i na veřejnosti chtěla urážet jménem slavného rakouského diplomata, ve své známé práci se nejen sebezprezentoval, ale také upozorňoval na vývoj a proměny evropské a světové diplomacie od dob francouzského kardinála až po velmocenskou hru o sjednocení Německa a vytrácení se komunismu ve východní Evropě.

Americký Metternich použil události okolo roku 1992 k vyznačení hranice, od které se ohlížel zpět zejména za svými diplomatickými aktivitami, ale o několik let později, díky nástupu nových informačních technologií a jejich vpádu do mezinárodní politiky a diplomacie, by mohl o svém i světovém umění diplomacie spekulovat ještě odvážněji.

Je to totiž doba, říká Paul Virillio, kdy honba za informacemi a globalizace virtuálních (neexistujících, ale chtěných) světů vytvářejí nové vztahy mezi časem a prostorem a díky rychlosti předávání sdělení mizí tady a teď. Nic však nevíme o tom, jak je jakékoli sdělení sděleno a zda příjemci informaci se o jeho obsah zajímají. *Dřív, když chtěl král říct tomu druhému, že je vůl, to trvalo*, říká v jednom ze svých dialogů Jan Werich. A dodává: *dneska to vědí dřív, než to řeknou. Dneska, ovšem, už nejsou tak hákliví*.

Toto souznění českého klauna a francouzského teoretika kultury, urbanisty a sociologa, který se také zabývá vojenstvím, není zázrakem, ale jsou to postře-

hy vnímavých pozorovatelů kultury a politiky, byť je od sebe dělí jedna generace.

Dějiny diplomacie, od prvních vyjednávání mezi archaickými státy před více než třemi tisíciletími, přes první abstraktní přístupy k diplomacii v antice a potom od evropské renesance do současnosti, můžeme vnímat kontinuálně v různých částech světa, které diplomacie globalizovala dávno před vznikem obliby tohoto slova.

Nicméně Kissingerův limit má svou oprávněnost nejen díky jejímu autoritativnímu autorovi. Počátek devadesátých let 20. století je totiž dobou až chaotického vývoje nových způsobů komunikace a technologií, které, jak kdysi napsal Marshall H. McLuhan, jsou samy o sobě sdělením. Jejich setkání třeba s budovou Černinského paláce na pražských Hradčanech (ale můžeme se poohlédnout i po jiných metropolích) je svého druhu setkání historie s budoucností.

Toto číslo Mezinárodní politiky se věnuje tomuto fenoménu, jehož novost si v běhu banální každodennosti ani neuvědomujeme. Ondřej Dítřich se nad ním zamýšlí v článku nazvaném s lehkou ironií *WikiLeaks: Krásný nový svět a žádní diplomaté v něm*. Jde mu o pohled na aktuální aféru nejen z hlediska prvoplánově se nabízejících možností, ale i o aféru, která se stává součástí systému.

Odmítání tajné diplomacie má samozřejmě také své dějiny marných pokusů. Z nich asi nejznámější je paradox, že mezi čtrnácti body prohlášení Woodrowa Wilsona z 8. ledna 1918, odůvodňující vstup Spojených států na bojiště první světové války, je na prvním místě uvedeno odstranění tajné diplomacie, a kvůli němu šli američtí vojáci umírat do Evropy, a naopak prohlášení Hillary Clintonové, v reakci na Assangeovo desperátství, označující je za *útok na celé mezinárodní společenství a za sabotáž mí-*

rových vztahů mezi státy, který k těmto dějinám patří.

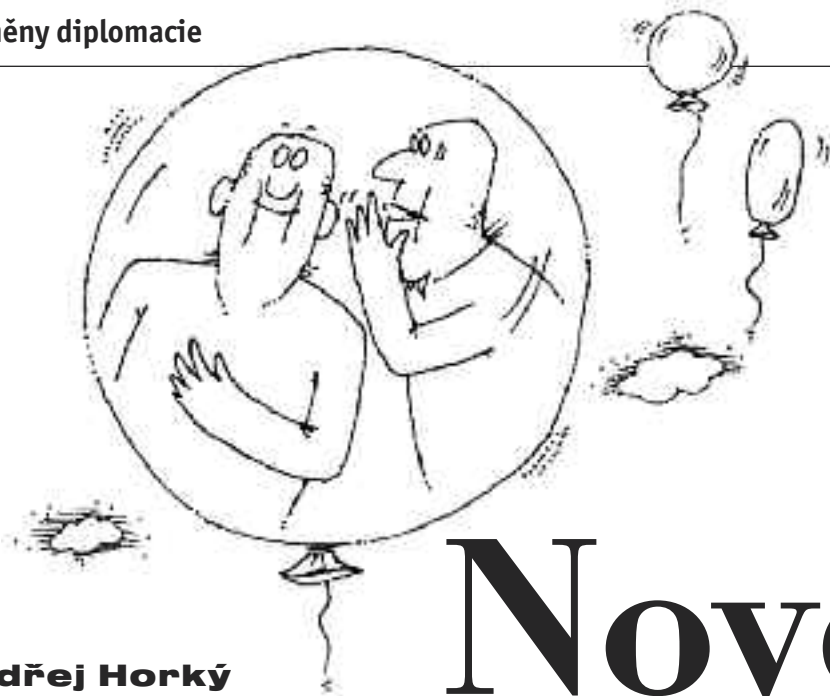
Martina Varkočková, také v tomto čísle, píše o fenoménu *Boratova boje s Kazachstánem*, který hrál v době prezidentské návštěvy Nursultana Nazarbajeva ve Washingtonu svou *diplomatickou roli*, mimo jiné právě proto, že se první verze filmu stala součástí *veřejné diplomacie*, kterou do výčtu různých druhů současné proměňující se diplomacie zařadil do své stati Radomír Jungbauer.

Jestliže až donedávna bylo množné studovat diplomacii jen jako činnost státních nebo nadstátních institucí v zájmu uskutečňování nějaké zahraniční politiky nebo ovlivňování mezinárodních vztahů víceméně tradičními instrumenty, zdá se že od doby, kdy se mobilní telefon, satelitní navigace a celá elektronická subkultura staly nástrojem nejen komerčním, ale i politickým, odchází tyto stereotypy do minulosti. Ještě před asi deseti lety považoval současný prezident České republiky internet za čertovský vynález a dnes jeho prostřednictvím vede své veřejné monology.

Díky elektronickým médiím *tajná diplomacie* asi nezanikne, protože co potom dělat se všemi, kteří jsou svými vládami prověřeni na přísně tajné? A co s těmi, kteří ty ještě neprověřené chtějí prověřovat? Neztratí se ani to nejjednodušší vyjádření úlohy diplomacie *vyjednávat, chránit a pozorovat*, i když tyto funkce budou moci vykonávat různá elektronická média. Ta navíc už dnes umějí i *odposlouchávat, zaznamenávat* a rychlostí téměř na hranici rychlosti světla *předávat*.

A konečně, být diplomatem je také trochu vzrušující. V operetě *Polská krev* o tom zpívá starý Zaremba: *Zde zříte diplomata...tajemství státu svatá vždy umí uchovat...a všechno ví, všechno zná, všechno umí mnohem víc, ač ví všechno a zná, neřekne nikdy nikomu nic*.

-ZZ-

Ondřej Horký

Nové víno do starých lahví?

Budoucnost diplomacie v době globalizace

První česko-francouzské fórum mladých talentů, které ve dnech 3. a 4. února v Praze uspořádal Ústav mezinárodních vztahů za podpory francouzského velvyslanectví a českého ministerstva zahraničních věcí, poskytlo začínajícím diplomatům a diplomatům z Francie a Česka jedinečný prostor pro sebereflexi vlastní profese. Diplomacie není mrtvá, ale cesta jejího přizpůsobení současným výzvám stále leží v mlhách.

Pohled na seznam současných výzev pro zahraniční služby evropských zemí neposkytuje mnoho důvodů k optimismu. Moderní diplomacie, jejíž dějiny jsou pevně spjaty se vznikem národních států, se zrodila ve středověku na Apeninském poloostrově, během renesance se rozšířila do zbytku Evropy a na konci 19. století se stala celosvětovým fenoménem.

V současnosti se však národní státy nacházejí pod silným tlakem globalizace a jejich role slábne pod vlivem trhů a nadnárodních korporací, a to dokonce i v oblasti vojenství. Proces globalizace se navíc prostřednictvím technologického pokroku zrychluje tak, že s ním rigidní národní instituce nedokážou držet krok. To se týká i diplomacie s jejím archaickým

protokolem a zbytky šlechtického životního stylu. V době, kdy se vedoucí politici mohou okamžitě spojit pomocí videokonference nebo do několika hodin osobně setkat na kterémkoli místě planety, panují obavy, zda instituce velvyslanectví není ve 21. století jen zastaralou kulisou. Rozmach tzv. summitové diplomacie tento trend potvrzuje.

Rostoucí komplexitu mezinárodní a globální politiky podtrhuje i nástup nových nebo staronových aktérů. Silný hospodářský růst na rozvíjejících se trzích posílil politický vliv zemí, jako je Čína nebo Indie, ale také Rusko, Brazílie nebo Jihoafrická republika. A jako by nestačilo, že moc Západu oslabuje oproti zbytku světa, objevují se zde další, nestátní aktéři. Velké a vlivné nevládní a transnacionální organizace – od miliardářských charit po teroristické organizace – ztrácejí svou vazbu na ohraničené teritorium a vymykají se mezinárodní koordinaci i státní kontrole. Velká část aktuální mezinárodní agendy zvládnání hospodářské krize, klimatických změn i globální chudoby navíc spadá do gesce resortů financí, životního prostředí či v mnoha zemích i ministerstva mezinárodního rozvoje namísto ministerstev zahraničních věcí. Existuje proto riziko, že vliv diplomacie na utváření podoby světa bude i nadále klesat.

Na národní úrovni také pomalu mizí rozlišení mezi domácí a zahraniční politikou. To se však netýká pouze unijní agendy. Veřejnost vyžaduje demokratickou kontrolu vládních politik doma i v zahraničí. Nová média navíc zdánlivě mažou fyzické vzdálenosti a přes minimální náklady s rozsáhlými důsledky vstupují do veřejné sféry. Skandál WikiLeaks zpochybnil nejen demokratickou legitimitu, ale také samotnou technickou proveditelnost udržení diplomatického tajemství. Úniky kabelogramů WikiLeaks sice popřely konspirační teorie a ukázaly, že současná diplomacie dělá často dobrou práci, v některých případech se ovšem informace z ambasad nelišily od zpráv mediálních a jindy nebyla diplomacie schopna ani náznakem nastínit možnost současných dramatických událostí, jako například povstání v severní Africe. To vše se odehrává v situaci dlouhodobých rozpočtových

I když volání po demokratické kontrole zahraniční politiky sílí, zůstává diplomacie v očích široké veřejnosti stále opředená tajemnem a mnohdy spíš připomíná šachovou partii.

Konstantin Chernichkin, Globe Media/Reuters

škrtů, které omezují schopnost zahraniční služby odpovědět na tyto změny.

Staronová role diplomacie: práce se znalostmi a jejich interpretace

Role zdánlivě zastaralé diplomacie se nicméně zatím nevyčerpala. Prvním, nikoli však nejdůležitějším argumentem je odolnost institucí. I přesto, že Římská říše zanikla, její právní systém a instituce přežily dodnes. Stejně tak nejsou západní instituce odsouzeny k zániku ve světě, na jehož utváření nebude mít Západ hlavní vliv. Naopak, v Evropské unii můžeme mít pocit, že žijeme v postvestfálském světě, ale samotná Unie se přese všechny proměny stále nachází ve vestfálském systému.

Hlavní argument pro zachování diplomacie je také konzervativní. Její základní funkce shromažďovat, třídit a vyhodnocovat informace pro politické rozhodování totiž není méně aktuální než v minulosti. Naopak, role diplomata jako manažera informací je mnohem důležitější ve světě, který charakterizuje zahlcení informacemi jak z nediplomatických, tak i z diplomatických zdrojů. Politici se dnes dostávají k moci často na základě svých komunikačních schopností, a znalostí komplexních evropských a mezinárodních záležitostí jim chybějí.

Staronová role diplomacie tedy spočívá ve zprostředkování informací a jejich interpretace množství rozdílných aktérů za účelem vymezení národního a evrop-

ského zájmu. V domácím prostředí by diplomacie měla otevřeně vysvětlovat rozhodnutí vlády u veřejnosti a zároveň informovat politické vedení o možnostech politických řešení, aniž by ovšem vstupovala do jejich rozhodovací kompetence. V mezinárodním systému, který nespadá pod demokratický způsob vládnutí, je problém průhlednosti delikátnější a důvěra zde zůstává klíčovou hodnotou. A jelikož nejen vzájemná otevřenost, ale i důvěrnost vůči okolí je samotnou podmínkou důvěry, mezinárodní politika bude i nadále vyžadovat určitou úroveň utajení především proto, aby nebyla ohrožena anonymita diplomatického sboru a jeho zdrojů informací. WikiLeaks – mimochodem typický příklad nového typu vlivných

nestátních aktérů – tento princip částečně porušil. Zároveň nikdy nebyla tak důležitá veřejná diplomacie a její schopnost aktivně využívat pro své cíle internet a nová média.

Zásadní výzvu růstu nových mocností lze jen obtížně překonat. Moc je relativní pojem, a Západ proto bude dále oslabovat. Sdílení vlastních hodnot je jeho jedinou možností pro to, aby nezůstal na okraji. Západní hodnoty liberální demokracie, lidských práv, genderové rovnosti, ochrany životního prostředí a (podle kontextu) státu blahobytu však příliš často stojí v protikladu jeho vlastním zájmům. Současná povstání v severní Africe a na Blízkém východě poukázala na dvojnásobně, ne-li rozporné postoje evropských zemí i samotné EU, závislé na fosilních palivech a strachu z imigrace. Nicméně fakt, že nové mocnosti, ale i Spojené státy americké se smiřují se skutečností multipolárního světa, neznamená, že mají zájem o multilateralismus, který

Národní rozepře, evropský zájem a univerzální povolání

Na fóru mladých diplomatů a diplomatek zazněly mnohé problémy, se kterými se potýká Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU a ustanovení Evropské služby vnější akce (ESVA) pod vedením Catherine Ashtonové: mocenské rozpory

mezi velkými státy s globálními ambicemi a malými zeměmi často trpícími mnohovrstevným syndromem, odlišné teritoriální priority na Jihu a Východě od Evropské unie, technické a pomalé rozhodování unijních institucí vzdálené evropským ob-

A to platí bez ohledu na to, zda je na vnější výzvy Unie odpovědí více koordinace nebo více integrace. Do sebe zahleděné „velké Švýcarsko“ není pro EU řešením. Kdo by měl tento zájem definovat, není zatím vůbec jasné, navíc každá z členských zemí i Evropská komise vnímají EU odlišně. Velký zájem juniorních diplomatů o působení v ESVA a – alespoň u některých – opuštění představy diplomatické kariéry jako služby vlastní zemi však svědčí o možnosti vyjasnění evropského zájmu skrze každodenní praktiky diplomacie ve společných evropských strukturách bez ohledu na dvojnásobnou pozici národních zástupců jako možného nástroje pro dosahování úzkých národních zájmů.

Nikdo by však nechtěl působit pouze v centru unijní diplomacie bez zkušenosti s cílovými teritorii, což se někdy vyčítá Evropské komisi. Naopak se zdá, že ideál univerzálního diplomata byl zachován. Musí umět přemýšlet a analyzovat

dlouhodobě i zvládat každodenní drobné úkoly a potýkat se s banálními technickými problémy a těžkopádnou ministerskou hierarchií, pohybovat se v odlišných světech bilaterálních vztahů i mezinárodních organizací, vklouznout do výrazně rozdílných prací na ministerstvu i zahraničním úřadu, do toho případně zvládat rodičovskou roli dohromady se zahraniční kariérou v této feminizující se profesi, spojovat současné požadavky na charisma a diskretnost, ovládat skrytá vyjednávání i komunikaci s veřejností. Snad právě ve spojení těchto rozporuplných požadavků spočívá kouzlo letitého diplomatického povolání. Ve světle globálních výzev a hospodářské krize však bude muset diplomacie o své potřebnosti přesvědčit i veřejnost a do starých lahví nalít nového vína.

Evropská unie své hodnoty jasně vymezila v Lisabonské smlouvě. V pokrizovém světě, který více než kdy jindy ovládá pragmatická rétorika, však není možné založit účinnou evropskou diplomacii bez jasného vymezení evropského zájmu. A to platí bez ohledu na to, zda je na vnější výzvy Unie odpovědí více koordinace nebo více integrace. Do sebe zahleděné „velké Švýcarsko“ není pro EU řešením. Kdo by měl tento zájem definovat, není zatím vůbec jasné.

čanům, anebo odlišné názory „nových“ a „starých“ členských zemí na stát blahobytu, které se promítají i do směřování vnějších politik Unie a kýžené podoby globálního vládnutí. Na druhou stranu – pomineme-li úzké zájmy hospodářských lobby – nelze z vnějšího pohledu nalézt dostatečné důvody, proč by měly mít členské státy Evropské unie rozdílnou politiku například vůči Číně nebo Rusku, tím spíše, že pro tyto aktéry představuje roztržitost Unie velkou výhodu pro jejich vlastní zájmy.

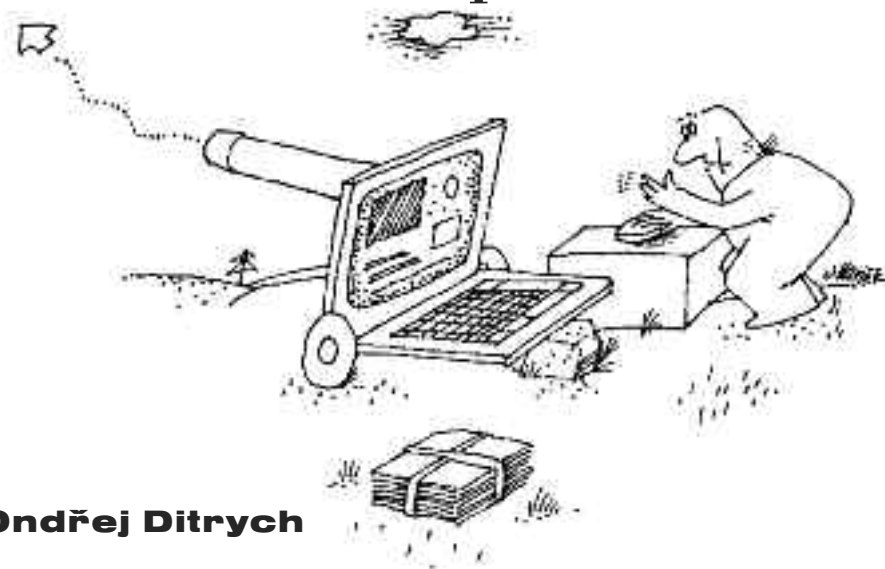
Evropská unie své hodnoty jasně vymezila v Lisabonské smlouvě. V pokrizovém světě, který více než kdy jindy ovládá pragmatická rétorika, však není možné založit účinnou evropskou diplomacii bez jasného vymezení evropského zájmu.

Zdroj

• Ondřej Horký, The Future of Diplomacy: European and Global Challenges. Policy paper ÚMV, únor 2011, <http://www.iir.cz/upload/PolicyPapers/2011/PP-Forum-Horky.pdf>

Ondřej Horký je výzkumný pracovník Ústavu mezinárodních vztahů. horky@iir.cz

WikiLeaks: Krásný nový svět a žádní diplomaté v něm

Ondřej Ditrych

„V jednom musíme mít jasno. Zveřejnění [těchto depeš] není útokem jenom na Ameriku, ale na celé mezinárodní společenství a sabotáží mírových vztahů mezi státy,“ prohlásila v reakci na propuknutí Cablegate americká ministryně zahraničí Hillary Clintonová. Podle jejího italského protějšku Franka Frattiniho byly *WikiLeaks* dokonce 11. zářím světové diplomacie. Nejmenovaný francouzský diplomat citovaný v *Le Monde* si postěžoval, že „už nikdy nebudeme moci dělat diplomacii jako dřív“. A zatímco někteří komentátoři přivítali úniky diplomatických depeš jako „konečně nějakou realitu“ a předvíдали revoluční demokratizační dopad na světovou politiku, jiní je zlehčovali („nic nového pod sluncem“) anebo varovali před novou světovou válkou, do které Julian Assange coby nový Gavrilo Princip zavleče svět, či alespoň před umocněním právě těch vlastností soudobých „neviditelných vlád“ – uzavřenosti, neprůhlednosti a mandarínství – které jejich původci tolik nemohou vystát (aniž by však způsobily jejich konečné zhroucení, které jim, údajně podobně jako někdejší evropští anarchisté a později teroristé, chtějí vyprovokováním přemrštěné reakce nenáviděného systému přivodit).

Důsledek informační revoluce

Při pokusu o střizlivé zhodnocení významu *Cablegate* obecně na mezinárodní politiku a konkrétněji na budoucnost diplomacie jako

instituce mezinárodní společnosti je na prvním místě třeba, jako východisko k jakémukoli dalšímu hodnocení, kontextualizovat fenomén *WikiLeaks* v probíhající informační revoluci, jejíž není příči-

nou ani hybatelem, ale důsledkem. Problém kontroly v postmoderním světě způsobený mj. množstvím dat v digitálním vesmíru (podle studie citované nedávno v týdeníku *Economist* se do roku 2020 rozepne na 35 bilionů GB) a jejich snadnou skladovatelností a přenositelností je obecnějšího rázu a postihuje organizace od států po soukromé firmy. Americký SIPRNET, z něhož *WikiLeaks* diplomatické depeše získaly, je jen jednou z reakcí státu, který chce v tomto novém prostředí dále naplňovat svou tradiční úlohu mimo *kyberprostor* – reakcí, která ho ve výsledku činí zranitelnějším. Zvlášť pro autoritativní státy je souvisejícím rizikem snadná a nekontrolovatelná pořiditelnost a sdílení „zpráv“, které mohou výrazně ovlivňovat, zrychlovat a umocňovat společenské procesy podřívající zavedené praktiky vládnutí nebo ohrožovat samotné přežití režimů, tak jako tomu bylo při nedávných revolucích v arabském světě. (Role, kterou při nich sehrály *WikiLeaks*, byla, zejména ve srovnání s novými sociálními médii, omezena. Na druhou stranu, depeše z Tunisu popisující zhýralý život tamější elity a rozsáhlou korupci sice nesdělily po svém úniku tuniské společnosti věcně nic nového, ale přinejmenším ukázaly, že o neutěšeném stavu věci někdo „venku“ ví a mravně ho odsuzuje.)

Obsahem čtvrt milionu depeš stažených z amerického armádního internetu SIPRNET jsou především postřehy, ale i dohady a drby zaznamenané americkými diplomaty po celém světě a zasílané do washingtonského ústředí (depeše vycházející ze *State Department* tvoří jen tři procenta celého balíku). Nenabízejí nic víc než pohled na mezinárodní politiku statisticek amerických očí, nikoliv autoritativní pravdu o jakési ucelené, alternativní, dosud účelově skrývané realitě. Nelze zcela souhlasit s rozšířeným názorem, že *Cablegate* nesdělila o mezinárodní politice „nic, co bychom již nevěděli,“ byť nového je v doposud zpracovaných materiálech skutečně poskrovnu. (Patří sem mj. zjištění týkající se české zahraniční politiky, ať už o české iniciativě vyslat v reakci na rozpoutání rusko-gruzínské války do oblasti misi NATO, nebo návrzích během českého předsednictví, aby Spojené státy

dotlačily vzdorující členské státy k souhlasu s jednotnou pozicí EU o sankcích proti Íránu). V řadě dalších případů depeše dodávají na jistotě dosavadním dohadům – o amerických tajných protiteroristických operacích v jižním Jemenu a Pákistánu, korupci a vazbách Karzáiho režimu na výrobu a obchod s narkotiky v Afghánistánu, o přehánění Saúdů o potvrzených zásobách ropy, o jejich napjatých vztazích s Pákistánem (dalším spojencem USA na Středním východě) a těžko skrývaném nepřátelství vůči Teheránu s jeho jaderným programem a ambicemi stát se regionální mocností, nebo o trvajícím rozmístění amerických taktických jaderných zbraní v Německu, Turecku, Belgii a Nizozemsku. Nic z toho však nemá revoluční potenciál zásadně proměnit modalitu současné mezinárodní politiky.

Zveřejněné depeše ani neodhalují, byť takový jistě byl patrně jeden z cílů *WikiLeaks* a i smutného hrdiny příběhu, armádního analytika Bradleyho Manninga, prohnitý systém spiknutí, manipulace a lži americké „neviditelné vlády“ (cynikové to vysvětlují nepřítomností přísně tajných či vůbec zpravodajských a vojenských materiálů). Pro americkou diplomacii bylo nepochybně trapné odhalení, že ministerstvo zahraničí úkolovalo své diplomaty *en masse* ke špionáži na půdě OSN, dočasně patrně trpí menší ochotou ostatních vést s ní důvěrné rozhovory a snad i zpřetřháním vazeb na důvěrné kontakty po světě. Trvalejší následky v podobě ztráty moci a legitimacy Spojených států jsou však

vzhledem k jejich současnému postavení velmi nepravděpodobné.

Diplomacie jako institucionalizované celosvětové spiknutí?

Co ale diplomacie jako taková? *WikiLeaks* se zdají považovat diplomacii za významnou instituci mezinárodní společnosti. Ne proto, že by tlumila následky

Ve vztahu k budoucnosti diplomacie je bezprostředněji významnější otázka legitimacy „neviditelných vlád“, zpochybňovaná dílčí ztrátou schopnosti prostředkování cizího. Novodobí aktivisté či „partyzáni“ Assangeova typu je sami o sobě nerozbijí. Na druhé straně, pokud budou svými výpady po foucaultovsku „znesnadňovat dosud snadná gesta“ legitimizující praktiky těchto aparátů všudypřítomným odkazem na „národní zájmy“, potom bude mít jejich činnost z občanského hlediska své opodstatnění.

mezinárodní anarchie a bránila ozbrojenému konfliktu v podmínkách elementární nedůvěry mezi státy, ale proto, že se svými praktikami zhusta mimo veřejný dohled je institucionálním výrazem celosvětového spiknutí. Zatímco podle za-

stánců *statu quo* narušení těchto praktik povede ke konfliktům a zhroutil celou instituci diplomacie by patrně přivodilo konflikt univerzální, v Assangově utopii není pro diplomaty místo.

Diplomacie jako nástroj státu prochází v důsledku procesů spojených s informační revolucí a obecněji globalizací (rozvojem transnárodních vztahů nebo *networked governance*, „vládnutí v sítích“ rozprostírajících se kolem tradičních diplomatických kanálů mezi ministerstvy zahraničí) krizí. Hlavním cílem diplomacie bylo tradičně vyjednávání mezi cizími (či *odcizenými*) lidskými společenstvími. Nyní však svůj monopol na zpřítomňování politického cizího ztrácí, ať už na úkor jiných státních, či nestátních aktérů. Tradiční diplomacie je institucí mezinárodní společnosti ustavené na organizujících (a vždy pouze ideálních) principech „vestfálského systému“, které poskytovala předvídatelnost a stabilitu, a krize tohoto systému je zároveň i krizí diplomacie.

Krize však není předzvěstí zániku. Pevně zakoreněné sdílené normy jazyka a jednání, isomorfismus materiálních institucí (zásadně nenarušené ani otřesy jako emancipací velkého množství politických společností v procesu dekolonizace) patrně vysvětlují skutečnost, že tak jako v minulosti se ani nyní instituce diplomacie nehroutlí, ale spíše se přizpůsobuje svému prostředí. Specifickým a svého druhu krajním, ale právě proto dobře pozorovatelným příkladem je vznik „unijně orientovaného bilateralismu“, pro který jsou příznačné procesy *multilateralizace* a *domesticace* (otevírání nových tematických kapitol tradičně chápaných jako vnitřní záležitosti státu) mezi státy Evropské unie.

Možný dopad *Cablegate* je vhodné analyzovat právě na pozadí probíhající adaptace diplomacie. Instituce diplomacie je vystavěna na sociálních vztazích důvěry mezi cizími společenstvími, posilované

Zdroje

- Jozef Batora, *Foreign Ministries and the Information Revolution: Going Virtual?* (Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2008)
- Harold Nicolson, *Diplomacy* (London: Thornton Butterworth, 1939); Garrett Mattingly, *Renaissance Diplomacy* (London: Cape, 1955)
- Cass Sunstein, *On Rumors* (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2009)
- Michel Foucault, „Practising Criticism“, in Lawrence Kritzman (ed.), *Michel Foucault: Politics, Philosophy, Culture – Interviews and Other Writings 1977–1984* (London: Routledge, 1988)

Veřejná diplomacie v proměnách času

Jana Peterková

Veřejná diplomacie – či přesněji řečeno – aktivity, které dnes pod tento pojem spadají, jsou staré téměř jako lidstvo samo. Jejich stopy můžeme nalézt spolu se zmínkami o prvních státech, kdy jejich vládcové nechávali šířit pověsti či příběhy, jejichž cílem bylo jediné: budovat pověst státu a jeho panovníka s cílem podpořit zájmy tohoto státu a jejich naplňování. Historie přináší mnoho takových příkladů, ať už Francie kardinála Richelieu v 17. století, zrození Turecka na počátku 20. století či praxe meziválečného Československa ve dvacátých a třicátých letech minulého století.

prostřednictvím sdílených norem a praktik (spíše než aby byla institucionální odvozeninou a stavebním kamenem spiknutí mezi jejich elitami). Zveřejnění amerických diplomatických depeší v několika *konkrétních* případech těmito vztahy důvěry nepochybně otrásl. Pokud je ale diplomacie schopna přizpůsobit se díky své institucionální odolnosti dalekosáhlejším, strukturálním změnám v mezinárodních vztazích, není důvod předpokládat, že jako *celek* neodolá jednorázovému otřesu tohoto typu.

Informační revoluce a fenomén *Wiki-Leaks* jako jeden z jejích projevů kladou řadu závažných otázek, z nichž patrně ta nejvýznamnější se váže ke vztahu nových možností komunikace, utváření a přístupu k alternativním strukturám vědění na jedné straně a lidské emancipace a politické svobody na straně druhé. Šíří se *kyberprostorem* skutečně „virus svobody“, nebo získají navrch represivní aparáty autoritativních států s rozmanitými prostředky kontroly (například novou virtuální velkou čínskou zdí) a guerillami hackerů a demagogů ve svých službách či nejrůznější novodobí sofistě umlčující na internetové *agoře* autentické hlasy svobody? Ve vztahu k budoucnosti diplomacie je bezprostředněji významnější otázka legitimacy „neviditelných vlád“, zpochybňovaná dílčí ztrátou schopnosti prostředkování cizího. Novodobí aktivisté či „partyzáni“ Assangeova typu je sami o sobě nerozbijí. Na druhé straně, pokud budou svými výpady po foucaultovsku „znesnaďňovat dosud snadná gesta“ legitimizující praktiky těchto aparátů všudypřítomným odkazem na „národní zájmy“, potom bude mít jejich činnost z občanského hlediska své opodstatnění. Naplněním wilsonovského ideálu otevřenosti by diplomacie ztratila svůj smysl. Transparentnější mezinárodní politika může ale nakonec být nejučinnější strategií vyšší institucionální resilience: snižující náklady na utajení a zároveň vstřebávající rostoucí veřejnou poptávku po otevřenosti.

Ondřej Ditrych je výzkumným pracovníkem ÚMV, v současnosti působí na Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP) v Berlíně. ditrych@iir.cz

Druhá polovina 20. století byla v tomto ohledu pod vlivem studené války, kdy se soubor odlišných společenských systémů projevoval mimo jiné i v podpoře hodnot, kultury a idejí státu a v jejich prezentaci za hranicemi. Došlo také ke značné změně mezinárodního prostředí, nárůstu počtu aktérů mezinárodních vztahů, rozvoji informačních a komunikačních technologií. V oblasti hospodářství je navíc bohatství společnosti stále častěji odvozováno od hodnoty znalostí, dovedností či dobré pověsti.

Samotný pojem „veřejná diplomacie“ se v minulosti objevoval ve více významech. První z nich je

spojován s mírovou konferencí ve Versailles po skončení 1. světové války a se jménem amerického prezidenta Wilsona. Ten hovořil o veřejné diplomacii ve významu diplomacie otevřené, kdy se například před veřejností netají výsledky diplomatických jednání či se neuzavírají tajné dodatky k mezistátním smlouvám.

Dalším z výkladů je pojetí veřejné diplomacie jako informování domácí veřejnosti o činnosti vlády ve věcech zahraniční politiky. V současnosti je častou snahou získat pro takové aktivity také podporu domácí veřejnosti. Třetí definicí je pojetí nástroje pro dosahování cílů zahraniční politiky,

informování zahraničního publika. Někteří autoři ji v této souvislosti označovali za „propagandu prováděnou diplomaty“.

Veřejná diplomacie ve smyslu komunikačních aktivit zaměřených na zahraniční publikum, které mají za cíl vytvořit o dané zemi v myslích zahraničního publika pozitivní představy. Autorství této definice je připisováno někdejšímu americkému diplomatovi Edmundu Gullionovi, který takto veřejnou diplomacii vymezil poprvé v roce 1965. Dnešní chápání ji vidí zejména jako pravdivou komunikaci se zahraničním publikem, jejímž cílem je vytvářet u adresátů pozitivní představy o dané zemi, které jim umožní sdílet s ní její hodnoty a ty posléze využít při vzájemné spolupráci. Jde tedy nad rámec prosté zahraniční prezentace.

Za zemi, která dnes věnuje veřejné diplomacii velkou pozornost, jsou obecně považovány USA, s čímž souvisí i množství prezentovaných názorů. Obecně je věnována velká pozornost veřejné diplomacii velkých států a mocností, které však nejsou jedinými účastníky mezinárodních vztahů, a to obrací pozornost také k těmto aktivitám u středně velkých a malých států. Jejich praxe se liší, zejména pokud jde o cíl činnosti, jímž je zviditelnit se, zatímco u velkých států se jedná o obhajobu vlastních postojů. Další rozdíl je i v šíři a intenzitě prezentovaných témat, která je u menších států nesrovnatelně

nižší. Posledním z uváděných rozdílů je odlišná legitimita činnosti, tedy vliv velikosti státu na posuzování jeho úmyslů. Zde se naopak menší státy oproti těm velkým těší značným výhodám ve smyslu vyšší ochoty nevládních aktérů s takovými státy spolupracovat.

Faktorem, který rovněž přispěl ke změně veřejné diplomacie, je multiplicita aktérů mezinárodních vztahů, a to jak na

Kampaň před vstupem do EU jednoznačně přispěla k ochotě politické reprezentace přiznat si potřebu cílené, dlouhodobé a koordinované prezentace státu v zahraničí. I tento pohled prošel během uplynulých let značným vývojem. S ohledem na zkušenosti ze zahraničí, kde se například řada západoevropských států zabývala tímto tématem již od počátku 90. let, byla jako klíčový aktér identifikována státní správa, jednotliví aktéři v jejím rámci i jejich úkoly.

mezinárodní, tak i na domácí úrovni. V zahraničním kontextu to představuje nárůst počtu subjektů, jež si přejí najít, zlepšit či udržet své místo na mezinárodní scéně a musí o tom přesvědčit ostatní účastníky. Mimo jiné je tedy i informovat a přesvědčit o svých kvalitách a zájmech. Na domácí scéně se vliv na pověst státu, a tím i na jeho postavení v mezinárodním společenství, a tedy i možnost snazšího naplnění jeho zájmů rozšířila z výhradně státní správy také na veřejnou správu, samosprávu, celou škálu nestátních aktérů (nevládní neziskové organizace, soukromé firmy, odborné svazy apod.) i vlastní veřejnost.

V moderní demokratické společnosti není myslitelná a ani proveditelná přímá kontrola státu nad aktivitami ostatních subjektů domácí scény. Nastavit pravidla koordinace a komunikace lze přímo snad mezi aktéry na úrovni státní správy, a ani

zde není výsledek obvykle jistý. Zároveň by však stát měl na mezinárodním fóru hovořit jedním hlasem a aktivity být různých subjektů by měly směřovat ke společnému cíli. Z tohoto důvodu je nesmírně důležitá i domácí dimenze veřejné diplomacie a schopnost státu přesvědčit o atraktivitě jim prezentovaných postojů a hodnot i ostatní domácí hráče. Jak nabídnout spolupráci nevládním neziskovým organizacím

jinak, než sdílením společných hodnot? Vědomím, že ochrana lidských práv či zahraniční rozvojová spolupráce patří k hodnotám, které jsou pro daný stát důležité a spoluvytvářejí jeho identitu? Stejně tak ochota soukromých firem spojit svou značku se zemí původu závisí často právě na pověsti daného státu. V neposlední řadě je důležitým hráčem i sama veřejnost, ať už v souvislosti s podporou zahraničněpolitických priorit vlády, která je zejména v parlamentních demokraciích klíčová, nebo v souvislosti s reprezentací země v zahraničí jejími vlastními občany. Předpokladem pro úspěšnou veřejnou diplomacii v zahraničí se sta-

la atraktivita státu a hodnot, které reprezentuje pro zúčastněné subjekty doma.

Stálým zájmem státu je zvyšování blahobytu, jehož dosahuje mnoha různými cestami, v různých tematických rovinách, například politické, ekonomické či společensko-kulturní. V současnosti již nestačí být standardním členem mezinárodního společenství a zastávat obecně přijímané hodnoty. Toto se stalo pouze nutným předpokladem pro další aktivity státu na poli budování vlastní dobré pověsti.

Praxe České republiky

V souvislosti s Českou republikou a aktivitami dotčených subjektů se pojem veřejná diplomacie neobjevuje příliš dlouho. Nicméně i zde platí to, co v řadě jiných států. Aktivity, které dnes do oblasti veřejné diplomacie řadíme, či s ní alespoň do určité míry souvisejí, jsou známy

Zdroje

- Berridge, G. R.. A Dictionary of Diplomacy. 2nd ed. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2003
- Bátora, J. Public Diplomacy Between Home and Abroad: Norway and Canada. The Hague Journal of Diplomacy 1 (1). The Hague: Martinus Nijhoff Publishers, 2006
- Usnesení vlády č. 74 z 19. ledna 2005

a zmiňovány nepoměrně déle. Velkou pozornost věnovala propagaci své existence první Československá republika. Činila tak z pochopitelných důvodů, kdy jako nově ustavený stát musela dát vědět o své existenci a představit hodnoty, které jsou jí vlastní. Obdobné aktivity, byť různě modifikované, aplikovaly i další státní útvary na českém území. Totéž se týká i současné České republiky.

Faktem je, že v prvních letech své novodobé existence nevěnoval český stát oblastí veřejné diplomacie příliš koncentrované pozornosti. Důvodem mohou být jednak odlišné priority, které bezesporu provázely vznik nového státu, jednak fakt, že jen málokdo si na počátku devadesátých let plně uvědomoval nastalé změny mezinárodního prostředí (počet aktérů, rozvoj komunikačních technologií, nárůst významu veřejného mínění) a důsledky, které to bude mít.

Že je nutné cíleně začít dbát o svou pověst, si český stát – prostřednictvím MZV – začal uvědomovat zhruba kolem roku 1997 v souvislosti s úvahami o budoucím případném vstupu do Evropské unie. Snahou bylo napomoci příznivému dojmu o České republice mezi veřejností stávajících členských států a také podpořit zájem dosud nerozhodnuté části české veřejnosti o toto členství. Čeští představitelé se zde setkali se skutečností, které museli čelit i představitelé mnoha dalších států, a to, že představy domácí veřejnosti o vlastní zemi i realita sama se často velmi liší od představ, které o daném státě má zahraniční veřejnost.

Kampaň před vstupem do EU jednoznačně přispěla k ochotě politické reprezentace přiznat si potřebu cílené, dlouhodobé a koordinované prezentace státu v zahraničí. I tento pohled prošel během uplynulých let značným vývojem. S ohledem na zkušenosti ze zahraničí, kde se například řada západoevropských států zabývala tímto tématem již od počátku 90. let, byla jako klíčový aktér identifikována státní správa, jednotliví aktéři v jejím rámci i jejich úkoly. Ministerstvo zahraničních věcí vypracovalo a vláda poté v roce 2005 přijala Koncepti jednotné prezentace České republiky. Dokument, který analyzoval stávající stav a předklá-

dal kroky k dosažení žádoucího vývoje v různých etapách časového horizontu.

Přes tento slibný začátek se nicméně v uplynulých letech občas zdálo, že česká praxe v tomto ohledu ustrnula na půli cesty a nedokáže pokračovat naznačeným směrem. Ačkoli usnesením vlády byl přijat závazný dokument, podle jehož předpokladu se mělo dlouhodobě pokračovat v tomto úsilí, na politické scéně jako by zájem o toto téma uvařl. V komentářích, které se tomuto tématu věnovaly, byla zdůrazněna nutnost zásadní politické podpory daným aktivitám a potřeba v nich pokračovat. Ať už šlo o otázku nastavení koordinace systému státní správy, nalezení efektivního způsobu, jak zapojit další domácí aktéry, nalezení zásadního tématu či sdělení, kterým by se Česká republika mohla představit, i definování geografických priorit pro veškeré aktivity, stejně jako větší podpora multilaterálních aktivitám.

Tyto výhrady se však týkají zejména politické scény. Ve stejnou dobu se celá řada výkonných aktérů mohla pochlubit množstvím realizovaných projektů, které bezesporu přispěly k budování pozitivního obrazu České republiky. Ať už se jednalo o českou účast na Světové výstavě EXPO 2010 v Šanghaji, činnost Českých center, CzechTourismu i dalších aktérů. Většina projektů se však uskutečnila v rámci resortních či tematicky vymezených rámců a jen obtížně, pokud vůbec, bylo možné nalézt známky koordinovaného přístupu.

Zdá se však, že v současnosti dochází k oživení debat i realizace konkrétních kroků směrem ke koordinaci státních aktivit na poli veřejné diplomacie. Český stát a jeho instituce se zapojují velmi aktivně i do multilaterální spolupráce, ať už na regionální (V4), nebo evropské (EUNIC) úrovni. Nezbyvá než České republice i jejím občanům držet na tomto poli palce.

Jana Peterková je odbornou asistentkou na Fakultě mezinárodních vztahů VŠE. Zabývá se zejména problematikou veřejné diplomacie a diplomatických studií. peter@vse.cz

Druhy soudobé diplomacie

Radomír Jungbauer

Někdejší představy redukcí diplomacie převážně jen na dvoustranné zahraničněpolitické styky a činnost velvyslanectví byly intenzivním rozvojem zejména v posledních dvou dekadách překonány. Slovo diplomacie, jehož českým ekvivalentem býval výraz „jednání“ či „vyjednávání“, se nyní používá pro mnohem více vnějších aktivit.

V současné době se můžeme ve světě setkat s celou řadou různých oblastí diplomacie zařazovaných mezi její moderní druhy. Mezi ně patří diplomacie bilaterální, multilaterální, summitová, parlamentní, vojenská, veřejná, ekonomická, kulturní, paradiplomacie a neoficiální, přičemž některé z nich Mezinárodní politika v minulosti analyzovala. Navíc Lisabonská smlouva předpokládá vytvoření dalšího druhu – Evropské služby pro vnější činnost s vlastním diplomatickým sborem, jejímž hlavním cílem bude zastupovat Evropskou unii ve světě.

Přímá interakce mezi vládami na oficiální úrovni bývá nazývána jednokolejnou diplo-

macií. Typickými aktivitami tohoto typu jsou oficiální jednání v rámci tradiční bilaterální diplomacie a využívání mezinárodních organizací. Účastníci při nich vystupují jako reprezentanti příslušných států a vyjadřují oficiální stanoviska svých vlád.

Bilaterální diplomacii lze v současné době definovat jako uskutečňování mezinárodních dvoustranných vztahů prostřednictvím především akreditace stálých diplomatických představitelů. Nicméně historicky této formě bilaterální diplomacie dlouhá staletí předcházelo časově omezené vysílání zplnomocněnců jednoho státu do druhého státu za účelem splnění konkrétního úkolu. Dnes takovou formu bilaterální diplomacie označujeme jako vysílání dočasných zvláštních misí.

Zřizování zastupitelských úřadů v jiném státě existuje od středověku a klade se při něm důraz na přímý a trvalý vzájemný styk. Podporuje především kontinuitu vzájemných vztahů. Při časově delším pověřování diplomatických zástupců tato forma plní zároveň funkci stálé reprezentace. A to zejména jak již samotným pověřením velvyslance v přijímajícím státě, tak ale třeba i důstojností vzhledu a honosností sídla velvyslanectví či rezidence jejího vedoucího. Umožňuje bezprostřední kontakt velvyslance jménem jeho státu s vrcholnými představiteli přijímající země a prostřednictvím médií případně i ovlivňování její veřejnosti.

Konkrétní poznatky, podněty i doporučení zastupitelského úřadu, a zejména jeho vedoucího umožňují vysílajícímu státu přijímat kvalifikovaná strategická i taktická rozhodnutí o celkové politice vůči dané zemi. Dlouhodobý pobyt pracovníků zastupitelských úřadů je předpokladem získávání hlubších i objektivnějších znalostí o politických, ekonomických a dal-

ších skutečnostech v přijímajícím státě. Svými konzulárními službami sehraává zastupitelský úřad v případě potřeby důležitou roli při ochraně a pomoci vlastním občanům jak při jejich pobytu v přijímajícím státě, tak i pokud jde o notářsko-matriční služby.

Stálé zastupitelské úřady se však v současné době stávají i terčem kritiky. Pořizování příslušných objektů a jejich udržo-

vaní se objevuje poprvé v 17. století při podpisu Vestfálského míru a poté v souvislosti s Vídeňským kongresem v roce 1815. Skutečný rozmach konferenční diplomacie nastal až ve 20. století v souvislosti s činností Společností národů, a pak zejména po roce 1945 v OSN. Byly to právě mnohostranné konference, které poskytly základ pro vznik desítek existujících mezinárodních organizací včetně OSN,

Významnou úlohu při určování i zachování identity národních států ve vztazích mezi lidmi různých zemí hraje stále více kultura. Za kulturní diplomacii považujeme především oficiální státní aktivity, které zprostředkovávají zahraniční veřejnosti umělecké hodnoty, tradice, způsob života, jazyk a další aspekty národní kultury s bezprostředním cílem zkvalitnění pozitivního obrazu země.

vání bývá obvykle dosti nákladné, stejně tak platy, cestovní náklady i zahraniční léčení jejich zaměstnanců. Z těchto důvodů se i Česká republika v posledních letech snaží zredukovat svá zahraniční zastoupení. Kromě toho existující telefonická a internetová spojení umožňují vedoucím představitelům států komunikovat mezi sebou přímo a nepotřebují k tomu stálé ZÚ. Obdobně získávat potřebné informace lze i prostřednictvím mezinárodních médií či vlastních novinářů, třebaže takový charakter zpravodajství je určován v prvé řadě zájmem široké veřejnosti, a nikoli potřebami státních orgánů.

Rozmach konferenční diplomacie ve 20. století

K multilaterální diplomacii dochází zejména na mezinárodních konferencích. V Ev-

ropě se objevuje poprvé v 17. století při podpisu Vestfálského míru a poté v souvislosti s Vídeňským kongresem v roce 1815. Skutečný rozmach konferenční diplomacie nastal až ve 20. století v souvislosti s činností Společností národů, a pak zejména po roce 1945 v OSN. Byly to právě mnohostranné konference, které poskytly základ pro vznik desítek existujících mezinárodních organizací včetně OSN,

EU, NATO atd., u nichž dnes státy mají své stálé diplomatické mise. Na rozdíl od bilaterální diplomacie bývá v tomto případě často problémem otázka rozhodování (zásada konsenzu, resp. kvalifikované většiny) při řešení konkrétních problémů v důsledku velkého počtu účastníků, jakož i praktická nemožnost uplatnění tajné diplomacie v širokém měřítku.

Summit je založen na přímém osobním setkání nejvyšších státních představitelů. Nepovažuje se za něj například pouhý telefonický rozhovor mezi nimi. Třebaže k setkáním na nejvyšší úrovni docházelo sporadicky i v předchozím období, o summitech se začíná hovořit až za druhé světové války, kdy se několikrát sešli nejvyšší představitelé USA, SSSR a Velké Británie.

V moderní době jsou summity důležitým nástrojem diplomacie. Konají se buď na bilaterální, nebo na multilaterální základně. Zvláště užitečná bývají pravidelná setkání (například zasedání Evropské rady či G 20), kde je možné si v delším časovém období vyjasnit názory a průběžně se na ně připravovat. K jednorázovým summitům obvykle dochází buď při oficiálních státních návštěvách či při vyřešení nějakého problému, anebo při protokolárních událostech (instalace nebo pohřeb hlavy státu). Summitům obvykle předchází dlouhá příprava na profesionální diplomatické úrovni. Někdy bývají jakýmsi katalyzátorem jednání, kdy se právě díky nim podaří vyřešit letitý problém, s nímž profesionální diplomacie nemohla pohnout.

I summitová diplomacie má svá úskalí. Nezřídka bývá provázena velkou mediální publicitou s přehnanou pozorností soustředěnou na ceremoniál, čímž původní politický záměr může ustoupit do pozadí. Některé odborné problémy mohou být natolik náročné, že šéfové států a vlád se mnohdy v nich detailně neorientují. O celkové užitečnosti summitů nemůže být sporu, rozhodně je však nelze považovat za univerzální metodu zaručeně úspěšného řešení všech mezinárodních problémů.

Jedním z druhů diplomacie, který není ušetřen kritického pohledu, je parlamentní diplomacie. V daném kontextu jsou cesty členů parlamentů do zahraničí někdy považovány za pouhé výlety či turistiku, což je z hlediska zájmů i výdajů států neopodstatněné. Tím spíše, kdyby se jednalo o návštěvy cizích zemí řádně nepřipravené, bez vytčeného cíle či pevně stanoveného programu.

Ve skutečnosti však parlamentní diplomacie a činnost příslušných zahraničních výborů je součástí zahraničních vztahů každého státu, která je povolána k tomu, aby vhodně doplňovala vládní diplomacii. Vedle přispívání k dalšímu rozvoji nejrůznějších bilaterálních styků může sehrávat důležitou zprostředkující úlohu a oslovovat třeba i opozici, což ne vždy bývá pro vládní diplomacii účelné či schůdné.

O vojenské diplomacii hovoříme nejčastěji buď jako o bilaterální, v souvislosti s existencí sítí vojenských přidělců

na jednotlivých zastupitelských úřadech, nebo jako o multilaterální s ohledem na činnost vojenských zástupců států u mezinárodních organizací (OSN, EU, NATO, OBSE).

Potenciál veřejné diplomacie

Vzhledem k rozmachu globalizace a širokému rozvoji nejmodernějších hromadných sdělovacích prostředků (internet, satelitní televize) dochází v posledních dvou dekadách k nebyvalému růstu významu veřejné diplomacie, jakožto nástroje prosazování zahraničněpolitických zájmů. Lze ji definovat jako cílenou prezentaci státu prostřednictvím informování a ovlivňování nejenom elit, nýbrž i široké veřejnosti v zahraničí. Vychází z předpokladu, že veřejné mínění může mít značný vliv na vládní politiku. Tato oblast diplomacie jde tedy nad její obvyklý tradiční rámec a věnuje se rozvíjení pozitivního obrazu dané země mezi obyvatelstvem v zahraničí, pro což bylo v minulosti používáno nepřilís libozvučné označení – propaganda. Svými metodami, prostředky a cíli se často prolíná s ekonomikou a kulturní diplomacií (více viz MP č. 6/2009).

V podmínkách globalizace a vysoké míry otevřenosti ekonomik většiny států včetně České republiky je jejich prosperita obzvláště závislá na schopnosti prosadit své ekonomické zájmy ve světě. Tomu je přizpůsobena ekonomická diplomacie, která se hlavně zabývá otázkami působení představitelů státu jak na bilaterální úrovni, tak i v příslušných mezinárodních organizacích (např. v Evropské unii či ve Světové obchodní organizaci). Ruku v ruce s tím sehrává neméně důležitou úlohu nástroje při stimulaci vládních aktivit v oblastech vývozu investic, zboží a služeb, přílivu investic ze zahraničí a aktivního cestovního ruchu. Tato podpora nemůže být neomezená, neboť státy jsou nuceny přihlížet k závazkům, které převzaly v souvislosti se svým členstvím v mezinárodních organizacích (opět např. EU či SOO atd.) (více viz MP č. 2/2008).

Jako neoddelitelná součást zahraniční a hospodářské politiky, opírající se o vnitřní instituce, disponuje tato oblast

diplomacie i v našem případě sítí zastupitelských úřadů v zahraničí, jejichž součástí jsou obchodně-ekonomické úseky, jakož i sítí zahraničních kanceláří vládou řízených agentur Česká centra, CzechInvest, CzechTrade a CzechTourism. Jejich činnost je přirozeně realizována s ohledem na partnerství, zájmy a poptávku podnikatelské sféry.

Mezi finanční nástroje pobídky soukromému sektoru ze strany našeho státu patří zvýhodněné úvěry či pojistky. Nefinanční formu státní podpory pak tvoří činnost již zmíněných agentur, napomáhající podnikání a získávání přímých zahraničních investic, stimulování vývozu, rozšíření turismu a zlepšování celkového obrazu země.

Významnou úlohu při určování i zachování identity národních států ve vztazích mezi lidmi různých zemí hraje stále více kultura. Za kulturní diplomacii považujeme především oficiální státní aktivity, které zprostředkovávají zahraniční veřejnosti umělecké hodnoty, tradice, způsob života, jazyk a další aspekty národní kultury s bezprostředním cílem zkvalitnění pozitivního obrazu země. Do tvorby diplomacie se však v tomto případě stále více zapojují i nevládní a neprofesionální aktéři.

Cílem kulturní diplomacie je snaha zpřístupnit zahraničnímu publiku výše uvedené oblasti formou podpory kulturních akcí, výměn osobností, univerzitní spolupráce, výuky jazyka, zahraničního televizního a rozhlasového vysílání. Cílovou skupinou nejsou tedy jen diplomaté partnerské země, ale celá společnost, případně její elity, které mohou více ovlivňovat formování veřejného mínění. Když klasická diplomacie ztroskotává, může právě lepší vzájemná znalost pomoci překlenout rozdíly mezi různými zeměmi (více viz MP č. 8/2007, č. 6/2009).

Ta část zahraničních aktivit států, která začala na sklonku 20. století přecházet na města a regiony, bývá označována jako paradiplomacie. Nejběžnějším případem takového vztahu je spolupráce mezi pohraničními politickými jednotkami. V rámci přesunu kompetencí z centrálních institucí přebírají města a regiony některé tradiční úkoly ústředních orgánů

zejména v oblasti ekonomiky a kultury. V této souvislosti v prvním případě lákají zahraniční investice se špičkovou technologií, hledají odbytiště pro své produkty a přitahují zahraniční turisty, zatímco ve druhém případě usilují o ochranu, upevnění a šíření své kulturní identity.

Příkladem těchto aktivit je činnost Českého domu v Bruselu, kde jsou zastoupeny jednotlivé kraje České republiky. Jejich cílem je rozvíjet zahraniční vztahy, vytvářet kontakty, prezentovat kraje a podporovat jejich image.

Diplomacie „druhé koleje“

Ke komunikaci mezi státy je rovněž používána neoficiální diplomacie. V rámci této „diplomacie druhé koleje“ se usiluje o získání vlivných osobností v jiných státech, které by byly schopny zprostředkovat neoficiální přístup k vedení země. V některých situacích, jako zejména v minulosti mezi USA a ČLR, docházelo k velké části styků právě prostřednictvím polooficiálních kanálů s použitím akademických členů think tanků jako mluvčích. Takové situace nastávají, když si vlády přejí vyjádřit úmysl nebo navrhnout metody řešení diplomatických situací, ale přitom nechťejí zaujmout oficiální stanovisko.

Diplomacie druhé koleje je specifickým druhem neoficiální diplomacie, v níž se neoficiální činitelé (např. akademické osobnosti, penzionovaní vysocí civilní a vojenští představitelé, veřejně známé osoby) angažují ve výměnách názorů za účelem řešení konfliktů a posílení důvěry. Za určitých situací mohou takové kontakty financovat samy vlády. Někdy však výměny názorů nemají vůbec žádnou návaznost na záměry vlády, nebo k nim může dokonce docházet navzdory vládě. Takové výměny názorů jsou pak nazývány diplomacii třetí koleje.

Radomír Jungbauer

působí jako vysokoškolský pedagog na UK a Bankovním institutu.

jungbauer@post.cz

Borat 2: opravdu šťastný krok v budování „značky Kazachstán“?

Martina Varkočková

V září a říjnu loňského roku proběhla světovým tiskem zpráva, že v Kazachstánu se natáčí neautorizované pokračování filmu „Borat: Nakoukání do americké kultury na obědnávkou slavnou kazašskou národu“ pod názvem „Můj bratr Borat“.

Borat 1

Připomeňme krátce, o co ve filmu šlo. Údajný kazašský reportér Borat Sagdijev (britský komik Sacha Baron Cohen) je vyslán do USA, aby natočil několik reportáží z této rozvinuté západní země a zprostředkoval tak poučení a inspiraci svým krajanům. Ve filmu se objevují oficiálně sjednané schůzky (se senátorem, s feministkami, lektorkou etikety atd.) i náhodná setkání, při kterých Borat svým zjevem, chováním i otázkami provokuje jak své filmové partnery, tak diváky tohoto „podfukomentárního“ snímku. Film „Borat“ z roku 2006 se stal výjimečným fenoménem v nejed-

nom ohledu a rozpoutal diskuse odborníků mnoha oborů, jmenujme alespoň některé – média, marketing, právo, kulturologie.

Boj Kazachstánu s Boratem

Vzhledem k oficiálním reakcím Kazachstánu se však Borat stal významnou případovou studií i pro mezinárodní vztahy, a to zejména ve vztahu ke konceptům veřejné diplomacie (*public diplomacy*) a budování značky státu (*nation branding*). Kazachstán, který získal svou samostatnost po rozpadu Sovětského svazu na počátku 90. let minulého století, se musel od počátku potýkat

s nepříznivým obrazem celého regionu jako ekonomicky, technologicky i kulturně zaostalé oblasti, sousedící s tak problematickými zeměmi, jako je Írán či Afghánistán. Na rozdíl od svých postsovětských středoasijských sousedů však Kazachstán vědomě a dlouhodobě pracuje na změně vnímání své země, jakožto země politicky stabilní, moderní, multietnické a bezpečné. Důvody jsou v první řadě ekonomické, tedy snaha přilákat zejména investory, v menší míře i turisty. Přihlédneme-li k této snaze Kazachstánu vytvořit a upevnit unikátní značku své země (*nation brand* nebo *country brand*), je zřejmé, že volba britského komika Kazachstán rozhodně nepotěšila. Neboť i kdybychom se přiklonili k názoru, že Borat ironizuje především americkou společnost, filmový obrázek Kazachstánu nevychází o mnoho lépe.

Borat se poprvé objevil na obrazovce v roce 2000 v pořadu *Da Ali G Show* britské televize Channel 4. Kazašský diplomat v Londýně hned reagoval, a dokonce naznačil, že by rád, aby byl Borat stažen z vysílání. Je možné, že právě tato první, nejspíše přemrštěná oficiální reakce, povzbudila britského komika, jenž ucítil příležitost, jak svým mediálním bojem s Astanou zvýšit svou popularitu a sledovanost. Nicméně až do konce roku 2005 se dá hovořit o určité formě přiměří. To skončilo, když Baron Cohen vystoupil jako Borat při předávání cen evropské MTV. Jednalo se o celoevropské vysílání s možností shlédnout pořad i přes internet, a zřejmě tato masovost popudila Astanu k ráznému prohlášení, že si vyhraduje právo řešit vše soudní cestou. Tím byla vyhlášena pomyslná válka, která vrcholila v průběhu roku 2006, kdy měl kazašský

prezident Nazarbajev navštívit Spojené státy. Kazachstán před jeho cestou spustil ve Spojených státech mediální kampaň (televizní spoty, celostránková inzerce v hlavních denících). Cohen využil Nazarbajevovu návštěvu k velmi dobře mediálně pokryté tiskové konferenci, kdy převlečený za Borata mimo jiné tvrdil, že prezident Nazarbajev ve skutečnosti přijel do USA podpořit jeho film. Několik týdnů po této návštěvě totiž byla ohlášena

Film natáčí kazašský režisér Erkin Rakišev a údajně ho sám financuje, ve spolupráci s poslancem Tleukhanem, jedná se tedy o soukromou akci umělce. „Můj bratr Borat“, jak se má snímek jmenovat, je neautorizované pokračování a lze očekávat (tentokrát) skutečné právní spory.

i premiéra Cohenova celovečerního filmu. Nicméně v tomto okamžiku už byl cítit obrat v přístupu Astany k Boratovi. Kazašští diplomaté byli ochotni připustit, že Borat ve skutečnosti přispěl k propagaci Kazachstánu a že je lepší být v médiích prostřednictvím Borata než nebyť viděn a slyšen vůbec. Boratovi se dokonce dostalo oficiálního pozvání do Kazachstánu.

Je zřejmé, že tento boj suverénního státu s fiktivní filmovou postavou prospěl hmatatelně oběma stranám. Návštěvnost Cohenova snímku byla obrovská a udržela se na vysoké úrovni poměrně dlouhou dobu. Zároveň se ve zmiňované době prokazatelně zvýšil zájem britských a amerických jednotlivců o cestu do

Kazachstánu (zvýšený zájem o kazašská víza i o místní měnu *tenge*). Kazašští podnikatelé i jednotlivci přiznávají, že již nemusejí pracně dokazovat existenci své republiky. Kazašští diplomaté rovněž připouštějí, že Borat odvedl ve zviditelnění Kazachstánu lepší práci, než by se kdy mohlo podařit oficiální cestou. Přestože to ve své době nebylo tak zřetelné, Kazachstán svou ostrou reakcí sice způsobil eskalaci sporu, zároveň tím však stoupla mediální hodnota tohoto sporu a následně se zvýšilo povědomí laické veřejnosti o Kazachstánu.

„Můj bratr Borat“

Je tedy otázkou, zda ohlášené natáčení filmového pokračování Kazachy bude dalším úspěšným tažením. V tuto chvíli se to tak nejeví. Film natáčí kazašský režisér Erkin Rakišev a údajně ho sám financuje, ve spolupráci s poslancem Tleukhanem, jedná se tedy o soukromou akci umělce. „Můj bratr Borat“, jak se má snímek jmenovat, je neautorizované pokračování a lze očekávat (tentokrát) skutečné právní spory. Sám režisér si je této možnosti vědom. Film se točí v ruštině a jeho distribuce do zahraničí (především do Spojených států) zatím není jistá. Pokud by se tak nestalo, celá akce, míněná jako odvěta za Cohenova Borata a ukázka pravého Kazachstánu, vyjde naprázdno. Navíc dosud naznačená dějová linka neslibuje dostát vysoko nastavené laťce původního díla, což by paradoxně mohlo Kazachstánu spíše uškodit. Klíčová bude reakce samotného Cohena-Borata, který se doposud k natáčení nevyjádřil. Je těžké odhadovat, zda se vůbec pokusí tuto novou zkušenost nějak využít a zda znovu oživi postavu Borata. Každopádně lze jen doporučit kazašské diplomacii rádně se připravit na potenciální pokračování mediální války z doby před pěti lety.

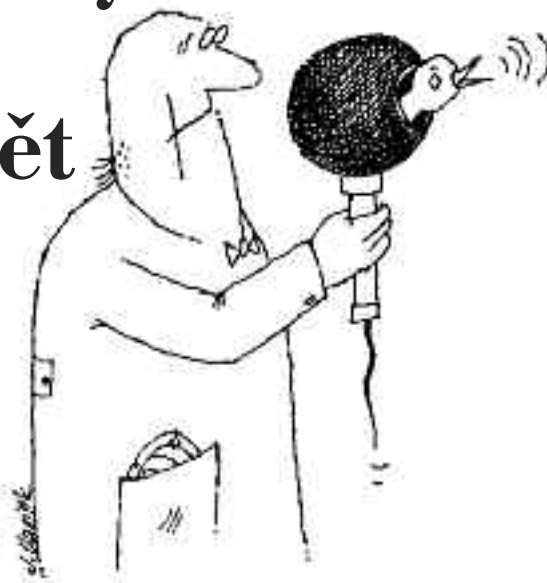
Martina Varkočková je

doktorandka katedry MVES Metropolitní univerzity Praha. varkockova@mup.cz

Zdroje

- Ukulyay Bestayeva, Kristin Deasy: Borat's Return, *Kazakh-Style*, <http://www.rferl.org/content/Borats-Return-KazakhStyle/2156628.html>
- Robert A. Saunders: Buying into Brand Borat: Kazakhstan's Cautious Embrace of its Unwanted „Son“, *Slavic Review*, Vol. 67, No. 1 (Spring, 2008)
- Edward Shatz: Transnational Image Making and Soft Authoritarian Kazakhstan, *Slavic Review*, Vol. 67, No. 1 (Spring, 2008)

„Diplomat by se měl snažit porozumět druhé straně, umět vycítit, o co jí jde,“

říká dlouholetý diplomat **Karel Kovanda**. V rozhovoru pro Mezinárodní politiku konstatuje, že v éře pravidelných summitů se tradiční role velvyslanců umenšují a že diplomaté z malých států si mohou v porovnání s kolegy z velkých zemí leďacos dovolit. Podle jeho názoru existuje předpoklad, že díky Evropské službě vnější akce se podaří v horizontu deseti nebo dvaceti let etablovat evropskou diplomacii s vlastní organizační kulturou. Rozhovor vedl Robert Schuster.

Jakými proměnami prošla podle Vás diplomacie za posledních dvacet let? Anebo se diplomatická praxe odehrává v zásadě podle zavedených zvyklostí?

Stále ještě platí, že stát vyšle velvyslance zpravidla na tři až čtyři roky do cizího státu. Je ale pravda, že já jsem například působil jako velvyslanec u Severoatlantické aliance sedm let, což bylo neúměrně a nepřiměřeně dlouho. Ale souviselo to s tím, že Praha neuměla najít včas mého nástupce. Má osobní zkušenost byla taková, že ústředí v Praze bývalo vždy poměrně slabé a k nám do zahraničních misí přicházely dost volné instrukce. Jenom z legrace jsem říkával svým diplomatům, že ústředí je tady, v místě našeho působení, tzn. v New Yorku nebo Bruselu. Znamená to také, že jsme se většinou rozhodovali přímo na místě, na co budeme rea-

govat. Prahu jsme většinou informovali dopředu, a když nám okamžitě něco nezatrhli, tak jsme to tak prostě udělali. Existuje samozřejmě rozdíl mezi malými a velkými státy. Můj lucemburský kolega v NATO, velvyslanec Jean-Jacques Kasel, poukazoval na to, že my, co pocházíme z malých zemí, si můžeme leďacos dovolit. Můžeme přijít s návrhem, který padne buď pod stůl, nebo přispěje k nějakému zlepšení. Pokud se nakonec neujme, nic se nestane. Naopak velká země si může málokdy dovolit, aby její návrh neuspěl. Stane-li se tak přesto, předchází tomu často intenzivní diskuse v rámci diplomatického sboru. V tomto ohledu se v diplomacii za poslední roky nic nezměnilo, protože mnohé závisí na kvalitě lidí, kteří ministerstvo řídí, a to se mění při každé reorganizaci či něčem podobném.

Já jsem pracoval v české diplomacii v poměrně neobvyklém období, kdy se formovala, tříbila. V mnoha ohledech jsme zaváděli praktiky a od základů formovali vztahy mezi jednotlivými misemi a Prahou, vymýšleli jsme, jak co dělat, koho informovat. Když jsem zastupoval Českou republiku při OSN, zavedli jsme určité mechanismy, jež přetrvávají dodnes. Zdá se mi, že o rozdílu v diplomacii se dá hovořit ani ne tak s ohledem na vývoj v několika posledních letech, ale spíše pokud jde o rozdíl mezi diplomacii po roce 1945 a diplomacii 19. století. Rozhodně mám pocit, že dříve platvalo, že velvyslanec v dané zemi byl velvyslancem nejenom „mimořádným“, ale i „zplnomocněným“, že skutečně mohl rozhodovat na místě naprosto svévápně, což už dnes skutečně neplatí. My jsme možná zpočátku našeho členství v Radě bezpečnosti OSN v podobném duchu postupovali, ale jiní velvyslanci tak činit nemohli. Například německý velvyslanec měl na rozdíl od nás situaci nesmírně ztíženou, protože dostával podrobné instrukce z ministerstva zahraničí, ministerstva obrany a od kancléře, a ne vždy se tyto troji instrukce musely překrývat. Takže často záleželo na velvyslancově obratnosti, jak to všechno skloubí. Jedna věc je rozhodně pravda, a to, že do konce války, do padesátých let, možná i déle, se velvyslanec nezabýval takovými „přízemními“ záležitostmi, jako je obchod, prosazování nevojenských, nepolitických, nebezpečnostních zájmů jeho země. Dříve šlo skutečně o to prosazovat politické a bezpečnostní zájmy a tzv. „Realpolitik“ je toho výraznou manifestací, zatímco dnes je celkový rozsah diplomatické činnosti daleko širší. To se ale týká spíše bilaterální diplomacie, kterou jsem neměl nikdy štěstí dělat, než diplomacie multilaterální.

Nebyl fakt, že velvyslanec dostával z různých míst odlišné instrukce, i problém české zahraniční politiky? Když si uvědomíme, že u nás míváme tradičně tři centra, kde se tvoří zahraniční politika (prezident, ministr, premiér)... Co lze v podobných situacích dělat?

Máte samozřejmě pravdu, že u nás máme zmíněná tři těžiště zahraniční politi-

ky, ale jakkoli je diplomat vyslán do zahraničí prezidentem, tak provádí zahraniční politiku, jež je v gesci vlády, ministerstva zahraničí. Všeobecně platí, že velvyslanec se řídí instrukcemi ministerstva. Ostatní šarvátky mezi institucemi vnímá zvenčí, ovšem s vědomím, že to se musí vyřídit v Praze. Směrodatné je, co od velvyslance žádá ministerstvo. Moje nejprekérnější působení bylo v době kosovské krize, kdy jsme se dostali do situace, kde názory některých členů vlády se protivily základním zájmům České republiky, jež byla v době zahájení kosovské kampaně NATO teprve dvanáct dní členem Severoatlantické aliance. Základním zájmem České republiky nemohlo nebýt udržovat soudržnost Aliance, což v té době nebylo v Praze vnímáno dostatečně intenzivně, takže partikulární zájmy některých členů vlády vedly k významným rozepřím. Šlo, lapidárně řečeno, o to, jestli republika bude solidární s ostatními šestnácti členy Aliance, anebo jestli bude spíš solidární s Jugoslávií, byť by to byla Jugoslávie Miloševićova.

Karel Kovanda

Foto Robert Schuster

Co se pak stalo? Jak jste tenkrát postupoval?

Byl jsem především zmaten tím, že Česká republika takto vystupuje, protože kosovská kampaň NATO byla zahájena v březnu 1999 a my jsme od března 1999 byli členy Aliance. Přesto jsme se ale přibližně už od května 1998 jako kandidátská země spolu s Polskem a Maďarskem účastnili každého zasedání Severoatlantické rady. Severoatlantická rada týden za týdnem stupňovala nátlak na Miloševiče, dávala mu na straně jedné řadu možností, aby svou politiku změnil. Na straně druhé Aliance velmi jednoznačně směřovala k tomu, že nezmění-li Miloševič své postupy, zasáhne. Důležité ovšem je, že po každém tomto kroku jsme Prahu velmi detailně informovali. Mohu si klást samozřejmě otázku, že jestliže jsme informovali ministerstvo zahraničních věcí, jak bylo poté s naší informací naloženo? Komu byla poskytnuta dále? Byli ostatní ústavní činitelé v obraze, či nikoli? Když jsme nakonec po stupňujícím se tlaku na Miloševiče spolurozhodli o zahájení kampaně, což jsem nemohl udělat bez odpo-

vidávající instrukce, teprve potom se v Praze strhla šarvátka, jestli jsme udělali dobře, a „co ten Kovanda v tom Bruselu dělá“ nebo „jak to, že může rozhodovat sám“ atd. Já jsem veřejně prostřednictvím rozhlasu informoval veřejnost – a předtím jsem tak činil i důvěrně – jak je Aliance znepokojena a neví, jak si má vysvětlovat českou veřejnou reakci na kampaň, a to včetně reakce českých elit. Pak následovaly momenty naprosto pozoruhodné, jako tzv. „česko-řecká iniciativa“, jež vyšla z řad Kavanových a premiérových poradců a měla vést k zastavení kampaně, a na to se Aliance jako celek dívala skrz prsty. Byl to případ, kdy jsem jako velvyslanec téměř přišel o svůj post a kdy byly v republice názory naprosto rozpolcené do dvou táborů.

V České republice byl více než dva roky neobsazený post amerického velvyslance, aniž by to nějak zásadním způsobem zhoršilo vztahy obou zemí. Do jaké míry je v dnešní době ještě důležité vysílat velvy-

slance do jiných států? Stále ještě platí, že jmenování velvyslance se rovná vyjádření přízně hostitelskému státu? Není to už přežitek?

V případě Spojených států dobře víme, že domácí politická situace, včetně pravidel pro vyslání velvyslanců je velmi složitá. My to musíme respektovat. Navíc současná americká administrativa byla všeobecně velmi pomalá při naplňování nejrůznějších míst nejenom v politických, ale i vyloženě byrokratických pozicích ve Spojených státech samotných. Rozhodně v tom nemůžeme vidět záměr kohokoli snižovat význam, který pro Spojené státy Česká republika má. Jsou ovšem případy opačné, kdy není velvyslanec záměrně vyslán nebo je stahován, a to je silné politické gesto. Kdyby mělo dojít k takovému gestu se Spojenými státy, pak bychom měli značné důvody se znepokojovat, ale o to tady podle mého názoru rozhodně nešlo.

Myslím si, že role velvyslanců se skutečně umenšuje. Podívejte: Co se stalo, že zde dva roky chyběl americký velvyslanec? Odpověď je, že moc se toho nestalo.

Faktem ale je, že v dnešní době existuje daleko intenzivnější míra propojenosti mezi ministry, případně šéfy vlád. Například evropští ministři zahraničí se setkávají každý měsíc na Radě pro zahraniční záležitosti Evropské unie, vídají se na ministerských setkáních v rámci NATO, občas i na ministerských zasedáních OBSE, a to jsem zmínil pouze hlavní fóra. Jaká úloha pak případně velvyslanců? Oni se podílejí na předjednávání věcí, jež jsou potom ministrům předkládány jako návrhy rozhodnutí apod., ale velkou rozhodovací pravomoc už nemají, to se nechá na ministrech. Ale i hlavy států se dnes potkávají podstatně častěji než dřív. Summity NATO se konají ob rok, vrcholné schůzky Evropské unie každých šest měsíců, a to nepočítám různé mimořádné summity, které se konají v mezidobí. Jinými slovy: vedoucí představitelé, které by měli velvyslanci v zahraničí reprezentovat, se potkávají sami. Takže v evropských záležitostech je jejich role umenšena. Jiná otázka je situace v zemích, s nimiž nemáme tak úzké vztahy a kontakty. Nepochybují o tom, že velvyslanec například v Mexiku, Jižní Africe anebo koneckonců i v Číně je na tom úplně jinak.

Jaké vlastnosti by měly být charakteristické pro dobrého diplomata?

Podle mého soudu je jedním z důležitých aspektů při práci velvyslance empatie. Znamená to, že se aspoň snaží porozumět druhé straně, umí vycítit, o co jí jde, kde leží její konečné pozice a jde-li o nějaký spor, kde hledat místo shody. Bere do úvahy nejenom to, co jeho země potřebuje, ale také to, co lze ještě poskytnout, aby vlastní straně neuškodil, a zároveň té druhé pomohl. To bych považoval za jednu z klíčových kompetencí diplomata.

To se asi dá v různých kursech na diplomatických akademiích sotva naučit...

Nevím, jestli se to dá naučit, ale v každém případě se to dá podporovat, lze poukazovat na důležitost této stránky. Vyba-

vuji si v této souvislosti jednu epizodu ze svého diplomatického života, kdy jsem jel jako zvláštní vyslanec České republiky do Íránu, abych se pokusil vysvětlit iránské straně, proč vysílá Rádio Svobodná Evropa z České republiky v jazyce farsí. Naše pozice byla, že jsme svobodná země a cílem bylo dosáhnout nějakého zmírnění překážek, které nám Írán kladl. Naši čer-

Jedním z důležitých aspektů při práci velvyslance je empatie. Znamená to, že se aspoň snaží porozumět druhé straně, umí vycítit, o co jí jde, kde leží její konečné pozice a jde-li o nějaký spor, kde hledat místo shody. Bere do úvahy nejenom to, co jeho země potřebuje, ale také to, co lze ještě poskytnout, aby vlastní straně neuškodil, a zároveň té druhé pomohl.

venou čarou bylo, že zastavit vysílání do Íránu bylo nepřijatelné, ale zároveň šlo o to vyjádřit porozumění pro iránské postoje. Má mise skončila neúspěchem. Pozice obou stran byly natolik vzdáleny, že jakkoli jsme se mohli neformálně výborně bavit o perské poezii apod., ve věci samotné byl rozpor nepřekonatelný. Empatie samozřejmě není všelék, ale bez ní se dá mezi partnery velmi málo dělat. Jiná situace nastává mezi zemí podřazenou a nadřazenou, tam může platit hrubý a surový přístup.

Jak jste reagoval na loňská odhalení v souvislosti s WikiLeaks, jež mohla vyvolat dojem, že svět diplomacie nemusí být vždy nutně světem etikety, seriózního vystupování apod.?

První otázka se týká WikiLeaks samotných a zde nemám rozhodnuto, jestli to je dobře nebo špatně. Co se týče vlastních odhalení, víme toho velmi málo. Sice to nějak systematicky nesleduji, ale naposledy, když jsem v této souvislosti četl něco

o řecko-tureckých vztazích, byly tam zajímavé perličky, jež dokreslují to, co už se všeobecně ví. Diplomata samozřejmě nemůže počítat s tím, že to, o čem a jak informuje své ústředí, bude někdy za tři měsíce nebo za deset let zveřejněno. Jinak by byl paralyzován. Z tohoto hlediska je to škoda, protože každý si bude dávat pozor na své pero a šifru, protože neví, kdy se to provalí a jestli nemůže dojít k nějaké následné škodě.

Evropská unie před nedávnem udělala další krok ve snaze vystupovat navenek jednotně a začala budovat službu vnější činnosti. Má to šanci na úspěch? Bude to plnit očekávání?

Do konce loňského roku se vnější tvář Evropské unie projevovalela změti institucí a lidí. Já jsem například působil jako politický ředitel Evropské komise. Když se chtěla Evropská unie na úrovni politických ředitelů setkat s politickým ředitelem třetí země, scházela se ve formátu trojky. Tvořili ji politický ředitel předsedající země, politický ředitel Komise a politický ředitel Generálního sekretariátu Rady. A to nemluvím o tom, že se jednání zúčastnil i politický ředitel příští předsednické země. Minimum, které se stane v důsledku vytvoření Evropské služby vnější akce, bude zjednodušení architektury, a že proti Kanadanovi, Pákistánci nebo někomu dalšímu nebudou sedět tři nebo čtyři lidi, ale pouze jeden. Tohle zjednodušení je výrazné a řekl bych, že i významné, protože zájmy Komise se nejenže nepřekrývaly se zájmy – dejme tomu Generálního sekretariátu Rady, který představoval 27 členských států, ale někdy si i protirečily. Perspektivně je tady předpoklad, že se v rámci ESVA propojí diplomaté z členských zemí a ze struktur Unie, kteří budou pracovat bok po boku, s tím, že diplomaté členských zemí budou hájit zájmy Evropské unie, a nikoli své domácí. Ale existuje i předpoklad, že za deset, dvacet let bude existovat evropská diplomacie s vlastní organizační kulturou atp. Dnes je příliš brzy říkat, jestli to půjde, nebo nepůjde. ESVA vznikala za ne-

uvěřitelných porodních bolestí a už se pomalu etabluje. Je ale ještě zapotřebí čas, aby se ukázalo, do jaké míry se podaří záměry, s jakými otcové Lisabonské smlouvy tohle vytvořili, naplnit.

Nehrozí kolize evropské diplomacie s tradičními diplomatickými službami a postupy národních států a jejich zájmy?

Důležité je vidět, že evropská diplomacie neexistuje, pokud neexistuje shoda 27 lidí. My víme, že když se evropští ministři zahraničí scházejí minimálně každý měsíc a to či ono projednávají, pak pokud v nějaké záležitosti nepanuje shoda, návrh neprojde. Viděli jsme to u velkých věcí, jako byla válka v Iráku, i u věcí relativně menších, jako například, když se Nizozemsko rozhodlo, že pokud nebude Srbsko spolupracovat ještě těsněji s Mezinárodním trestním tribunálem, nedovolí mu, aby provedlo další krok v přibližování Evropské unii. Není-li v nějaké záležitosti shoda všech 27 členských zemí, pak v dané věci společnou politiku nemáme. Jestli bude docházet k nějakým kolizím mezi evropskou zahraniční službou a zahraniční službou členských států, ukáže teprve budoucnost.

Jak jste spokojen s úspěchy českých kandidátů při obsazování postů v Evropské službě vnější akce?

Jsmo na začátku celého procesu. Skutečnost, že Jana Hybášková dostala místo velvyslankyně v Iráku, je velký úspěch – spíš ale její

osobní než české zahraniční služby. Sám pomáhám, jak jen můžu, aby se další kandidáti dostávali do služby, dokázali překonávat překážku úvodního rozhovoru a zvýšili si tak šanci, že se dostanou do Evropské služby vnější akce.

Karel Kovanda

(1944) začal po návratu z emigrace ve Spojených státech působit ve strukturách ministerstva zahraničních věcí. V letech 1993–1997 byl velvyslancem České republiky u Organizace spojených národů, přičemž v letech 1994 a 1995 ji zastupoval v Radě bezpečnosti. V období 1997–1998 byl náměstkem ministra zahraničních věcí a vedl přístupová jednání k Severoatlantické alianci. V letech 1998–2005 působil jako velvyslanec u NATO. V letech 2005 až 2010 byl zástupcem generálního ředitele pro zahraniční vztahy u Evropské komise, kde měl na starosti multilaterální vztahy Evropské unie se Severní Amerikou, východní Asíí, Austrálií, Novým Zélandem a státy Evropského hospodářského prostoru (Norsko, Island a Lichtenštejnsko), dále vztahy s multilaterálními organizacemi jako OSN či OBSE a koncepci společné zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky EU. V současné době se věnuje poradenské činnosti.

Mezinárodní reziduální mechanismus pro trestní tribunály:

nový soud v „pohotovostním“ režimu

Petr Válek

Rada bezpečnosti OSN („RB“) schválila dne 22. 12. 2010 podle Kapitoly VII Charty OSN rezoluci 1966 (2010), jejíž přílohou č. 1 je Statut Mezinárodního reziduálního mechanismu pro trestní tribunály (*Statute of the International Residual Mechanism for Criminal Tribunals*) a č. 2 Přechodná opatření (*Transitional Arrangements*). Na základě této rezoluce v podstatě vznikl nový mezinárodní trestní tribunál nazvaný „Mezinárodní reziduální mechanismus pro trestní tribunály“ („Reziduální mechanismus“), i když je v jeho názvu místo slov „soud“ či „tribunál“ výraz „mechanismus“. Reziduální mechanismus má v budoucnu nahradit jak Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (*International Criminal Tribunal for Former Yugoslavia*, „ICTY“), tak Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu (*International Criminal Tribunal for Rwanda*, „ICTR“).

Rezoluce 1966 je výsledkem komplikovaných jednání neformální pracovní skupiny Rady bezpečnosti pod předsednictvím Rakouska, která trvala dva roky. Spolu s reformou sankčního režimu podle rezoluce 1267 (1999) je tak druhým velkým úspěchem našich jižních sousedů během jejich členství v Radě bezpečnosti. Tato

rezoluce nebyla oproti očekáváním přijata konsensem, 14 členů RB hlasovalo pro její návrh, hlasování se však zdrželo Rusko s poukazem na neplnění tzv. ukončovacích strategií (*completion strategies*) ze strany obou *ad hoc* tribunálů.

Kdy skončí ICTY a ICTR?

Na základě tzv. ukončovacích strategií stanovených v rezolucích Rady bezpečnosti 1503 (2003) a 1534 (2004) měly oba *ad hoc* tribunály ukončit veškerou svoji činnost v roce 2010. Podle poslední Zprávy ICTY pro RB (S/2010/588) by však měl tento tribunál dokončit svá odvolací řízení až v roce 2014, s výjimkou případu Radovana Karadžiće, kde by mohlo dojít k dalším průtahům. Tento a některé další případy totiž zkomplikoval neočekávaný objev 18 válečných deníků Ratka Mladiće, který učinilo Srbsko. Poslední Zpráva ICTR pro RB (S/2010/574) počítá s ukončením odvolacích řízení v roce 2013.

V Radě bezpečnosti přitom zejména ze strany Ruska již několik let sílí tlak na co nejrychlejší ukončení jejich činnosti, ať už z politických, nebo ekonomických důvodů. Jak si povšiml *The Economist* 27. 11. 2010 (článek *In the dock, but for what?*), ICTY dosud stál OSN asi 2 miliardy USD a ICTR přibližně 1,4 miliardy USD. V roce 2004, kdy činnost obou tribunálů kulminovala, vynakládala OSN na jejich existenci celých 15 procent svého řádného rozpočtu. Na obranu ICTY a ICTR je však třeba uvést, že se již několik let potýkají s odchodem kvalifikovaného personálu za jistějšími pracovními příležitostmi, což k plnění ukončovacích strategií jistě nepřispívá. Nicméně Rada bezpečnosti v odst. 3 rezoluce 1966 jasně požaduje, aby oba tribunály skončily svou činnost nejpozději do 31. 12. 2014.

Důvody vzniku Reziduálního mechanismu

Hlavním důvodem pro zřízení Reziduálního mechanismu je skutečnost, že v okamžiku, kdy v budovách ICTY a ICTR „zhasnou světla“, nebude s nejvyšší pravděpodobností zcela naplněn jejich *raison d'être*. Na svobodě se totiž stále nachází řada obviněných, na něž tyto tribunály vydaly zatýkačí rozkazy. V případě ICTY se jedná o Ratka Mladiće, bývalého náčelní-

hrozilo by, že se již nikdy nebudou ze svých činů před žádným soudem zodpovídat, což by bylo pro mezinárodní společenství z hlediska boje proti beztrestnosti nepřijatelné. Takový scénář by byl pravděpodobně tím spíše, že nelze spoléhat na to, že by tyto osoby byly trestně stíhány před vnitrostátními soudy v dotčených státech. Tento problém však řeší Reziduální mechanismus, který bude existovat v režimu „standby“ a který bude moci být

Přínos těchto tribunálů mezinárodnímu trestnímu právu uznala i Rada bezpečnosti v preambulárním odst. 3 rezoluce 1966. Již samotný vznik Reziduálního mechanismu však bude důležitou zprávou pro všechny stávající i potenciální pachatele zločinů podle mezinárodního práva, že neuniknou své trestní odpovědnosti za tyto zločiny.

ka generálního štábu Bosensko-srbské armády, obviněného z genocidy, zločinů proti lidskosti a válečných zločinů, a Gorana Hadžiće, bývalého prezidenta Srbské Krajiny, obviněného ze zločinů proti lidskosti a válečných zločinů. Před ICTR má být teprve postaveno dokonce 10 obviněných, z nichž nejvýznamnější je Félicien Kabuga, příbuzný zesnulého prezidenta Habyarimany, který měl pravomoc *de facto* nad vraždícími hutskými vojáky, četníky a milicemi *Interahamwe* a který je obviněn z genocidy a zločinů proti lidskosti (nyní se zřejmě skrývá v Keni). Pokud by některá z těchto osob nacházejících se na útěku byla zadržena až v okamžiku, kdy už ICTY ani ICTR nebudou existovat,

v případě potřeby aktivován, aby se těchto případů ujal.

Vedle trestního stíhání těch, kteří měli být postaveni před ICTY a ICTR, je Reziduální mechanismus potřeba také k rozhodování otázek souvisejících s výkonem trestu odsouzených osob, například prominutí nebo zmírnění trestů. Dále bylo nutné vytvořit orgán, který bude odpovědný za rozsáhlé archivy obou tribunálů. Hodnota těchto archivů nespočívá pouze v utajovaných informacích, jejichž únik by vedl k ohrožení svědků, ale též v tom, že představují jedinečný zdroj informací o konfliktu na Balkáně, respektive o rwandské genocidě pro současné a budoucí historiky.

Charakteristika Reziduálního mechanismu

Reziduální mechanismus je podrobně upraven v rezoluci 1966 a připojeném Statutu, který obsahově vychází se Statutů ICTY a ICTR. Jurisdikci *ratione materiae, loci, temporis et personae* tak „zdědil“ po obou tribunálech, bude tedy příslušný ke stíhání genocidy, válečných zločinů a zločinů proti lidskosti, tak jak jsou vymezeny v těchto Statutech. Stejně jako oba *ad hoc* tribunály bude mít i Reziduální mechanismus přednost (*primacy*) před vnitrostátními soudy v případě konkurující jurisdikce (*concurrent jurisdiction*).

Reziduální mechanismus má mít dvě větve (*branches*), přičemž větev nahrazující ICTY bude sídlit v nizozemském Haagu a větev pro ICTR v tanzanské Aruši. Aby se předešlo náročnému stěhování archivů, obě větve Reziduálního mechanismu zůstanou v sídelních městech původních tribunálů. Základní struktura Reziduálního mechanismu je podobná oběma tribunálům, každá z větví bude mít svůj soudní senát (*Trial Chamber*), avšak odvolací senát (*Appeals Chamber*), prokurátor (*Prosecutor*) a kancelář (*Registry*) budou společné. Celkem 25 soudců, kteří budou vedeni na zvláštním seznamu (*roster*), bude voleno Valným shromážděním OSN („VS“) ze seznamu předloženým RB na období čtyř let. Generální tajemník OSN („GT“) je bude moci jmenovat po konzultaci s předsedy Rady bezpečnosti a Valného shromáždění na další období. Po konzultaci s předsedou Rady bezpečnosti jmenuje generální tajemník z řad soudců předsedu Reziduálního mechanismu. Prokurátor bude jmenován Radou bezpečnosti na základě nominace GT na období čtyř let. Úřad prokurátora bude také udržovat seznam s potenciálními pra-

covníky. Za pouhé vedení na těchto seznamech nebudou ani soudci, ani jiní experti placeni. Předpokládá se, že ve „standby“ režimu bude mít Reziduální mechanismus jen 35 stálých zaměstnanců, v případě aktivace po zadržení jednoho z obviněných až 135.

Začátek a konec fungování Reziduálního mechanismu patřily údajně k nejobtížnějším otázkám při jednání o rezoluci 1966. Počátek fungování je stanoven pro „arušskou“ větev na 1. 7. 2012 a pro „haagskou“ větev na 1. 7. 2013. Existence Reziduálního mechanismu se bude proto s nejvyšší pravděpodobností překrývat s činnostmi ICTY a ICTR. Na tento problém pamatují Přejídná opatření, podle kterých oba tribunály mají dokončit řízení v prvním stupni, která povedou k datu počátku fungování jednotlivých větví. Dále budou tyto tribunály příslušné pro odvolací řízení, pokud bude odvolání podáno před těmito daty. Pokud bude jedna z uprchlých osob zatčena více než 12 měsíců před těmito daty, bude se tímto případem zabývat ICTY, resp. ICTR, jinak případ spadá do kompetence Reziduálního mechanismu. Podle rezoluce 1966 má tato instituce fungovat 4 roky od prvního z výše uvedených dat, poté vždy další dva roky, nerozhodne-li Rada bezpečnosti jinak.

Statut Reziduálního mechanismu dále podobně jako Statuty ICTY a ICTR zakotvuje práva obžalovaných a rámcově upravuje trestní řízení, návrh Procesního a důkazního řádu (*Rules of Procedure and Evidence*) má předložit GT do 30. 6. 2011, jeho přijetí bude na soudcích. Samostatně ustanovení je věnováno také správě archivů, podle kterého archivy ICTY, ICTR i Reziduálního mechanismu zůstávají majetkem OSN a jsou nedotknutelné podle čl. 4 Úmluvy o výsadách a imunitách OSN. Reziduální mechanismus má při spravování přístupu k archivům zajistit ochranu utajovaných informací včetně těch, které se týkají svědků, a těch, které byly poskytnuty na bázi důvěrnosti. Stejně jako Statuty obou *ad hoc* tribunálů i tento Statut zavazuje státy ke spolupráci s Reziduálním mechanismem. Tato instituce bude stejně jako oba tribunály financována na základě čl. 17 Charty z řádného rozpočtu OSN.

Mezinárodní trestní soud mimo hru

Na přípravě rezoluce 1966 se podíleli výlučně členové Rady bezpečnosti, ostatní státy mohly pouze čekat na brífinky Rakouska. Členové EU mohli navíc obdržet nějaké informace od svých kolegů v Radě bezpečnosti na základě čl. 34 Smlouvy o Evropské unii. Smluvní strany Římského statutu Mezinárodního trestního soudu (*International Criminal Court*, „ICC“) samozřejmě zajímalo, zda nějakou roli v Reziduálním mechanismu dostane také ICC, který je na rozdíl od obou *ad hoc* tribunálů trvalou institucí a mohl by tak snadno některé jejich funkce převzít. Tato otázka byla také okrajově diskutována na 9. shromáždění smluvních stran Římského statutu v New Yorku ve dnech 6.-10. 12. 2010. Výsledná rezoluce 1966 a její přílohy se však nakonec o ICC vůbec nezmiňují, což je zřejmě důsledkem skutečnosti, že tři ze stálých členů Rady bezpečnosti (USA, Rusko a Čína) nejsou smluvní stranou Římského statutu. Nicméně do budoucna je možné, že dojde k nějaké dohodě o spolupráci mezi Reziduálním mechanismem a ICC, například o sdílení prostor v Haagu.

Nelze vyloučit, že k zatčení Ratka Mladíče a dalších osob na útěku před spravedlností nikdy nedojde a že Reziduální mechanismus zůstane trvale v režimu „standby“. Ani v tomto případě by se však nejednalo o zbytečnou instituci. Vedle péče o archiv a rozhodování otázek výkonu trestu bude Reziduální mechanismus nositelem a snad i šířitelem odkazu ICTY či ICTR, kterým je především judikatura obou tribunálů. Přínos těchto tribunálů mezinárodnímu trestnímu právu uznala i Rada bezpečnosti v preambulárním odst. 3 rezoluce 1966. Již samotný vznik Reziduálního mechanismu však bude důležitou zprávou pro všechny stávající i potenciální pachatele zločinů podle mezinárodního práva, že neuniknou své trestní odpovědnosti za tyto zločiny.

Názory vyjádřené v tomto článku se nemusí shodovat s pozicí MZV ČR.

Petr Válek je právní poradce Stálé mise ČR při OSN.

Zdroje

- W. A. Schabas: *The UN International Criminal Tribunals*, Cambridge 2008
- Cassese: *International Criminal Law*, Oxford 2003
- P. Válek: *Klíčová rozhodnutí mezinárodních trestních tribunálů ve světle mezinárodního práva*, C. H. Beck, Praha 2009

Muslimské bratrstvo ztratí monopol na islámskou politiku

Zora Hesová

Revoluce v Egyptě a Tunisku v Evropě nevyvolávají takovou podporu, jaká před lety doprovázela barevné revoluce. Nelze totiž předpovědět, jaké politické síly svobodné volby vynesou k moci a jak se budou chovat. Největší obavy přirozeně vzbuzují islamisté. Po více než tři desetiletí byli právě egyptští Muslimští bratři vykreslováni jako hrozba, před kterou poloautoritářský režim chránil Egypt a okolí. První měsíc změn naznačuje, že Bratrstvo by mohlo být spíše stabilizačním prvkem.

Prosystémová síla

Po rychlém pádu režimu jsou obě oficiální struktury moci, bezpečnostní služby a bývalá vládnoucí *Národně-demokratická strana (NPD)*, v situaci určité dezorientace.

Dříve všemocná Státní bezpečnost byla rozpuštěna a bude se restrukturovat do nové, tzv. Národní bezpečnosti. Národně-demokratickou stranu opustily tisíce kádrů, včetně vedení. Muslimské bratrstvo naopak od začátku revoluce vystupuje disciplinovaně, sebevědomě a cílevědomě. Bratři logisticky podpořili protesty na Tahríru, zajišťovali jejich bezpečnost, zásobování a ošetřování; drží pravidelné tiskové konference a vyslovují se soustavně ve prospěch revoluce, pluralismu a národní jednoty. Jsou jediná politická síla s lidovou základnou. Jejich vliv spočívá v tom, že Bratrstvo je hnutí se třemi roz-

měry: ideovým, politickým a společenským. Islámský reformismus se proměnil v určitý moderní islámský způsob života. Projevuje se jak sociálně – charitativními, vzdělávacími a různými skupinovými čin-

Muslimští bratři – podobně jako tuniská Nahda – citují tureckou cestu jako svůj příklad. Nemají tím patrně na mysli stát opřený o sekularistickou armádu, ale ekonomicky úspěšnou, pragmatickou vládu, která prosazuje konzervativní politiku s náboženskými hodnotami a popularizuje určitou islámskou identitu.

nostmi jeho členů, tak politicky. Od poloviny 80. let už Muslimské bratrstvo není antisystémovým prvkem, ale účastnilo se voleb a spíše než na revoluci pracovalo na reformách. V roce 2005 obsadili Bratři ja-

ko nezávislí kandidáti pětinu v parlamentu, ve kterém do podzimu 2010 vedli opozici. Není pochyb o tom, že po uznání jako politická strana budou umět jednat ve svůj prospěch. Mají parlamentní zkušenost, disponují informačními kanály v médiích a na internetu, a plánují vlastní televizní stanici. Souhlasí s rychlým krokem změn, protože mají proti jiným stranám podstatný organizační náskok. Soustavě prohlašují, že nechtějí moc, ani teokratický stát, ani prezidenta z vlastních řad.

Taktizování, nebo hledání svého místa?

Západní pozorovatelé je podezírají z taktizování a dvojakosti. Mluví Mohamed Kátani uznal, že o kandidátu na prezidenta se bude ve skutečnosti rozhodovat později. Ani jejich liberální a pluralitní přístup není nezpochybnitelný. Vstřícnost ke Koptům během revoluce neznamená, že jako dříve netrvají na omezení práv prezidentského úřadu pro muslimy a že úplně opustili projekty na daň pro náboženské menšiny. Jejich důrazné odmítání srovnání s Íránem podobně neznamená, že nechovají sympatie k íránským klientům na Blízkém východě. Otázka, ke které se Bratři buďto vyslovují nejednoznačně nebo odmítají vyslovit vůbec, jsou budoucí vztahy s Izraelem. Znakem dvojznačnosti je Jusuf al-Karadáví, neoficiální

duchovní vůdce Bratrstva a možná nevlivnější dnešní sunnitský klerik. Al-Karadáví se projevuje střídavě jako moderní, umírněný myslitel, zároveň sociálně velmi konzervativní: jako politicky velmi pragmatický a cílevědomý: byl kritický vůči Mubarakovi a Izraeli, dnes však působí jako prorevoluční sjednotitel národa. Nejednoznačnost politických pozic zde ale není nutně znak skryté taktiky, jako spíše skutečnost, že všechny politické strany a hnutí teprve hledají své místo ve změněné situaci.

ke strany a hnutí teprve hledají své místo ve změněné situaci.

Muslimské bratrstvo je toho prvním příkladem. Bylo dlouho zakázanou a stíhanou opozicí, dnes je jedinou složkou

z revolučních sil, která spolu s armádou a přívrženci stability podporuje ústavní referendum. Zdá se, že se z nepřítele paradoxně stala tacitní opora moci, či alespoň spojenec v plánu armády dosáhnout kontrolovaného přechodu za co nejmenších změn. Není to tolik překvapivé. Už před revolucí se islamisté v koalici přidružili k nacionalistickým stranám a dali najevo, že je účast na politice zajímavá víc než ideologický protest. Přílišná ochota ucházet se o hlasy, když zbytek opozice podzimní volby bojkotoval, a ochota vyjednávat během revoluce se viceprezidentem Sulejmanem posunul Bratrstvo spíše do státního tábora. Armáda pravděpodobně sází na to, že se o příští parlament opět rozdělí rekonstituovaná NPD a známá islamistická opozice. Podle všeho se tento vývoj snaží předjímat a kontrolovat. Jmenovala prominentního člena Bratrstva – Sáliha Subhího – do výboru pověřeného ústavními změnami, jeho vedením známého islámského soudce a intelektuála Táríka Bišrího. Je totiž pravděpodobné, že budoucí, svobodnější politika bude společensky konzervativní a spravedlnost, kterou požadují protestující, bude uchopována spíše v islámských pojmech než liberálních.

Pluralita islámské scény

V rodící se politické skutečnosti se Bratrstvo stane spíše středovou konzervativní stranou. Svoboda totiž přinese otevření islámského politického prostoru a jeho nebývalou pluralitu. Jako dříve plnili roli hráze proti džihádistům, v budoucnu bude Bratrstvo muset o hlasy bojovat s radikálnějšími islamistickými proudy. Fundamentalističtí salafisté vystupují ze své dosavadní apolitičnosti. Plánují politickou stranu a už dnes vedou pouliční kampaň v Alexandrii proti vyškrtnutí článku 2 z ústavy. Ten předepisuje konformitu práva s islámským svatým právem, *šari'ou*. Zde se rýsuje předmět politického boje budoucích let. Zatímco soudce Bišrí chápe *šari'u* jako orientační a výkladový rámec práva, podobný evropskému přirozenému právu, Bratři pracovali na návrhu volení islámské rady, která na tuto konformitu dohlížela. Návrh se setkal s ostrou kritikou, přičemž Bratři se bránili důrazem na její poradní charakter – ne exe-

Neoficiální vůdce egyptského Muslimského bratrstva Jusuf al-Karadavi je považován mnohými za nejvlivnějšího sunnitského klerika současnosti.

Paul Hackett, Globe Media/Reuters

kutivní – jako v Íránu. Salafisté budou prosazovat radikálnější názory. Jsou to oni, kdo vylepují volání po islámském státě.

Islámský politický prostor se rozšíří i doleva. V roce 1996 se od Bratrstva odtrhla liberálnější skupina, nedávno uznaná jako politická strana *al-Wasat*. Představuje islámské liberály typu Bišrího, je otevřená v náboženských i v mezinárodních otázkách. Dále se k politické činnosti hlásí třeba Súfijci. Mnohočetnost islámské politické scény pouze opisuje ná-

boženské změny. Egyptská společnost se po desetiletích státního sekularismu reislamizovala zevnitř. Islám se stal životním stylem mimo jiné i středních vrstev. Dnes nabírá různé formy religiozity, veřejné i soukromé. Určitou privatizaci náboženství také představuje obrovský vliv mediálních predikátorů a islámských televizních show. Svou dostupností a počtem vyvádějí veřejnost z vlivu tradičních duchovních. Tato v zásadě mainstreamová média budou jistě mít velký politický, ale ne nutně politizující vliv. Nejznámější z islámských televan-

gelistů Amr Chálid se netají obchodním úspěchem svého podnikání a symbolizuje depolitizovaný, individualizovaný islám.

Když se bývalý vedoucí parlamentní skupiny Abdul Munim Abul Futuh vyjádřil v tom smyslu, že islámské slupiny by neměly formovat strany, které spolu soupeří, vyslovil obavu z dopadů tohoto faktického politického pluralismu. Islámská politická scéna bude nejspíš pluralitní a ideologicky soutěživá. Ani jedna z islámských stran dnes nemá monopol na „islámskou politiku“. Lze očekávat soupeření v tom, kdo nejlépe představuje politický islám, což posílí tendenci ke společenskému konzervatismu. identitu. Muslimští bratři – podobně jako tuniská Nahda – citují tureckou cestu jako svůj příklad. Nemají tím patrně na mysli stát opřený o seku­laristickou armádu, ale ekonomicky úspěšnou, pragmatickou vládu, která prosazuje konzervativní politiku s náboženskými hodnotami a popularizuje určitou islámskou identitu.

Neznamená to ale ideologický tlak na plnou islamizaci státu a ani to, že islamisté budou chtít vést vládu. Vládnutí s sebou přináší odpovědnost, zejména za ekonomickou situaci, která byla jednou z příčin lidového povstání, a následně i pokles popularity či interní změny. Změnami Bratrstvo prochází už teď – mladá generace se už hlásí o spolurozhodování. Islámská politická scéna se teprve formuje a Muslimské bratrstvo se v ní zatím projevuje obezřetně a pragmaticky.

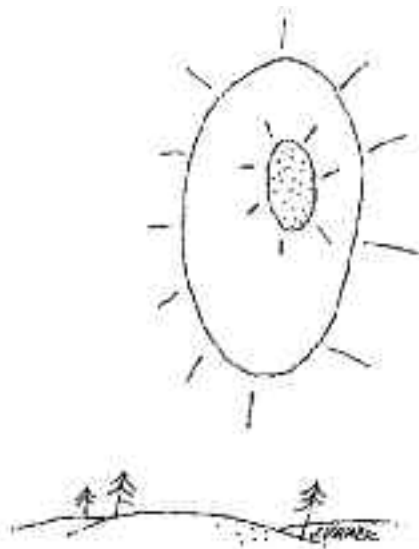
Zora Hesová je

arabistka, analytička Asociace pro mezinárodní otázky.

Zabývá se islámskou filosofií.

zora.hesova@gmail.com

Český pohled na Východní partnerství

Vladimír Votápek

Světlem panuje skálopevné přesvědčení, že nezávislý stát se neobejde bez samostatné mezinárodní politiky. Dokonce i od země velikosti České republiky se tak nějak očekává, že bude veřejně formulovat principy a cíle své zahraniční politiky. Poté, co Praha vstoupila do NATO a Evropské unie, a naplnila tak oba hlavní cíle první dekády své obnovené suverénní existence, stála před nutností dělat menší, ale svým způsobem složitější kroky. Před potřebou volit mezi variantami, které už nebyly tak jednoznačné jako na počátku 90. let.

Česká diplomacie se s úlohou formulovat nové zahraničněpolitické priority vyrovnala celkem racionálně, když se rozhodla zaměřit své omezené zdroje na omezený počet cílů a jejich dosažení si usnadnit spoluprací s podobně orientovanými a často silnějšími partnery. Kromě „samozřejmých“ priorit, jako je rozvoj dobrých sousedských vztahů a posílení transatlantické vazby, našla Česká republika svůj cíl i v posílení propádných orientace zemí, ležících mezi východní hranicí EU a Ruskem. Ta-

kové rozhodnutí mohlo být pro některé pozorovatele poněkud nečekané – zvláště pokud si pamatovali, že po více než deset let se Praha řídila ve své zahraniční politice jednoduchým heslem „Zpátky do Evropy“, jehož pandánem bylo motto „Pryč z Východu“.

Historie

Smyslem tohoto článku není podrobná diskuse o příčinách české snahy oddělit se od Východu co nejtlustší a nejzřetelnější čarou. Důvody pro to byly jednoduché.

Československo přišlo o svou suverenitu v důsledku sovětského tlaku a v roce 1989 bylo členem nejméně dvou uskupení, která zpochybňovala nově nabytou svébytnost. Varšavská smlouva i Rada vzájemné hospodářské pomoci byly tak silnými symboly sovětského satelitního systému, že bylo zbytečné diskutovat o jejich hypoteticky možných proměnách. Česká politická elita se od rozdělení Československa vzácně shodovala nejen ve snaze obnovit plnou suverenitu, ale také v úsilí co nejrychleji integrovat Českou republiku do klíčových evropských (euroatlantických) struktur. Součástí této shody bylo také přesvědčení o potřebě jasně demonstrovat odstup od problémů Ruska a dalších „východních“ zemí, které se konstituovaly po rozpadu Sovětského svazu. Poměrně úspěšná politická a ekonomická transformace v Praze, Bratislavě, Varšavě a Budapešti a zjevně neúspěšné reformy v Rusku a dalších východních zemích přispěly k prohloubení rozdílů mezi Visegrádským uskupením a Společenstvím nezávislých států.

Český pohled na východ se proto soustřeďoval spíše na včasnou identifikaci a následnou prevenci (neutralizaci) rizik a hrozeb. Stranou nechával budování vzdušných zámků v podobě nejrůznějších projektů založených na údajných „zvláštních vazbách“ mezi Prahou a Moskvou. Jako nejakutnější riziko byla a je vnímána možnost nečekaného zastavení dodávek energetických surovin. Tento přístup ovládl český pohled na Východ do té míry, že i země jako Bělorusko a Ukrajina byly posuzovány spíše jako transportní teritorium než státy s vlastním ekonomickým a politickým potenciálem. Postupné vzdalování Prahy od východních partnerů zapříčinily také „objektivní“ podmínky jako:

- Neexistence vzájemných hranic s „východními“ státy.
- Rychlé odpoutávání české ekonomiky od prostoru SNS.
- Skutečnost, že na území ČR nežije žádná významná menšina orientovaná na prostor SNS.

Výsledkem uvedených faktorů byla skutečnost, že Česká republika se stala zemí s nejméně výraznou „východní“ politi-

kou ze všech bývalých evropských socialistických zemí.

Přijetí do NATO (a posléze i do EU) podstatně změnilo postavení ČR. Vojenská a bezpečnostní záruky, stejně jako posílení ekonomického sebevědomí, plynoucí z našeho začlenění do Aliance a Unie, umožnilo Praze dívat se na Východ s novou sebedůvěrou. Česko bylo najednou připraveno přemýšlet nejen o ochraně svých zájmů, ale také o pomoci jiným státům.

Východní partnerství: úspěchy a problémy

Uvnitř české politické elity postupně rostlo přesvědčení, že Východní partnerství může být dobrým příkladem racionálně zaměřené zahraniční politiky. Česká republika začala s přípravami na program Východního partnerství již v roce 2006. Ve shodě se svou strategií posilování českého zahraničněpolitického potenciálu se vláda snažila o zajištění podpory mezi členskými zeměmi EU, jako byly země Visegrádu, Švédsko, Německo a Pobaltí. Prvním milníkem uvedené iniciativy byl non-paper předaný v roce 2007.

Český návrh vycházel z myšlenky soustředit existující i budoucí iniciativy, projekty a nástroje Evropské politiky sousedství (ENP) do jednoho celostního programu. Smyslem programu bylo obohatit existující dvoustranné programy spolupráce s cílovými zeměmi o multilaterální rozměr. Východní partnerství mělo i zcela pragmatickou rovinu spočívající ve snaze zajistit východnímu směru unijní politiky dostatečnou pozornost ve srovnání například se směrem jižním.

Je třeba poznamenat, že český impuls si nedokázal zajistit v rámci Evropské unie podporu, dostatečnou k vytvoření nového směru vnější politiky EU. Maximem bylo usnesení Rady EU z 14. prosince 2007, které vyzývalo budoucí předsednictví, aby „pokračovala v práci v zájmu rozvoje jak východního, tak jižního rozměru na dvoustranném i mnohostranném základě“.

Úspěšnější bylo Polsko v roce 2008, které v době svého Visegrádského předsednictví spolu se Švédskem připravilo rozpracovanější návrh vycházející z podobných principů, jako byl projekt Unie pro Středomoří. Jejich úsilí bylo korunováno prohlášením Evropské rady z 19.–20. června 2008, která uvítala „návrhy na rozvoj východní dimenze Evropské politiky sousedství, jejichž cílem bude posílit politiku EU ve vztahu k východním partnerům v rámci evropské politiky sousedství na dvoustranném a mnohostranném základě“. Bylo zřejmé, že po sekvenci evropských předsednictví, zaměřených spíše jižním směrem, se pro léta 2009–2011 (s českým, maďarským a polským předsednictvím) otevírá okno příležitosti i pro Východní partnerství. Vrcholem této etapy bylo slavnostní vyhlášení programu Východního partnerství na zvláštním summitu v Praze v květnu 2009. Nyní, na počátku roku 2011 a před květnovým

sumitem, který se bude v Budapešti opět věnovat Východnímu partnerství, je možné s uspokojením konstatovat, že Východní partnerství se pomalu přeměňuje z teoretického konceptu na reálný pro-

Východní partnerství není programem humanitární pomoci, nebo prvoplánové charity. Evropská unie nabízí pomoc v mnoha oblastech, ale dává jasně najevo, že úroveň podpory závisí na pokroku, jehož partneři dosahují ve svém úsilí o reformy a modernizaci vlastních zemí. Východní partnerství by mělo být o společných zájmech a sdílených hodnotách.

jekt. Byly vytvořeny dvoustranné i multilaterální dimenze, soustředěné do čtyř platform:

- demokracie, řádná správa věcí veřejných a stabilita
- ekonomická integrace a sbližování s politikami EU
- energetická bezpečnost
- kontakty mezi lidmi.

Česká republika je aktivní ve všech čtyřech platformách a podporuje spolupráci se všemi šesti partnerskými zeměmi. Nicméně nejaktivnější podporu Praha momentálně poskytuje Moldavsku a Gruzii, které mohou být považovány za jakési české oblíbenky. Celkově vzato se zdá, že Východní partnerství má všechny šance vyhnout se osudu méně úspěšných iniciativ, jako je například Černomořská synergie, vyhlášená po vstupu Bulharska a Rumunska do Evropské unie. Nicméně musí se vyrovnat s řadou překážek, k nimž patří:

- rozporuplný přístup samotných „východních“ partnerů
- nepřátelství Ruska
- nedostatek finančních zdrojů

Rozporuplný přístup některých „východních“ partnerů

Východní partnerství není programem humanitární pomoci, nebo prvoplánové charity. Evropská unie nabízí pomoc v mnoha oblastech, ale dává jasně najevo, že úroveň podpory závisí na pokroku, jehož partneři dosahují ve svém úsilí o reformy a modernizaci vlastních zemí. Východní partnerství by mělo být o společných zájmech a sdílených hodnotách. Problémem celého konceptu je skutečnost, že v některých východních zemích jsou reformy, předpokládané programem partnerství, vnímány jako ohrožení vládnoucích elit. To neplatí pouze pro iniciativy zaměřené na posílení demokracie, řádné správy věcí veřejných a rozvoje občanské společnosti. Také programy zaměřené na omezení korupce a podporu vlády práva mohou být z pohledu místních elit poněkud problematické. Přístup některých partnerských zemí proto je a bude selektivní. To neplatí pouze pro Bělorusko, které je

nicméně nejlepším příkladem uvedené teze.

Nepřátelství Kremlu

Moskva od samotného počátku vnímala myšlenku Východního partnerství jako nevídaný pokus o vytlačení Ruska z jeho tradiční zóny vlivu. Pro některé komentátory může být takový přístup nepochopitelný, protože Kreml často využívá slovník vyspělých demokracií a hovoří o vzájemné závislosti, o společném boji proti terorismu, o zájmu na rozvoji svobodného obchodu a podobně. Ovšem když odhlédneme od slov a analyzujeme činy, uvidíme úplně jiné Rusko. Moskva vždy nahlíží mezinárodní vztahy optikou geopolitiky 19. století a vnímá je jako hru s nulovým součtem. Proto není ruská diplomacie schopna přetavit teoretický koncept vzájemné závislosti do praktických kroků. Pro Moskvu nejsou zájmy mezinárodního společenství důležité, pro Kreml jsou ruské zájmy vždy na prvním (i na druhém) místě.

A protože jednou z hlavních priorit ruské zahraniční politiky je udržovat země „blízkého zahraničí“ v závislém postavení, Moskva nechce připustit, aby Východní partnerství uspělo ve snaze o reformování bývalých sovětských republik. Brusel by se měl více zamýšlet nad tím, jak pro Východní partnerství zajistit větší míru spolupráce Ruské federace, případně jak ruský odpor neutralizovat.

Nedostatek finančních zdrojů

Čas zlatého deště padajícího z nevyčerpitelných mraků veřejných zdrojů je pryč. V čase kolapsu rozpočtu řady předlužených členů Evropské unie se i zahraniční politika jednotlivých států, stejně jako politika vnějších vztahů EU, musí vyrovnávat s omezenými zdroji. A to platí i pro programy v rámci Evropské politiky sousedství. Rozdělení fondů EU navíc komplikuje nevyřešená otázka rozdělení omezených prostředků mezi Východní partnerství a Unii pro Středomoří. Zatímco Francie nabízí „velkorysý“ návrh na rozdělení zdrojů mezi jižní a východní směr v poměru 2 : 1, Česká republika by dala přednost rozdělování zdrojů podle

jasně specifikovaných kritérií, jako je efektivita, účinnost, soulad s cíli EU apod.). Je zjevné, že poslední vývoj v zemích severní Afriky a Blízkého východu, byť v obecné rovině žádoucí a vítaný, představuje pro financování Východního partnerství jasnou hrozbu, protože ozbrojené angažmá v Libyi bude muset vystřídat masivní pomoc a podpora v celém regionu.

Dvacet let po pádu socialismu je v Evropě stále zřetelná dělicí čára mezi těmi bývalými socialistickými zeměmi, které jsou „členy klubu“ EU, a těmi, kteří v klubu nejsou.

Má-li se Východní partnerství stát se nástrojem „westernizace“ partnerských zemí, pak poslední iniciativa ohlášená komisařem Štefanem Füllem je určitě krokem správným směrem. Přístup „*more for more*“, tedy vytvoření rámce, který umožní partnerům jasně definovat svá očekávání a EU stanovit „odměny“ pro ty partnery, kteří dohodnuté cíle naplní, má šanci být účinným na cestě k dalšímu ekonomickému rozvoji partnerských zemí, k prohloubení demokracie a řádné správy věcí veřejných, včetně omezení korupce a prosazení zásad vlády práva, souhrnně řečeno k posílení jejich politické a ekonomické stability. Takový vývoj by měl být vnímán jako významná priorita celé Unie. Česká republika, jako bývalá socialistická země a možná nejúspěšnější země z pohledu dosavadní ekonomické transformace, to chápe lépe než mnohé další členské země Evropské unie. To je důvodem, proč Praha od počátku silně podporuje ideu Východního partnerství.

Od budapeštského summitu Východního partnerství si Česko slibuje, že jasně vymezí politické cíle programu, ukončí diskuse o rozdělení financí a posune partnerství do další etapy.

Praha 15. března 2011

Vladimír Votápek se

dlouhodobě zabývá Ruskem a prostorem bývalého SSSR. Působil jako diplomat v Moskvě a Petrohradu. Několik let pracoval i v ÚMV, v současnosti působí jako nezávislý konzultant.

wotapek@seznam.cz

Nová vláda v Nepálu: konec, nebo nový počátek (ne)stability?

Pavel Maškarinec

Ve čtvrtek 3. února 2011 byl hlasy většiny poslanců zvolen novým nepálským premiérem generální tajemník *Komunistické strany Nepálu-Sjednocené marxisticko-leninské* Džala Nath Khanal a jeho volba tak ukončila sedmi-měsíční vakuum, panující v Nepálu od 30. června 2010, kdy na premiérský post rezignoval Khanalův stranický kolega Madhav Kumár Nepál.

Historický kontext

Nepál prošel v posledních dvaceti letech výraznými vnitropolitickými změnami. Po přechodu k demokracii v roce 1990 a ustavení konstituční demokracie, která nahradila dosavadní absolutistický režim krále Birendry, upadla země v roce 1996 do vleklé občanské války, poté co *Komunistická strana Nepálu-Maoisté (CPN-M)* vyhlásila 13. února 1996 zahájení ozbrojeného boje za zrušení monarchie, zavedení ústavních reforem a nastolení „demokratické vlády lidu“.

Ozbrojené střety se postupně rozšířily ze severozápadních horských oblastí do téměř celé země. Maoisté dokázali v průběhu konfliktu rozšířit vliv do více než poloviny okresů, v několika oblastech ustavili vlastní lidové vlády a téměř zcela z nich vypudili vládní administrativu. Na druhé straně ale nedokázali získat silnější vliv ve větších městech. Občanská válka mezi Maoisty a státní mocí trvala víc než deset let a za obět jí padlo přes třináct tisíc obyvatel země, z nichž téměř dvě třetiny měly na svědomí bezpečnostní složky státu.

Ukončení občanské války přinesla až *Všeobecná mírová dohoda*, uzavřená 21. listopadu 2006, podepsaná mezi vládou *Aliance sedmi stran (SPA)* a *Maoisty*; v Alianci se v květnu 2005 spojily dvě největší nepálské strany – *Nepálský kongres (NC)* a *Komunistická strana Nepálu-Sjednocená marxisticko-leninská (CPN-UML)*, s několika menšími subjekty k boji s králem Gjánéndrou, který se na počátku roku 2005 pokusil využít nadále se zhoršující bez-

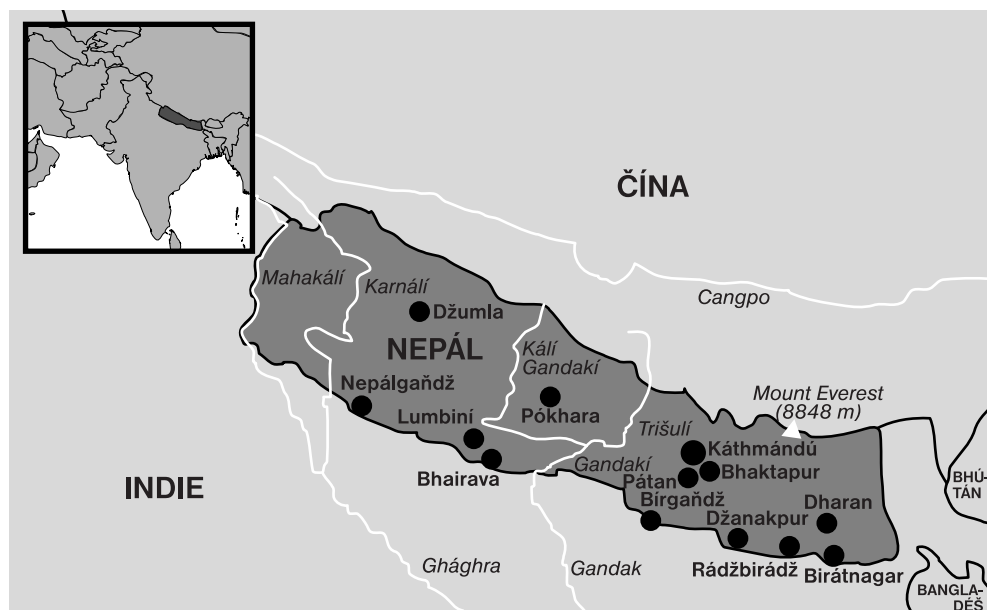
pečnostní situace k získání absolutní moci v zemi.

Na základě článků obsažených v mírové dohodě přijalo 15. ledna 2007 nově ustavené Ústavodárné shromáždění prozatímní ústavu, 1. dubna vznikla přechodná vláda a 10. dubna 2008 dostali nepálští občané možnost po více než devíti letech znovu hlasovat ve svobodných volbách. Vítězem voleb se stala CPN-M, která obdržela 220 z 575 přímo volených křesel, před NC se 110, CPN-UML se 103 a *Fórem pro práva Madhéšů (MDF)* s 52 mandáty, 90 křesel si rozdělilo jedenadvacet menších stran a dva nezávislí kandidáti. Na prvním zasedání parlamentu 28. května 560 zákonodárců potvrdilo zrušení monarchie a Nepál byl prohlášen sekulární federativní demokratickou republikou.

Od voleb do Ústavodárného shromáždění 2008 k politickému patu

Podepsání mírové dohody mezi vládou a Maoisty do velké míry zlepšilo bezpečnostní situaci v zemi, ale na druhé straně nedokázalo odstranit tradiční negativní jevy nepálského společensko-politického života, mezi něž patří upřednostňování vlastních zájmů před snahou řešit hluboké problémy země a jejích obyvatel, ústící v neutuchající spory mezi největšími politickými stranami.

Od voleb do prozatímního parlamentu v dubnu 2008 tak žádná z vlád nevydržela o mnoho déle než jeden rok. Po volbách 2008 sestavil vládu lídr Maoistů Pračánda (vlastním jménem Pušpa Kamál Dahal) a mimo Maoistů se jejími dalšími

Zvolen až na sedmáctý pokus: nový nepálský premiér Džala Nath Khanal.

Navesh Chitrakar, Globe Media/Reuters

členy staly CPN-UML, MDF a tři menší strany. Mezi nejsilnějšími stranami ale nadále přetrvávaly vážné spory o budoucnost země a největším úskalím zůstávala integrace bojovníků *Lidově osvobozené armády* (ozbrojené složky CPN-M) do bezpečnostních složek státu. Stejně jako v minulosti neměla vláda dlouhého trvání a poté, co se v květnu 2009 osmnáct parlamentních stran postavilo pokusu *Jednotné komunistické strany Nepálu-Maoisté (UCPN-M)* (nástupce CPN-M) odvolat velitele armády generála Rúkmguda Ka-

tavala a vyzvalo prezidenta, aby odmítl plán Maoistů, odstoupil 4. května překvapivě premiér Dahal s odůvodněním, že prezident porušil ústavní principy dělby moci. Historicky prvním prezidentem Nepálu zvolili poslanci 21. července 2008 generálního tajemníka NC Rámu Barana Jádava.

Novou vládu vytvořilo dvaadvacet stran, do jejího čela se 23. května 2009 postavil Madhav Kumár Nepál (CPN-UML) a ministerská křesla získali i zástupci NC a MDF. Jednotná komunistic-

ká strana Nepálu-Maoisté se ale nesmířila s odchodem do opozice a snažila se získat zpět premiérské křeslo (od absence v parlamentu, přes pořádání protivládních demonstrací, po hrozby generální stávkou). Přetrvávající spory do značné míry ochromovaly fungování parlamentu a zabránily jeho hlavnímu úkolu – sepsání nové ústavy do 28. května 2010. Za této situace nezbylo nepálským zákonodárcům než přijmout zákon prodlužující fungování prozatímního parlamentu o jeden rok, avšak podmínili ho odstoupením premiéra Ne-

pála. Ten ale odmítl rezignovat v daném termínu pěti dní, do doby, dokud Maoisté nerozpustí vlastní armádu a nevrátí majetek získaný během občanské války, a rezignoval až 30. června ve snaze ukončit politický pat.

Vláda v demisi

Ani odstoupení premiéra ale nedokázalo zmírnit hluboké rozpory mezi hlavními politickými stranami. Manifestovala to jejich neschopnost shodnout se na osobě nového premiéra. První kolo volby se uskutečnilo 21. července, za účasti lídra UCPN-M Dahala a předsedy poslanecké frakce NC Rámy Čandry Poudela, třetí kandidát – generální tajemník a předseda poslanců CPN-UML – Džala Nath Khanal stáhl svou kandidaturu těsně před volbou. Žádný z kandidátů ale nedokázal získat potřebnou nadpoloviční většinu z celkově 601 poslanců parlamentu. Následovalo dalších šest neúspěšných kol hlasování, načež před osmým kolem z volby odstoupil lídr Maoistů Dahal (po dohodě s CPN-UML).

V důsledku dlouhodobé absence zákonodárců většiny politických stran ovšem Poudel neuspěl ani v následujících devíti kolech volby; počet poslanců přítomných při výběru nového premiéra postupně klesl ze 156 až na 101 v šestnáctém kole volby. Hluboké rozdělení politické scény a patová situace dále prohlubovaly neakceschopnost parlamentu a vedly k opakovanému zpochybňování legitimacy vlády v demisi premiéra Nepála (zejména ze strany UCPN-M) předložit návrh rozpočtu na rok 2011. Další politické subjekty, zejména NC, opakovaně zpochybňovaly oddanost Maoistů mírovému procesu a odmítaly automaticky integrovat bojovníky maoistické armády do bezpečnostních složek státu, což dále zesilovalo vzájemnou nedůvěru mezi jednotlivými politickými aktéry.

Spory vyvrcholily na zasedání parlamentu 19. listopadu 2010, kdy vláda hodlala předložit návrh rozpočtu na rok 2011;

zároveň mělo dojít k 17. kolu volby premiéra. Při pokusu předstoupit před poslance a prezentovat návrh rozpočtu byl poslanci UCPN-M napaden ministr financí Suréndra Pandej a byly mu zcizeny materiály k rozpočtu. Maoisté odůvodnili svůj krok tím, že vláda v demisi nemá legitimitu k chystanému kroku, zatímco vláda kontrovala tvrzením, že na předchozím jednání Maoisté s návrhem rozpočtu souhlasili. Po tomto incidentu vláda ukončila zasedání parlamentu a rozhodla, že rozpočet bude schválen nařízením vlády. K plánované volbě premiéra již vůbec nedošlo.

Volba nového premiéra a obtížný proces formování vlády

Nový impuls k výběru nového premiéra přišel s počátkem roku 2011, kdy došlo

Přetrvávající spory mezi největšími nepálskými politickými stranami i jejich jednotlivými frakcemi vzbuzují silné obavy o životaschopnosti nové vlády, schopnosti politiků dokončit proces psaní nové ústavy, nebo se výrazněji posunout v problému integrace Lidově osvobozené armády, tedy v otázce, která je trvalým zdrojem svárů mezi Maoisty a většinou ostatních stran.

k zesílení vzájemných jednání mezi třemi největšími stranami. Zatímco Maoisté nadále požadovali post premiéra, s ohledem na pozici UCPN-M jako nejsilnější parlamentní strany, NC prosazovala rotační princip, v jehož rámci by zástupce kongresu obsadil na první tři měsíce premiérské křeslo. K přesunu postu do rukou Maoistů mělo dojít až po dosažení výraznějšího pokroku v integraci bojovníků Lidově osvobozené armády. S tím souhlasili i zástupci CPN-UML.

Sedmnácté kolo volby premiéra se uskutečnilo 3. února 2011 a své kandidáty představily čtyři subjekty (již 12. ledna

formálně odstoupil z volebního klání Poudel, jako poslední zbývající kandidát, čímž umožnil, aby do voleb znovu zasáhli další kandidáti, současně došlo k novelizaci volební procedury, která zákonodárcům zakázala neúčast při výběru nového premiéra, což v minulosti znemožňovalo úspěšné dokončení volby). Za UCPN-M do klání vstoupil lídr strany Pušpa Kamál Dahal, NC nominoval předsedu poslanecké frakce NC Rámu Čandru Poudela, CPN-UML generálního tajemníka strany Džala Nath Khanala a posledním kandidátem se stal předseda Fóra pro práva Madheshů-Lóktántrik Bidžaj Kumár Gachhadar. K rozhodujícímu okamžiku volebního klání došlo krátce před jeho zahájením, kdy lídr Maoistů Dahal oznámil poslancům své odstoupení a přímou podporu pro kandidáta CPN-UML. V následné volbě pak Khanal obdržel 368 hlasů od celkově 557 přítomných poslanců a stal se 34. premiérem Nepálu.

Stažení Dahalovy kandidatury přitom předcházela podpis tzv. „sedmibodové dohody“ mezi Dahalem a Khanalem, o jejíž existenci neměli tušení ani mnozí čelní představitelé obou stran. Dohoda zaručovala, že Khanal se stane premiérem, a mezi její další klíčové body patřilo fungování vlády na rotačním principu, sdílení nejdůležitějších ministerstev, včetně ministerstva vnitra a obrany, nebo shoda na integraci členů Lidově osvobozené armády do samostatné bezpečnostní jednotky (alternativně vznik jednotky zahrnující kromě Maoistů rovněž členy dalších bezpečnostních složek).

Uzavření dohody mezi Khanalem a Dahalem vzbudilo značný odpor mezi bojovníky za lidská práva, dalšími stranami, ale i uvnitř premiérové CPN-UML. Nejvýrazněji se vůči dohodě vymezili vůči dvou silných stranických frakcí K. P. Šarma Oli a odstupující premiér Nepál, kteří o jednáních mezi Khanalem a Dahalem vůbec nevěděli. Plán nahradit

Nepálovu vládu byl přítom výsledkem ročního tajného úsilí obou politiků a jejich spojenců, podle jejichž názoru Nepál příliš podléhal vlivu Indie. Oproti tomu Khanal v roce 2009 podpořil snahu UCPN-M o odvolání velitele armády generála Katavala, třebaže v rámci CPN-UML byl tento názor menšinový.

I přes výzvu premiéra k participaci v nové vládě oznámili zástupci Nepálského kongresu již 6. února, že nehodlají do vlády vstoupit, protože podle jejich názoru je sedmibodová dohoda, a zejména otázka integrace maoistických bojovníků uzavřená pouze mezi dvěma stranami, zradou prozatímní ústavy. Ani jednání o vstupu UCPN-M do vlády neprobíhala hladce a největším problémem bylo úsilí Maoistů obsadit silová ministerstva, což opakovaně odmítali Oli a Nepál, ale i zástupci dalších stran. V polovině února připustili zástupci Nepálského kongresu možnost vstupu do vlády, ale požadovali zrušení sedmibodové dohody. Tentýž den oznámil premiér Khanal ochotu přenechat ministerstvo vnitra Maoistům. V reakci na tuto nabídku reagovali o den později Oli a Nepál výhrůžkou, že pokud bude realizována, nestane se žádný z lídrů jejich frakcí členem vlády.

Konečné rozhodnutí o vstupu UCPN-M do vlády padlo až 3. března (měsíc po zvolení premiéra), kdy se Khanal s Dahalem shodli odložit otázku obsazení ministerstva vnitra (po Khanalově ujištění, že je ochoten svěřit tento post Maoistům poté, co dojde k pokroku v integraci a rehabilitaci maoistických bojovníků). Ke třem ministrům CPN-UML, kteří složili přísahu 10. února, se tedy 4. března připojili čtyři ministři UCPN-M. Současně však nebyli Maoisté vzhledem k vnitrostranickým sporům schopni obsadit všech jedenáct ministerských postů. Složitou pozici nového premiéra navíc demonstruje i skutečnost, že z celkově 26 vládních křesel zůstá-

vala i nadále většina neobsazených, přestože některé z dalších stran vyjadřovaly – s různou intenzitou – ochotu vstoupit do vlády.

Konec, nebo nový počátek (ne)stability?

Shoda na osobě nového premiéra a jistý pokrok při vzniku nové vlády tak na jedné straně přináší první signál možného pokroku v nepálském mírovém procesu, který uvízl na mrtvém bodě poté, co Ústavodárné shromáždění nebylo vzhledem k rozporům mezi politickými stranami schopno sepsat návrh nové ústavy v plánovaném termínu 28. května 2010 a vleklou politickou krizí zesilovaly právě spory spojené s volbou nového premiéra. Na druhé straně přetrvávající spory mezi největšími nepálskými politickými stranami i jejich jednotlivými frakcemi vzbuzují silné obavy o životaschopnosti nové vlády, schopnosti politiků dokončit proces psaní nové ústavy, nebo se výrazněji posunout v problému integrace Lidově osvobozené armády, tedy otázky, která je trvalým zdrojem svárů mezi Maoisty a většinou ostatních stran. Dlouhotrvající politická krize se přitom negativně podepisuje na chodu celé země, což dále zvyšuje nespokojenost obyvatel s vládou a celou politickou scénou. Tradiční neochota mnoha politiků největších nepálských stran ustoupit ze svých pozic přitom může ze střednědobého hlediska představovat značné bezpečnostní riziko, protože právě neschopnost vlád po roce 1990 řešit přednostně problémy země před vlastními zájmy vedla v 90. letech mnoho obyvatel k podpoře Maoistů a jimi vedeného ozbrojeného boje.

Pavel Maškarinec je

doktorandem na Katedře politologie FSS MU v Brně a působí v Asociaci pro mezinárodní otázky.

maskarinec@centrum.cz

Tápání francouzské diplomacie

Zdeněk Müller

„Naše zahraniční politika je impulsivní, amatérská, nesoustavná“, spoléhá na „mediální efekt“ a je diktována „potřebami vnitřní politiky“. Taková obvinění vznesla skupina diplomatů skrytých rouškou anonymity v prohlášení zveřejněném listem Le Monde koncem února. Vzpoura proti Elysejskému paláci? V Quai d'Orsay, pařížském sídle francouzské diplomacie, to už skutečně nějakou dobu vře. Na čí straně je chyba?

Odpověď není tak jednoduchá. Vina padá na hlavu prezidenta Sarkozyho. Logicky. Podle ústavy 5. francouzské republiky odpovídá za zahraniční politiku. Leč viděno prismatictém frapantních pochybení samotné francouzské diplomacie z přelomu roku, obraz reality je trochu jiný. Francouzský velvyslanec v Tunisku netušil, že v zemi jeho působení něco doutná. Zapomněl, že by se měl dívat na to, co se děje ve společnosti, a nekomunikovat jen s politickou reprezentací země.

Ministryně zahraničí Michele Alliot-Marieová si zase vyjela do Tuniska na vánoční dovolenou. Nic proti tomu, nebýt toho, že si neopomněla vyměnit zdvořilosti s prezidentem Ben Alím, aniž by tušila, že v zemi se upá-

Dnes již bývalá francouzská ministryně zahraničních věcí Michele Alliot-Marieová.

Philippe Wojazer, Globe Media/Reuters

lil na protest jeden nezaměstnaný diplomovaný mladík a revolta je na spadnutí.

Navíc, jaká smůla! Všechní novináři si všimli, že na místo oddechu cestovala paní ministryně soukromým letadlem jistého vlivného tuniského podnikatele. Samozřejmě zadarmo a nebylo to vůbec náhodou, jak se zprvu dušovala. Dotyčný zajišťoval pro rodinu Alliot-Marieové nákup nějaké šikovné přímořské nemovitosti. Oba potrefení úředníci zahraniční služby, velvyslanec i ministryně, dnes už ve svých křeslech nesedí. Stín nad Quai d'Orsay visí ovšem nadále.

V čem je tedy chyba? Protestující diplomaté tvrdí, že Francie postrádá jasnou

Gaullistická diplomacie dobře fungovala až do roku 1991. Když studená válka skončila, pozbyla smysl. V roce 2003 prožila svůj poslední vzmach, když Dominique de Villepin dal v OSN obřadně najevo francouzský nesouhlas s invazí do Iráku. Dnes Sarkozy nehledá novou „jedinečnost“. Naopak. Záhy po nástupu do funkce v roce 2007 dal jasný signál k rozchodu s „gaullistickou specifikou“.

zahraničněpolitickou tvář a že všechny přehmaty diplomatické služby s tím tak či

onak souvisejí. „Nikdo nás neposlouchá, nikdo od nás nechce víc, než abychom děla-

li reklamu a servis hospodářským kontaktům.“ Kde jsou principy a zásady? Jaká je francouzská linie? Co chce a hodlá Francie ve světě prosazovat? Bývalá váha Francie ve světě je minulostí a současné výsledky jsou k pláči. „Evropa je neschopná, Afrika nám utíká, Středomoří se na nás mračí, Čína nás ovládá a Washington nás ignoruje.“

Nicolas Sarkozy není jediný, kdo za to může. Závada francouzské diplomacie

spočívá v něčem jiném. Dosud jako kdyby neopustila myšlenkové stereotypy získané v letech studené války. Soupeření dvou bloků kdysi dovolilo generálu de Gaullovi umístit Francii do popředí mezinárodní scény. Vynutil si autonomii v rámci Západu a Francie se svou „specifikou“ stala v mezinárodních vztazích nenahraditelnou a respektovanou. Byla potřebným a privilegovaným prostředníkem pro Kreml, rebelem, s nímž musely počítat Spojené státy, a přítelem arabského světa, který dokázal zaujmout, když se Francie jako první na Západě postavila na obranu práv Palestinců.

Gaullistická diplomacie dobře fungovala až do roku 1991. Když studená válka skončila, pozbyla smysl. V roce 2003 prožila svůj poslední vzmach, když Dominique de Villepin dal v OSN obřadně najevo francouzský nesouhlas s invazí do Iráku. Dnes Sarkozy nehledá novou „jedinečnost“. Naopak. Záhy po nástupu do funkce v roce 2007 dal jasný signál k rozchodu s „gaullistickou specifikou“. Vrátil zemi naplno do NATO a odmával i někdejší francouzskou „arabskou politiku“. Dnes to vypadá jako chybný krok. Severoatlantická aliance ztrácí někdejší význam a arabské volání po demokracii, zaplavující země od Magribu po Mašrik, odkrývá francouzskou bezradnost. Velkolepý projekt spolupráce středomořských zemí, Sarkozym mocně prosazovaný, vypadá na odpis nebo přinejmenším na diskreditaci. Francie ho přece dělala s diktátory a autokraty, které dnes arabská veřejnost vyhání na dějinné smetišti.

6. března 2011

Zdeněk Müller je odborným zaměřením historik, pracuje jako publicista a žije ve Francii. zd.muller@wanadoo.fr

Baronka Ashtonová plní očekávání – bohužel

Adam Černý

Málokterý politik měl svůj nástup do funkce tak krušný jako Catherine Ashtonová, když byla v prosinci 2009 jmenována „vysokou představitelkou pro zahraniční a bezpečnostní politiku“ Evropské unie. Titul zděděný po Javieru Solanovi měl dostat zbrusu nový obsah, kvůli němuž se baronce z Uphollandu říká „unijní ministryně zahraničí“. Málokterá etiketa je však více matoucí.

Lady Ashtonová přišla ke své nynější funkci způsobem, jakým se vyplňuje křížovka. Podle zadání se vyplňují jednotlivé kolony tak, aby vzniklo patřičné křížení, z něhož vzejde tajenka. Právě tak evropští prezidenti a premiéři a šéfové frakcí Evropského parlamentu sladovali své rozličné zájmy, když před dvěma roky vybírali předsedu Evropské komise (dosavadní José Manuel Barroso by udělal trojitě salto, aby mohl pokračovat), předsedu Evropského parlamentu (kartel lidovců a socialistů se uvolil dát šanci zástupci unijních nováčků, Polákovi Jerzy Buzkovi), a hlavně nově, podle Lisabonské smlouvy vzniklé duo „unijního prezidenta“ a „unijní ministryně zahraničí“.

Na Catherine Ashtonovou její úřad jaksi vybyl, když spíše konzervativního Hermana van Rompuye z menší Belgie bylo třeba vyvážit kýmsi levicovějším a z větší země, navíc méně prointegračně nadchnuté, nejlépe tedy z Velké Británie, a trojici pánů bylo nanejvýš vhodné doplnit dámou.

Kdo přijme funkci, nemá si stěžovat. Proto si baronka z Uphollandu nemohla stýskat, že na ni při jejím startu málokdo bere ohledy. Nejvíce výtek schytala za svou nulovou předchozí zkušenost na poli diplomacie, kterou nemohla dohnat za jediný rok od chvíle, kdy v Bruselu nahra-

dila svého krajana Petera Mandelsohna ve funkci komisaře pro zahraniční obchod.

Obvyklých sto dní hájení po nástupu do funkce se proto baronka Ashtonová nedočkala. Studená sprcha na ni dopadla, protože se bez otálení nevypravila na zemětřesením zničené Haiti. Když dala přednost inauguraci nového ukrajinského prezidenta Viktora Janukovyče před řízením schůzky ministrů zahraničí, dopadla na ni taška, že „vynikla hlavně svou nepřítomností“. Stížnosti na její pravidelné víkendové cesty do Velké Británie za rodinou byly v této souvislosti jen takřkajíc větrem ve vlasech.

Výtky na adresu Catherine Ashtonové se jen vršily. Například Francie a Německo nabyly dojmu, že „unijní ministryně zahraničí“ při výběru svých nejbližších spolupracovníků i při obsazování nově zřizovaných „unijních velvyslanců“ upřednostňuje své krajany a lidi politice Spojeného království nakloněné.

Unie stále nemluví jedním hlasem

Vytahovat proti takovému kobercovému náletu argumenty, že si Catherine Ashtonová padla do oka s americkou ministryní zahraničí Hillary Clintonovou, není snad od věci, ale naděje, že se tak zvrátí převážující dojem, je chabá. Působivější by by-

Vysoká představitelka pro zahraniční a bezpečnostní politiku Evropské unie Catherine Ashtonová.

Foto Evropská komise

lo poukázat na systémové vady provázející zdroj funkce šéfky unijní diplomacie.

Když se letos v únoru summit Evropské unie za účasti lady Ashtonové chystal vyjádřit společný názor na lidovou revoltu v Egyptě, pětice evropských zemí, Velká Británie, Francie, Itálie, Německo a Španělsko, vydala ke stejné věci své vlastní stanovisko. „Budeme paní Ashtonovou při jejích rozhovorech s politickými silami v Egyptě podporovat. To však neznamená, že jako šéfové států a vlád nemáme právo vyjadřovat se k tomu, co se v Egyptě děje,“ vzkázala spolková kancléřka Angela Merkelová.

Nic nevystihuje systémovou vadu funkce „unijní ministryně zahraničí“ lépe. Ve světě měla být tváří Evropské unie hovo-

řící jedním hlasem. Ve skutečnosti však Evropská unie, zvláště v klíčových oka-

Obvyklých sto dní hájení po nástupu do funkce se baronka Ashtonová nedočkala. Studená sprcha na ni dopadla, protože se bez otálení nevypravila na zemětřesením zničené Haiti. Když dala přednost inauguraci nového ukrajinského prezidenta Viktora Janukovyče před řízením schůzky ministrů zahraničí, dopadla na ni ťafka, že „vynikla hlavně svou nepřítomností“. Stížnosti na její pravidelné víkendové cesty do Velké Británie za rodinou byly v této souvislosti jen takříkajíc větrem ve vlasech.

mžících mezinárodní politiky, jedním hlasem hovořit nedokáže, protože její klíčoví členové v klíčových okamžicích mezinárodní politiky nemají shodný názor.

Omlouvá to snad Catherine Ashtonovou před veškerou kritikou? Nejspíše nikoli. Po-

čátkem letošního března se bránila, že co se týče libyjské krize, „rozhodnutí náleží

členským státům“. Zelený europoslanec Daniel Cohn-Bendit trefně opáčil, že její úlohou je, podobně jako předsedy Evropské komise, dávat návrhy členským zemím Unie. „Chtěli bychom, abyste svou roli brala vážněji,“ vzkázal europoslanec. Přinejmenším v jednom bodě trefil hřebík na hlavičku. Doživotní lady Ashtonová bohužel bere vážněji zájmy těch či oněch členských zemí Evropské unie než zá-

jmy Evropské unie jako celku.

Adam Černý je redaktorem zahraniční rubriky Hospodářských novin.
adam.cerny@economia.cz

Herzlia 2011

Konference o národní bezpečnosti Izraele ve znamení Egypta a Íránu

Daniel Putík

V Interdisciplinárním centru v Herzlii se ve dnech 6.–9. února 2011 konala již 11. výroční konference o národní bezpečnosti Izraele. Leitmotivem konference, jež je tradičně fórem pro prezentaci názorů představitelů izraelské vlády i opozice a ozbrojených sil, zpravodajských služeb a akademiků z Izraele i zahraničí, se stalo „zemětřesení“ v arabském světě a jeho dopady na židovský stát. Vyznění diskuse o iránské hrozbě bylo oproti roku 2010 pro Izrael příznivější; podepsal se na něm i dopad sankcí a sabotáží vůči iránskému jadernému programu. Konference se věnovala i sociální, ekonomické a vnitropolitické dimenzi národní bezpečnosti Izraele. Diskuse na závažná témata, jako je rostoucí příjmová nerovnost a slábnutí střední třídy, šířící se rasismus a opozici pranýřované útoky na demokracii (např. parlamentní vyšetřování zdrojů financování levicových nevládních organizací), ale i o hospodářském růstu, vstupu do OECD či o důsledcích nedávného nálezu ložisek zemního plynu v izraelských pobřežních vodách, nedokázala zakrýt, že v otázkách národní bezpečnosti Izraele jako malé země v rizikovém sousedství jsou externí faktory jasně dominantní.

Izraelské otazníky nad egyptskou revolucí

Názory na dění v arabském světě a jeho dopady na bezpečnost Izraele i celého regionu a na dynamiku blízkovýchodního konfliktu prezentované politiky i experty se pohybovaly od deklaratorního optimismu prezidenta Šimona Perese po více či méně hlubokou skepsi, opřenou o názor,

že izraelsko-egyptský mír je – slovy Muhammada El-Baradeje – „mírem s Mubarakem, nikoli s egyptským lidem“. Bývalý náčelník generálního štábu Izraele a exministr obrany Šaul Mofaz (opoziční Kadima) vyzval k okamžitému zastavení vojenské pomoci Egyptu a jiným arabským zemím tíhnoucím k mocenskému zvratu a k přeorientování na pomoc civilní. Po-

dle známého profesora politologie z Hebrejské univerzity Šloma Avineriho je abstraktní demokratický Egypt přáním Izraelců, jeho realizace je však bez rozvinuté občanské společnosti a individualismu v zemi málo pravděpodobná. Pro Izrael je mír, dosažený roce 1979 s největší arabskou zemí, zásadní nejen ze strategického hlediska; jeho udržení je i morálním imperativem, a to bez ohledu na formu vlády v Káhiře. Vojenský historik a bývalý poradce premiérů Rabina a Šarona Dan Schueftan uvedl, že Izrael není strategicky připraven na možnou konfrontaci s Egyptem. Země si již nemůže dovolit armádu v dosavadním rozsahu, který je výsledkem míru s Egyptem a mírového procesu v 90. letech, soustředit se musí na rezervy. I dlouhodobé podceňování východní fronty je neudržitelné, vzhledem k blížícímu se americkému stažení z Iráku. Zejména od politiků – nejen z Izraele – zněl názor, že obětování Mubaraka Západem může vést k destabilizaci či přinejmenším k narušení vojenské a zpravodajské spolupráce Egypta s Izraelem a Západem. Podle ministra obrany České republiky Alexandra Vondry jsou protesty v ulicích Káhiry a Tunisu oprávněné a stojí za to podporovat demokratický potenciál, který nesou. Odvrácenou stranou mince dění je však potenciál radikálních ideologií a vojenské nestability, jež by mohly mít zničující dopad na bezpečnost Izraele a na mírový proces. „Domnívám se, že občas je lepší dát přednost řízenému vývoji před revolucí s nejistým výsledkem. Nemůžeme si na Blízkém východě dovolit nejistotu, která by ohrozila Izrael, stát s jedinou skutečnou demokracií v regionu,“ podotkl ministr obrany ČR. Jeho britský kolega Liam Fox – aktivní člen „Evropských přátel Izraele“ – v té souvislosti uvedl, že Izrael má jeho podporu jakožto bašta demokracie v regionu; upírání práva na demokracii jiným by proto představovalo zradu vlastních hodnot, s níž se nelze vnitřně vyrovnat.

Írán: poplach se odkládá

Zatímco na bilanční konferenci v Herzlii počátkem roku 2010 se skutečnost, že Írán bude mít jadernou zbraň, považovala téměř za jistou, panovala letos shoda na

tom, že Teherán není schopen vyrobit jadernou zbraň v horizontu dvou až čtyř let; i o vojenské opci se již hovoří méně. Podle Efraima Halevyho (šéf Mosadu v letech 1998–2002) si režim v Teheránu dobře uvědomuje, že ve válce vedené Západem prostřednictvím sankcí, kyberútoků a „jiných prostředků“ prohrává; přesvědčit je o tom nutno i iránské veřejné mínění. Pokud by Írán vyrobil jadernou zbraň, nevznikla by v regionu zásadně odlišná strategická situace, jejímž důsledkem by mohlo být zmírnění ostrého zahraničněpolitického kursu teheránské vlády; představuje, že „získali Írán jadernou zbraň, jsme nazití všichni mrtví“, je falešná. Jak dodal bývalý náměstek ministra obrany Efraim Sne, byla by důsledkem úspěšné výroby iránské jaderné zbraně větší agresivita Hizballáhu a Hamásu, závody ve zbrojení (jadernou zbraň by se nepochybně pokusila získat Saúdská Arábie a Egypt) a v neposlední řadě odliv investic a „*brain drain*“ nejen z Izraele. Podle Mehdiho Chaladžího (*Washington Institute for Near East Policy*) viní iránská veřejnost z hospodářských těžkostí vládu, ne mezinárodní společenství; opozice sankce veřejně nepodporí, vládu z nich obviňovat nebude.

Izraelsko-palestinský konflikt: naučme se žít bez naděje na mír

Posunutí tématu „mírového procesu“ na poslední den konference nebylo náhodné. Reflektovalo na jedné straně naprostou skepsi vůči možnosti řešení konfliktu s Palestinci v historicky dohledné době, na straně druhé se v něm projevil snaha využít dění v arabském světě k přesvědčování Západu, že představa nutnosti posunu v řešení izraelsko-palestinského sporu je překonaná – s argumentem, že tento konflikt přece nebyl hybatelem vnitropolitických otřesů v arabských zemích. Oproti tomu poukázala řada izraelských i zahraničních řečníků, že absence pokroku v mírovém procesu je tak jako dříve zdrojem nestability a posilování radikálních elementů v regionu. Za dvoustát-

ní řešení, které jedině zaručí bezpečnost Izraele jako demokratického židovského státu a jež v arabském světě posílí umírněné síly na úkor Íránu a jeho radikálních spojenců, se vyslovila valná většina oficiálních zahraničních hostů (snad s výjimkou republikánského guvernéra státu Mississippi, který si jako jediný cizinec vysloužil potlesk vestoje...). Podle Šloma Avineriho by měl Izrael vzhledem k ne-

Změna vlád ve Washingtonu i Jeruzalémě před dvěma lety vedla k ochlazení vzájemných vztahů na nejvyšší úrovni. I přes kritiku výstavby osad a nepřiliš srdečné vztahy mezi Obamou a Netanjahuem dosahuje spolupráce v obraně bezprecedentních rozměrů. Není sporu o tom, že spojenectví s USA je nezastupitelné.

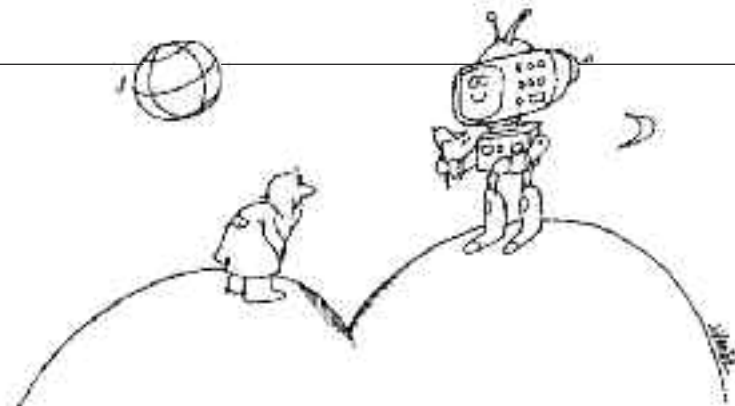
možnosti dosáhnout v dohledné době „*conflict resolution*“ dospět ke strategii „*conflict maintenance*“, případně „*conflict management*“. Zároveň by měl reagovat na Arabskou mírovou iniciativu představenou roku 2002 Ligou arabských států, v níž se historicky poprvé odrazil „legitimní konsensus“ arabského světa na možnosti míru s Izraelem, a trvat na tom, aby byla základem pro jednání. Podle Michaela Herzoga (v letech 2009–2010 zvláštní vyslanec premiéra Netanjahua pro jednání s Palestinci) byla hlavní chybou Obamovy administrativy koncentrace na problematiku židovské výstavby na Západním břehu a ve východním Jeruzalémě. V případě Palestinské samosprávy to bylo kladení předběžných podmínek „*for just sitting down and talking*“, chyba Izraele je v tom, že nepředložil konkrétní návrhy. Obě strany dělí tak hluboká propast, že přístup „vše nebo nic“ znamená fakticky rezignaci na jakýkoli posun. Je nutno vydat se cestou „*gradual approach*“ v duchu „cokoli dohodneme, naplníme“. Mír musí být výsledkem jednání – řešení,

s nímž nejsou srozuměny obě strany, je neudržitelné.

Západ, Blízký východ a Izrael

Mnoho účastníků herzlijské konference z Izraele, USA i Evropské unie se vyjádřilo k slábnutí vazeb Izraele se Západem (přes nedávné přijetí do OECD). Operace „Lité olovo“ či útok na flotilu vypravenou z Turecka na podporu pásma Gazy mediálnímu obrazu Izraele na Západě rozhodně neprospěly, změna vlád ve Washingtonu i Jeruzalémě před dvěma lety vedla k ochlazení vzájemných vztahů na nejvyšší úrovni. I přes kritiku výstavby osad a nepřiliš srdečné vztahy mezi Obamou a Netanjahuem dosahuje spolupráce v obraně bezprecedentních rozměrů. Není sporu o tom, že spojenectví s USA je nezastupitelné. „*There is no other basket where we could put even a part of our eggs*,“ shrnula Gabriela Šalev (v letech 2008 až 2010 velvyslankyně při OSN) a dodala, že Izrael musí do vztahů s USA investovat – už proto, že již není a nebude jedinou demokracií v regionu. Malcolm Hoenlein (místopředseda *Conference of Presidents of Major American Jewish Organizations*) varoval, že všeobecná veřejná podpora Izraeli v USA nemusí trvat věčně: aktuální diskuse o škrtech v oblasti zahraniční pomoci svědčí o rostoucím izolacionismu motivovaném hospodářskou krizí zejména u konzervativní Tea Party. Vypovídací hodnotu o vývoji americké podpory bude mít poměr mezi škrty v pomoci Izraeli a dalším zemím. Nizozemský ministr zahraničí Uri Rosenthal upozornil, že ti, kdo se v Evropské unii zasazují za těsnější vztahy s Izraelem, od něj očekávají vstřícnost v otázce osad a kroky k umožnění dvoustátního řešení. V opačném případě budou v EU a OSN ještě izolovanější, což není v zájmu izraelského státu.

Daniel Putík působí jako analytik KSAP na MZV ČR. daniel_putik@mzv.cz

Obama, jaderné zbrojení a teorie úpadku

Několik poznámek k letošnímu Projevu o stavu Unie

Každým rokem v lednu prezident USA vystupuje před společné zasedání Kongresu, aby zákonodárce seznámil, v jakém stavu se země nachází. Od hlavy státu se očekává, že bude informovat o nejpálčivějších problémech dneška a současně že navrhne možná řešení. V tomto duchu se neslo i vystoupení Baracka H. Obamy z 25. ledna 2011. Ačkoli prezident Obama nezůstal nic dlužen své pověsti skvělého řečníka, po obsahové stránce pronesl několik výroků, které bychom neměli přehlédnout.

Obamův v pořadí již třetí Projev o stavu Unie byl především apelem k zamyšlení nad směřováním Ameriky. Autor v něm konstatoval, že proces zotavování americké ekonomiky z globální recese není dostatečně rychlý. Díky novým technologiím se svět rychle mění a umožňuje novým mocnostem, jako jsou Čína nebo Indie, aby nabourávaly dříve nezpochybnitelné vedení USA. Americký prezident dále naznačil, že jedinou cestou, jak obnovit sílu USA, je podpora inovací, vědy, výzkumu a vzdělání. Tato v zásadě bezkonfliktní tvrzení se následně pokoušel ilustrovat na příkladu z praxe.

Šok ze Sputniku

Prezident Obama srovnal tíživou situaci dneška s dobou, kdy Bílý dům obýval prezident Eisenhower (1953–1961). Tehdy Amerika (neúspěšně) soutěžila v boji o prvenství v dobývání vesmíru. „Před půl

stoletím,“ prohlásil Obama, „když nás Sověti předstihli vysláním družice zvaného Sputnik, jsme vůbec netušili, jak bychom je mohli porazit v boji o Měsíc. Věda ještě nebyla na takové úrovni. NASA neexistovala. Avšak poté, co jsme reformovali výzkum a vzdělání, dokázali jsme Sověty porazit; navíc jsme nastartovali vlnu inovací, která vytvořila nová průmyslová odvětví a miliony nových pracovních příležitostí.“ Prezident Obama z této zkušenosti vyvodil závěr, že Amerika dnes potřebuje stejný impuls, kterým prošla na konci 50. a počátkem 60. let minulého století. Tehdy se údajně poučila ze svých chyb, provedla nutné reformy a nakonec slavila úspěch, když úspěšně dokončila projekt Apollo.

Obamovo srovnání je zavádějící ve dvou rovinách. Zaprvé v tom, že vychází z mylných informací, protože Amerika v závodech o vesmír nijak technologicky nezaostávala. A za druhé v tom, že toto

srovnání je v rozporu s jeho jadernou politikou. Zatímco Obama obhajuje svět bez nukleárních zbraní, nástupci prezidenta Eisenhowera – John F. Kennedy a Lyndon B. Johnson – zahájili největší závody ve zbrojení, jaké lidstvo kdy zažilo.

Pokud by bylo tvrzení o zaostávání Spojených států za SSSR pravdivé, museli by američtí vědci nejprve „vyplnit“ znalostní mezeru, která je dělila od sovětských kolegů. Teprve pak by mohli začít vlastní pokusy při dobývání vesmíru. Skutečnost ale dokazuje něco jiného. Američané mohli svou první družici vyslat do vesmíru nejpozději počátkem roku 1957, tedy více než půl roku před vysláním sovětského Sputniku (4. 10. 1957). Problém byl v tom, že vývoj raket v USA prováděly nezávisle na sobě dvě navzájem si konkurující instituce a vláda chybně vybrala tu, která ještě připravena nebyla.

První instituce pracovala pro armádu a její tým vedl německý vědec Wernher von

Braun, známý z dob druhé světové války jako konstruktér raket V-2. V padesátých letech von Braun v USA vyvinul balistickou raketu Redstone a byl připraven ji upravit tak, aby mohla sloužit jako nosič pro družice. Vláda nicméně na poslední chvíli nechala jeho Projekt Orbit zastavit, protože si nepřála, aby první člověkem vytvořený objekt byl do vesmíru dopraven raketou, která slouží jako nosič jaderných hlavic, a kterou navíc zkonstruoval bývalý člen SS.

Namísto toho podpořila projekt Vanguard, který zastřešovala Námořní výzkumná laboratoř (*Office of Naval Research*). Rozdíl spočíval v tom, že tento tým se skládal výhradně z civilních vědců a výsledkem jejich snažení měla být nová raketa čistě pro vědecké účely. Naštěstí celý projekt Vanguard od počátku provázely neúspěchy a brzy bylo všem zainteresovaným zřejmé, že původní časový harmonogram nebude dodržen.

Opakované neúspěchy zpočátku provázely i vývoj sovětského raketového programu. Paradoxně to byla právě obava, že Američané jsou svému cíli velmi blízko, která Sergeje Koroljova, hlavního sovětského inženýra, přiměla k urychlení jeho programu. Díky jeho nasazení a schopnostem dokázal Sovětský svaz amerického zaváhání využít hned dvakrát. Během roku 1957 se podařilo úspěšně vynést do vesmíru družice Sputnik I. (7. 10.) a Sputniku II. (3. 11.), což ostře kontrastovalo

s jediným a neúspěšným pokusem americké „civilní“ rakety Vanguard TV3 (6. 12. 1957). Ironií je, že sovětské družice byly do vesmíru vyneseny mezikontinentální balistickou raketou R-7, kterou SSSR poprvé nasadil v srpnu 1956 jako nosiče pro své termonukleární hlavice.

Za dané situace bylo zjevně jedno, zda americkou družici vynese do vesmíru ci-

ředtím. Vynesení americké družice na oběžnou dráhu nebylo jen úspěchem pro USA. Na rozdíl od Sputniku se pomocí měřících přístrojů podařilo Exploreru I. potvrdit existenci tzv. vnitřních radiačních pásů, které byly do té doby zpracovány pouze teoreticky.

Ani tato pohotová reakce von Brauna a vědecký objev radiačních pásů nezabrá-

Samuel Huntington v této souvislosti na konci 80. let minulého století začal hovořit o vzniku (první) teorie úpadku USA (*Theory of US Decline*). Její stoupence, tzv. deklinisty, sjednocovalo přesvědčení, že Amerika ve světě ztrácí, protože málo investuje do zbrojení, a že hlavní příčinou tohoto úpadku je sama politika Dwighta Eisenhowera (1953–1961).

vilní nebo vojenská raketa, a tak se vláda znovu obrátila o pomoc na von Brauna. Jeho týmu se bez jakýchkoli problémů podařilo sondu Explorer I. vynést o pouhé čtyři měsíce za Sputnikem (31. 1. 1958). Von Braun tohoto úspěchu dosáhl pomocí upravené rakety Redstone, která se jen nepatrně lišila od té, které vláda odmítla vydat povolení ke startu o tři roky

nily spekulacím o tom, že komunistická velmoc je na vzestupu, zatímco ta kapitalistická je v úpadku. V amerických médiích se v souvislosti se Sputnikem hovořilo o „šoku století“ a jeho dopady byly přirovnávány k porážce, kterou Japonsko způsobilo napadením Pearl Harboru v roce 1941. Údajný náskok SSSR navíc ještě umocnilo vyslání prvního člověka do ves-

míru. Časová ztráta Alana Shepar-
da, prvního amerického astronauta
ve vesmíru, na let Jurije Gagarina
(12. 5. 1961) byla opět jen nepatr-
ná – přibližně 3 týdny – ale mýtus
o zaostávání USA se rozptýlit již
nepodařilo. Sputnik a Gagarin se
stali symbolem technologického
a hospodářského pokroku jedné su-
pervelmoci na úkor té druhé. So-
větské úspěchy v závodech do ves-
míru byly jistě impozantní, nicméně
měly jen malou vypovídací hod-
notu o skutečném stavu výzkumu,
úrovni vzdělání nebo životní úrov-
ni. V kontextu studené války ale
znamenaly velké propagandistické
vítězství.

Zbrojením proti úpadku?

Samuel Huntington v této souvi-
slosti na konci 80. let minulého sto-
letí začal hovořit o vzniku (první)
teorie úpadku USA (*Theory of US
Decline*). Její stoupence, tzv. deklini-
sty, sjednocovalo přesvědčení, že
Amerika ve světě ztrácí, protože
málo investuje do zbrojení, a že
hlavní příčinou tohoto úpadku je
sama politika Dwighta Eisenhowe-
ra (1953–1961). Obviňovali Bílý
dům, že prezidentovo opakované
odmítání navýšit rozpočet obrany
dostalo americkou armádu do defi-
citního stavu v počtu jaderných no-
sičů ve srovnání s Rudou armádou.

Eisenhower dobře věděl, že de-
klinisté nemají pro svá tvrzení dů-
kazy. Fotografie, které pořizovaly
letouny U-2 při špionážních letech
nad Sovětským svazem, žádný „ra-
ketový deficit“ (*missile gap*), ani
„deficit strategických bombardérů“
(*bomber gap*) nepotvrzovaly. Nic-
méně v prezidentských volbách
v roce 1960 zvítězil John F. Kenne-
dy, který se ztotožňoval se stoupenci
teorie úpadku. Veškerá dostupná
fakta pro něj byla sekundární ve
srovnání s představou, že SSSR dis-
ponuje pouhou schopností své ja-
derné kapacity navýšit na úroveň
USA. Kennedy proto během

prvních dvou let v úřadu navýšil
rozpočet obrany ze 40 na 56 mili-
ard USD.

Jestliže Eisenhower po sobě za-
nechal (1960) přibližně 200 mezi-
kontinentálních balistických střel
(ICBM), pak o sedm let později
Spojené státy disponovaly pětina-
sobkem ICBM, k tomu měly navíc
41 ponorek nesoucích 656 jader-
ných střel Polaris a kolem 600 stra-
tegických bombardérů B-52.

Součástí velkolepého plánu pre-
zidenta Kennedyho byl i jeho záva-
zek, že ještě před koncem 60. let
Spojené státy vyšlou člověka na
Měsíc a v pořádku jej dopraví zpět.
Toto rozhodnutí mělo své opodstat-
nění a skutečně vedlo k technolo-
gickému pokroku, jenže Kennedy
nepřevzal Ameriku v úpadku, ný-
brž v plné síle. Kdyby Amerika by-
la v úpadku, program Apollo by stě-
ží svou misi dokončil včas.

Když Kennedy sliboval, že
Amerika dokáže přistát na Měsí-
ci, činil tak s vědomím, že vědec-
ká obec má dostatečné kapacity
i vědomostí. Dnes je situace radi-
kálně odlišná a jakékoli přirovná-
ní pokulhává. V mezinárodní poli-
tice se objevují noví aktéři, jako
jsou Čína a Indie, jejichž hospo-
dářství rychle roste, zatímco hos-
podářství USA prochází jedním
z nejsložitějších období za několik
desítek let. Vyvozovat z toho, že
Amerika nyní prožívá Sputnik své
generace, jak tvrdí Obama, je na
pováženou. Prohra v závodech do
vesmíru na přelomu 50. a 60. let
nebyla důsledkem zaostávání ve
vědě a řešení, které nastavil prezi-
dent Kennedy po svém nástupu
do Bílého domu, je v přímém kon-
fliktu s tím, jaké plány má v ob-
lasti jaderného zbrojení současná
administrativa.

Pavel Hlaváček působí

na Katedře politologie

a mezinárodních vztahů ZČU

v Plzni.

hlavacek@kap.zcu.cz

Diplomacie minulostí?

V knize *Politics Among Nations: The Strug-
gle for Power and Peace* z roku 1948, kte-
rá je dnes již klasickým textem pro řadu stu-
dijních osnov, se americký politolog Hans Jo-
achim Morgenthau (1904–1979) vyjádřil o di-
plomacii takto: „... ztratila svou vitalitu a její
funkce chřadnou v rozsahu, jaký historie
moderního státu dosud nezaznamenala“ (Le-
guey-Feilleux : 1). Kde se diplomacie nachá-
zí v první dekádě jedenadvacátého století, teď
znovu zmapoval člověk pocházející ze staré-
ho kontinentu, a přece vědecky působící
v americkém prostředí – Jean Robert Leguey-
Feilleux, nyní profesor politologie na Saint
Louis University, jenž se specializuje na
mezinárodní vztahy, diplomacii a Blízký vý-
chod.

Knihy začíná úvodním vymezením po-
jmu diplomacie (kap. 1) a historickým
shrnutím vývoje diplomacie do doby po dru-
hé světové válce (kap. 2). Následuje rozdě-
lení knihy do dvou velkých částí. První je vě-
nována jednotlivým silám proměny, jež jsou

Džihád

V nedávné době se odborné veřejnosti
dostala k dispozici nová monografie vý-
znamného českého arabisty a islamologa do-
centa Miloše Mendela. Již samotný název
knihy upoutá pozornost každého, kdo se za-
jímá o problematiku soudobého islámu, is-
lámského extremismu a islamistického ter-
rorismu, neboť studovaná problematika je ne-
jen dosti komplikovaná v rámci islámu ná-
boženskopravně a ideologicky, ale probíhá
v rovině historické i soudobé. Recenzovaná
monografie nabízí celkový pohled na pro-
blematiku *džihádu*, jež bývá v povědomí čes-
ké veřejnosti velmi nepřesně redukována na
islámskou „svatou válku“. Tato práce o is-
lámské koncepci šíření víry je mimořádně po-
zoruhodná jak tématem, tak způsobem
zpracování. Jedná se o rozšířené vydání (354
stran) stejnojmenné úspěšné práce z roku
1997 (231 stran). Kromě důkladně provede-
né základní analýzy problematiky *džihá-
du*, jež byla obsažena již v prvním vydání kni-
hy, druhé vydání reflektuje nejen změny po-
sledních dvanácti let, ale i badatelské vý-
sledky vědecké autorovy práce.

rozčleněny do čtyř po sobě jdoucích kapitol (kap. 3–6): důsledky vzájemné závislosti, dopad technologie, úloha nestátních aktérů a proměny v diplomatické profesi. Poté, co popsal hlavní dynamické tlaky v profesi, zaměřil se autor v druhé části knihy na „způsoby diplomacie“. Ve snaze pochopit tuto část lze plně docenit pevnost odrazového můstku, který nám autor poskytli první části.

Jde o shrnutí nástrojů, které má v jejich různých obměnách a ve svých různých polohách diplomacie k dispozici. Autor rozčlenil i tuto část, tentokrát do pěti kapitol. Popisuje funkce a kroky na zastoupení v jednotlivých zemích (kap. 7), jež možná ztratilo svůj dávný lesk, nikoli však některé podstatné úlohy. Dále se věnuje multilaterální diplomacii, jak narostly její postupy v mezinárodních organizacích, například prostřednictvím úředníků hovořících za tyto organizace spíše než jednotlivé státy (kap. 8), i na dočasnějších speciálních misích a konferencích (kap. 9 se v podstatě dělí do oddílů věnovaných zprostředkování a reprezentaci právě na mezinárodních konferencích). Kapitola 10 se věnuje setkáním na nejvyšší úrovni při summitech a tzv. ministerské diplomacii, kdy i aktéři

řídí mimo ministerstvo zahraničí stále častěji řeší záležitosti za hranicemi národních států. Situaci, kdy přímo privátní osoby řeší mezinárodní záležitosti, označuje autor jako tzv.

Leguey-Feilleux, Jean Robert (2009): The Dynamics of Diplomacy

Lynne Rienner Publishers, Boulder/London,
ISBN 978-1-58826-605-7, p. 401.

track II diplomacy a věnuje se jí v kapitole 11. Zakončuje kapitolou k budoucnosti diplomacie, kterou samostatně uzavřel do třetí, závěrečné části.

Silnou stránkou celé knihy je její přehlednost a jasná členitost. Kromě výše zmíněného tematického dělení knihy jsou jednotlivé kapitoly hned v obsahu jasně nadpisovány rozčleněny do menších pododdílů, které se rychle čtou a snadno se mezi nimi listuje. V rámci těchto pododdílů zasluhuje zvláštní pozornost související případové studie, jež autor do každé kapitoly zařadil a jež vhodně ilustrují právě teoreticky popisovaný proces (například u *track II*

diplomacy gruzínsko-osetinský dialog), a také zajímavě sestavené tabulky.

Již samotné téma diplomatických postupů je atraktivní pro řadu čtenářů. Kniha je navíc psána natolik poutavě, že nemusí nutně sloužit jen jako učebnice/úvod do studia. Nabízí ucelený pohled na současné diplomatické dění a dává prostor o něm hlouběji uvažovat. Ostatně, každá kapitola obsahuje i sekci s tématy ke studiu a diskusi i další vhodnou literaturu. K přemýšlení tak přímo provokuje.

Vrátí čtenáře až zpět k Morgenthauovi a jeho výroku z *Politics Among Nations*: „Ať jsou konečné cíle mezinárodní politiky jakékoli, moc je vždy cílem bezprostředním. Boj o moc je stálý v čase i prostoru a je nepopíratelným faktem zkušenosti.“ Kdo ví, ale Leguey-Feilleux zmapoval velmi dovedně, jak se změnily diplomatické zbraně při přeměněných podmínkách mezinárodního boje.

Lenka Soukupová

Lenka Soukupová studuje obory Západoevropská studia a Mediální studia na FSV UK v Praze.

soukupovalele@seznam.cz

Docent PhDr. Miloš Mandel, CSc. (1952) je vědeckým pracovníkem Orientálního ústavu AV ČR a patří mezi nejvýznamnější soudobé české arabisty a islamology. Je autorem řady monografií, z nichž jmenujme práce *Islámská výzva* (1994), *Náboženství v boji o Palestinu* (2000), *Hidžra. Náboženská emigrace v dějinách islámských zemí* (2006), *S puškou a Koránem. Pojmy a argumenty soudobého islámského fundamentalismu* (2008) a *Vino a vinařství v dějinách islámu* (2010). Jako spoluautor publikoval například kolektivní práce *Cesta k prameni. Fatwy islámských učenců k otázkám všedního dne* (2003), *Islám v srdci Evropy* (2007).

Mandelova kniha je celkově rozdělena do čtyř velkých kapitol dělených na subkapitoly. První kapitola „Pojetí *džihádu* v klasičtém islámu“ rozebírá složitost této právní a ideologické kategorie v rámci islámu ve středověku. Podává zasvěcený rozbor jednotlivých aspektů a pravidel uplatňování *džihádu*, a to i s ohledem na specifiky různých směrů v islámu (sunnitské právní školy, šía, cháridža). Druhá část se věnuje historii *džihádu* v reálné politice muslimských vládců, jakož i po-

hledu některých duchovních a myslitelů. Tato část je ve srovnání s prvním vydáním rozšířena o koncepci hanbalovského učence Ibn Tajmíji, jež zásadním způsobem ovlivnil in-

Mandel, Miloš: Džihád. Islámské koncepce šíření víry.

Brno: Atlantis 2010 (vydání druhé, rozšířené), 354 s.
ISBN 978-80-7108-316-0.

terpretaci *džihádu* v rámci dnes velmi vlivného wahhábismu. Tuto část je nepochybně možno dále rozšiřovat, například o rutinní vyhlásování *džihádu* osmanskými sultány při Bonapartově expedici do Egypta, válkách s Ruskem i v dalších konfliktech, politice perských šáhů v rusko-perských válkách a v neposlední řadě i při korzářských operacích ve Středomoří interpretovaných severoafrickými vládci jako „námořní“ *džihád*. Třetí kapitola se zabývá postavením *džihádu* v rámci moderního islámského reformního hnutí v 19. a 20. století. Zde rovněž nalezně-

me rozšíření prvního vydání o postavu zakladatele wahhábismu Muhammada Ibn Abd al-Wahhába a méně známého indického myslitele Šáha Walíjulláha. Poslední kapitola, nazvaná „*Džihád naší doby*“ je rozšířena o jednu subkapitolu, která reflektuje soudobé pojetí *džihádu* ve světle útoků z 11. září 2001.

Závěrem, ale nikoli na okraj, dodávám, že kromě hutného poznámkového aparátu k jednotlivým kapitolám je nutno též vyzvednout bohatou bibliografii na konci práce, jakož i rejstřík vybraných jmen a pojmů. Práci recenzoval Prof. Jerzy Zdanowski z Polské akademie věd. Mendelova monografie se tak posunula z dřívější odborné studie na plnohodnotnou vědeckou práci, jež bude nepochybně významným badatelským příspěvkem v rámci islamologie.

Eduard Gombár

Eduard Gombár je ředitelem Ústavu Blízkého východu a Afriky, Univerzita Karlova v Praze.

eduard.gombar@ff.cuni.cz

Čechy jsou střed Evropy. Uprostřed, jak známo, se kolo točí nejméně.
Ladislav Jehlička

Mezinárodněpolitické poštovné

Na známkách Katangy nenajdete žádný odkaz na mezinárodní vztahy. V tomto případě jde o samo jméno státního útvaru. Historické území v centru Afriky (prameny řeky Kongo) s velkým nerostným bohatstvím obsadili na konci 19. století Belgičané, stalo se poté sice součástí Belgického Konga, ale bylo mnohem rozvinutější než ostatní oblasti. Když v červnu 1960 vzniklo Kongo (Zaire, dnes Demokratická republika Kongo) v čele s Patrice Lumumbou, o měsíc později vyhlásil Moise Tschombe nezávislost Katangy se všemi atributy samostatnosti (hymna, vlajka, peníze, známky); ale ani Belgie tento stát neuznala. Kromě Katangy se odtrhla i další území: Bukava a Kasai. Nejdříve se používaly konžské známky s přetiskem Katanga, později již s nápisem ETAT DU KATANGA/INCHI YA KATANGA. Tisk byl švýcarský, ale nejspíše se jich většina do Afriky ani nedostala, nicméně filatelisté si je kupovali v oblíbených balíčcích z Pořisu v prodejnách Tabáku ještě v sedmdesátých letech. Narodil třeba od jiného afrického separatistického státu se stejně krátkou dobu existence, od Biafry (1967–1970), jejíž známky se k našim sběratelům volně nedostávaly.

Ach ta poezie

(...)

Potěžkávaje oštěpy vybral si
myšlenku svobody
Patrice Lumumba
Hle jména ochránce
Za štít si volí svůj obrovský světadíl
On pro jediné slůvko
Chodí si o radu
až k mrtvým
Lumumba
jméno sopky nejnovější
Zvedla se nenávist jako se zvedá hrud'
Lumumba Patrice Lumumba
je jméno nápoje Máš-li žízeň U nás Kdekoliv
je každá voda tvá
(...)

Josef Kainar

Patrice Lumumba. In: *Moje blues* (Československý spisovatel, Praha 1966)

K všestrannému nadání Josefa Kainara (1917–1971), který byl novinářem, dramatikem, skladatelem, hudebníkem, výtvarníkem, ale především originálním básníkem se širokým záběrem, patřila i rozpolcenost. V roce 1970 přijal funkci předsedy přípravného výboru nového, normalizačního Svazu českých spisovatelů, současně v té době napsal texty pro LP *Kuře v hodinkách* (1971) skupiny Flamengo, což je nejspíše nejlepší rockové album v české historii. A jeho báseň *Stíhali dohola* malého chlapečka, interpretovaná Vladimírem Mišíkem, zlidověla. Sbírkou *Moje blues* je souborem „bluesových básní“, jež byly publikovány v časopisech, obsahuje mnohé pozdějším zhudebněním známé texty, např. *Bombardovací blues* nebo *Blues o tom co chceme (Konec obelisku)*, ale ten o Patrice Lumumbovi je špatný, čiší z něj politická objednávka a poetická bezradnost. Patrice Émery Lumumba (1925–1961), zásadní osobnost boje za svobodu v Belgickém Kongu, byl prvním předsedou vlády samostatné Konžské republiky. V září 1960 byl sesazen vojenským převratem, při útěku byl zajat a uvězněn v Katanzě, kde byl 17. ledna 1961, i když proti tomu protestovala světová veřejnost, zavražděn (jeho tělo bylo rozpuštěno v kyselině sírové). Stal se ikonou národněosvobozenického hnutí a „světová socialistická soustava“ ho mocně využívala v propagandistických kampaních.

Homo politicus podotýká...

Po objevení nových nalezišť vosce kvalitní ropy u Hustopečí rozhořel mezi politickými stranami boj o post na generálním sekretariátě kartelu OPEC ve Vídni. České republice bylo totiž nabídnuto členství: svět je zralý na další ropný šok. A na šoky jsou Češi experti.